

TÜRKİYE'DE İKLİM KORUMA DAVALARI

ve

HUKUKİ DURUM '2016

H A Z I R L A Y A N L A R

Fevzi Özlüer | Hülya Yıldırım | Cömert Uygur Erdem

**TÜRKİYE'DE
İKLİM
KORUMA
DAVALARI**
— ve —
HUKUKİ DURUM
— '2016

H A Z I R L A Y A N L A R
Fevzi Özlüer | Hülya Yıldırım | Cömert Uygur Erdem

ek Ekoloji
Kolektifi

M A R T 2 0 1 7 | A N K A R A

Türkiye’de İklim Koruma Davaları ve Hukuki Durum ‘2016

Hazırlayanlar: Av. Fevzi Özlüer | Av. Hülya Yıldırım | Av. Cömert Uygur Erdem

Yayınlayan: Ekoloji Kolektifi Derneği

Basım Tarihi: Mart, 2017, 1. Baskı

Baskı-Cilt: Sena Ofset Ambalaj Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mh. Litros Yolu Sk. No: 2 Matbaa Sitesi Sertifika no: 12064

B Blok K: 6 N: 4 NB 7-9-11 E Blok K: 6 N: 4 NE20 Topkapı Bayrampaşa / İstanbul

Tasarım Konsept: Ahmet Öğüt

Tasarım Uygulama: Samet Zeydan

Kategori: Hukuk

ISBN: 978-605-82832-3-7

e.ISBN: 978-605-82832-4-4

Ekoloji
Kolektifi

EKOLOJİ KOLEKTİFİ DERNEĞİ

📍 Bestekar Sk. No:66/2, Kavaklıdere, Çankaya, Ankara

☎ +90 (312) 425 77 64 ✉ iletisim@ekolojikolektifi.org

🌐 ekolojikolektifi.org 🐦 @ekolojikolektif 📘 ekoloji.kolektifi

Fevzi Özlüer

Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tamamladı. 2003 yılından bu yana Ankara Barosu'na kayıtlı olarak serbest avukatlık yapıyor. 2006 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kent ve Çevre Bilim Anabilim Dalından “Kapitalizmin Yeniden Üretiminde Sivil Toplum Çevreciliği” teziyle yüksek lisans derecesini aldı. Halen aynı bölümde “Ekoloji, Hukuk ve Kriz” üzerine doktora çalışmasına devam ediyor. Pek çok dergi ve gazetede yazılar yazdı. “Dernekler Mevzuatı” (2004) (Emre Baturay Altınok ile birlikte), “Kırda Yoksulluk ve Direniş” (2005) (Sanem Yardımcı, Ilgın Özkaya ile birlikte), “Görünmez Elin Ekoloji, Biyogüvenlik ve GDO” (2010) (Ilgın Özkaya ile birlikte), “Bolivya Anayasası, Hukuk, Demokrasi, Özerklik” (2012) (Ilgın Özkaya, Tolga Şirin, Nazım Sinan Odabaşı ile birlikte), “İşyanın ve Umudun Dip Dalgası - Günümüz Türkiye'sinden Politik Ekoloji Tartışmaları” (2016) (Sinan Erensü, Ethemcan Turhan, Arif Cem Gündoğan ile birlikte), “Doğa ve Kent Hakları İçin Siyasal Stratejiler” (2016) (Aykut Çoban ile birlikte) isimli 6 kitabın editörlüğünü ve yazarlığını yaptı. “Bilgi Edinme Hakkı Rehberi ve Uygulama Örnekleri” (2016) kitabı ve Türkiye'de Çevre Düzeni Planlamasında Enerji Politikaları (2016) (Hatice Kurşuncu ile birlikte) isimli elektronik kitabı, Ekoloji Kolektifi tarafından yayınlandı. İlya'nın babası.

Hülya Yıldırım

1992 Artvin doğumludur. Lisans eğitimini 2014 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamladı. Ankara Barosu'na kayıtlı olarak avukatlık yapıyor. İklimadaleti.org sitesinde yayınlanan “Aliğa'daki Termik Santrallerin Dava Süreçleri Hakkında Rapor” (2016), “Termik Santraller Hakkında Açılan Davalara İlişkin Karar Özetleri” (2016) ve “HEMA Termik Santrali ve Kül Depolama Sahası Projesinin Çevre Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi” (2016) rapor çalışmalarında yer aldı.

Cömert Uygur Erdem

1984, Göle doğumludur. Lisans Eğitimini 2008 yılında Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tamamladı. 2009 yılından bu yana Ankara Barosu'na kayıtlı olarak serbest avukatlık yapıyor. Çevre Hukuku, toplumsal hareketler, çevre hakkı ihlalleri ve müzik üzerine hazırladığı rapor, yazı ve makaleler ile röportajları çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlandı. Kolektif Ekososyalist Dergi için hazırladığı yazılarının bir kısmı, Tekin Yaynevinden çıkan “İşyanın ve Umudun Dip Dalgası - Günümüz Türkiye'sinden Politik Ekoloji Tartışmaları” (2016) isimli kitapta da yer aldı.

ÖN SÖZ	7
1. İKLİM POLİTİKALARI VE HUKUK İLİŞKİSİNİN GÖRÜNÜMÜ	9
2. KAMU POLİTİKALARI AÇISINDAN ENERJİ: İKİ SÖYLEM BİR BELGE	13
2.1. T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2015-2019 Strateji Planı	13
2.1.1. Güçlü ve güvenilir enerji alt yapısı	14
2.1.2. Optimum kaynak çeşitliliği	14
2.2. Planlama Stratejileri	15
2.3. Enerji Verimliliği ve Enerji Tasarrufu	17
2.4. Kamu Yönetimini Dışlayan “İyi Yönetişim”	17
2.5. Uluslararası Etki	18
2.6. Yatırım Ortamı	18
2.7. Teknoloji, AR-GE ve İnovasyon	19
3. ŞİRKET POLİTİKALARI AÇISINDAN ENERJİ	27
3.1. Vergilendirme ve Teşvik	27
3.2. Özelleştirme, Alım Garantisi ve Teşvik	28
4. YURTTAŞ POLİTİKALARI AÇISINDAN ENERJİ	31
4.1. Yurttaş Örgütlenmeleri	33
5. MEVZUAT BOYUTUYLA İKLİM ADALETİNİN GÖRÜNÜMÜ	35
6. YURTTAŞ DAVALARI VE İKLİM POLİTİKALARI	41
6.1. Çanakkale’de Kurulu ve Kurulması Planlanan Kömürlü Termik Santraller Hakkında Verilen İdari İzinler ve Hukuki Süreçler	42
6.1.1. Çanakkale İlinde Takip Ettiğimiz Termik Santral Dava Süreçleri Hakkında Bilgiler	44
6.1.1.1. CENAL Enerji Santrali ve Derin Deniz Deşarjı İçin Verilen 10.12.2013 Tarih ve 3258 Sayılı ÇED Olumlu Kararı’nın İptali Davası	44
6.1.1.2. CENAL Elektrik Üretim A.Ş. Atık Depolama Sahası Projesi İçin Verilen 10.09.2013 Tarih ve 3153 Sayılı ÇED Olumlu Kararı’nın İptali Davası	45
6.1.1.3. CENAL Yeni Dolgu Alanı İçin Verilen 25.06.2013 Tarih ve 7594 Sayılı ÇED Gerekli Değildir Kararının İptali Davası (1. Yeni Dolgu Alanı Davası)	46
6.1.1.4. CENAL Yeni Dolgu Alanı İçin Verilen 25.06.2013 Tarih ve 7594 Sayılı ÇED Gerekli Değildir Kararının Geri Alınması Talebinin Reddine İlişkin Olumsuz İdari İşlemin İptali Davası (2. Yeni Dolgu Alanı Davası)	46
6.1.1.5. CENAL Enerji Santrali İskelesi Projesi İçin Verilen Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın 13.08.2014 Tarih ve 3579 Sayılı İşlemleriyle Verilen ÇED Olumlu Kararının İptali Davası	47
6.1.1.6. CENAL Üretim A.Ş. İletim Hattı İçin Verilen 19.11.2013 Tarih ve 3238 Sayılı ÇED Olumlu Kararının İptali Davası	48
6.1.1.7. CENAL Hazır Beton Santrali Projesi İçin Verilen 10.02.2015 Tarihi ve 201559 Sayılı ÇED Gerekli Değildir Kararı	49

6.1.1.8. CENAL Entegre Enerji Santrali (1320 Mwe (2x660 Mwe) / 1380 Mwm / 2926mwt), Atık Depolama Sahası, Derin Deniz Deşarjı Projesi İçin Verilen 23.09.2014 Tarih ve 3618 Sayılı İşlemlerle Verilen ÇED Olumlu Kararının İptali Davası	50
6.1.1.9. Bilirkişiler Hakkında Suç Duyurusu	50
6.1.1.10. Bireysel Başvuru	51
6.1.2. Çanakkale'de İzlediğimiz Termik Santral Dava Süreçleri Hakkında Bilgiler	51
6.1.2.1. Çan 2 Termik Santrali 340 MWe/330 MWe (770 MWt) Kül Depolama Sahası Yer Altı Suyu Kullanma Sahası ve Su İsale Hattı Projesi İçin Verilen ÇED Olumlu Kararının İptali Davası	51
6.1.2.2. Karaburun Termik Santrali (160MWe/660MWe) Entegre Atık Depolama Sahası Dolgu Alanı ve İskele Projesi İçin Verilen ÇED Olumlu Kararı İptali Davası	51
6.1.2.3. Kirazlıdere Entegre Termik Santrali Projesi Hakkında Verilen ÇED Olumlu Kararının İptali Davası	51
6.1.2.4. Kirazlıdere-2 Entegre Termik Santral Projesi Hakkında Verilen 05.03.2015 tarihli ÇED Olumlu Kararının İptali Davası	52
6.1.2.5. Karaburun Termik Santrali Endüstriyel Atık(Kül/Cüruf) Depolama Alanı, Derin Deniz Deşarjı ve İskele Dâhil Entegre Proje Kapasite Artışı ve Teknoloji Değişikliği Projesi Hakkında Verilen 28.04.2015 tarihli ÇED Olumlu Kararının İptali Davası	52
6.1.2.6. Ağan Termik Santrali Endüstriyel Atık(Kül/Cüruf) Depolama Alanı, Derin Deniz Deşarjı ve İskele Dahil Projesi Hakkında Verilen 28.04.2015 tarihli ÇED Olumlu Kararının İptali Davası	53
6.2. İzmir İlinde Kurulu ve Kurulması Planlanan Kömürlü Termik Santraller Hakkında Verilen İdari İzinler ve Hukuki Süreçler	53
6.2.1. Termik Santral ve Kül-Cüruf Depolama Alanı Amaçlı Plan Değişiklikleri Hakkında İptal Davası	54
6.2.2. İZDEMİR Termik Santrali (1. Ünite) Projesine Verilen ÇED Olumlu Kararı Hakkında Açılan Davalar	55
6.2.3. ENKA Enerji Üretim A.Ş.-Aliağa Enerji Santrali Hakkında Verilen ÇED Olumlu Kararının İptali Davaları	56
6.2.4. SOCAR Power Termik Santrali Hakkında Verilen ÇED Olumlu Kararının İptal Davası	58
6.2.5. İZDEMİR Termik Santrali-II (350MWe) İkinci Ünite İlavesi(350MWe/885 MWt) Hakkında Verilen ÇED Olumlu Kararı İptali Davası	58
6.2.6. Bilirkişiler Hakkında Suç Duyurusu	58
6.3. Yalova İlinde Kurulu ve Kurulması Planlanan Kömürlü Termik Santraller Hakkında Verilen İdari İzinler ve Hukuki Süreçler	59
6.3.1. 645 MW İthal Kömür Yakıtlı Kojenerasyon Santrali Projesi Hakkında Verilen ÇED Olumlu Kararı İptali Davası	60
6.4. Bartın İlinde Kurulu ve Kurulması Planlanan Kömürlü Termik Santraller Hakkında Verilen İdari İzinler ve Hukuki Süreçler	60

6.4.1. Kömür Hazırlama Tesisi (Lavuar) Hakkında Verilen 15.01.2015 Tarihli ÇED Gerekli Değildir Kararının İptali Davası	61
6.4.2. HEMA Termik Santrali ve Kül Depolama Sahası Projesi Hakkında Verilen ÇED Olumlu Kararı İptali Davası	62
6.4.3. HEMA Limanı (Dolgu Alanı ve Rıhtım) Projesi Hakkında Verilen ÇED Olumlu Kararı İptali Davası	62
6.4.4. Türkiye Taşkömürü İşletmeleri ve HEMA A.Ş. Arasında Amasra B Sahası Hakkında İmzalanan Rödövens Sözleşmesinin İptali Hakkında Dava	62
6.5. Düzce İlinde Kurulu ve Kurulması Planlanan Kömürlü Termik Santrallere İlişkin Verilen İdari İzinler ve Yürütülen Hukuki Süreçler	62
6.6. Manisa İlinde Kurulu ve Kurulması Planlanan Kömürlü Termik Santrallere İlişkin Verilen İdari İzinler ve Yürütülen Hukuki Süreçler	62
6.6.1. Soma Kolin Termik Santrali Projesi Hakkında 17.03.2014 Tarihinde Verilen Kararının İptali Davası	63
6.7. Adana-İskenderun'da Kurulu ve Kurulması Planlanan Kömürlü Termik Santraller Hakkında Verilen İdari İzinler ve Hukuki Süreçler	64
6.8. Konya İlinde Kurulu ve Kurulması Planlanan Termik Santraller Hakkında Verilen İdari İzinler ve Hukuki Süreçler	67
6.8.1. Konya-İlgın Termik Santrali Projesi Hakkında Verilen ÇED Olumlu Kararının Geçersiz Sayılması Hakkında Dava	67
6.8.2. Adatepe-Hareme-Sarayada Tepe Höyüklerinin Arkeolojik Sit Derecelerinin Düşürülmesine İlişkin İşlemin İptali Hakkında Açılan Davalar	67
6.9. Bursa İlinde Kurulu ve Kurulması Planlanan Termik Santraller Hakkında Verilen İdari İzinler ve Hukuki Süreçler	68
6.9.1. DOSAB Buhar ve Enerji Üretim Tesisi (374 Mwt) Projesi Hakkında Verilen 23.07.2015 gün ve 11957 E sayılı ÇED Olumlu Kararının İptali Davası	68
6.9.2. 2009/7 Sayılı Genelge Kapsamında DOSAB Buhar ve Enerji Üretim Tesisi projesine 07.09.2016 Tarihinde Tekrar Verilen ÇED Olumlu Kararının İptali Davası	70
7.SONUÇ: İKLİM KRİZİNİN GÖBEĞİNDE NE YAPMALIYIZ ?	71
7.1. Yurttaşlar Ne Yapmalı?	71
7.1.1. Gelişme İçin Güçlü Kamu Yönetimi Oluşturmalıyız	71
7.1.2. İyi Yaşama ve Gelişme Hakkımızı Kullanmalıyız	72
7.1.3. Adil Bir Toplum	72
7.2. Klasik Çevre Koruma Yaklaşımında Sona Doğru	72
7.3. Yargı Kararlarını Uygulamamak	72
7.4. Yargı Kararlarına Uyan İdare	73
7.5. Ülkeyi Nasıl Geliştirebiliriz?	73
7.6. Geleceği Yönetmek	74
8.2015-2016 İKLİM ADALETİ İÇİN KAYNAKÇA	77

ÖN SÖZ

Türkiye’de çevrenin korunmasına yönelik açılan yurttaş davalarının sayısı, her geçen gün çeşitlenerek artıyor. Yargısal yollarla karar alma sürecine katılma iradesinin bir ifadesi olan bu davalara dair bilgi ve belgelerin sistematik olarak kamuoyunca bilinir olması da önem kazanıyor.

İklim davalarında yargı makamlarının, çevresel risklerin etkisinin bütüncül olarak ortaya konulmasına önem verdiğini sevinerek görüyor, diğer yandan davaların açılmasıyla ilgili pek çok maddi ve hukuki zorluk yaşandığını da bilerek, bu konuda ortaya çıkan kararların anlam ve önemini çevre hukuku perspektifinden ortaya koyuyoruz.

İklim krizini bir sektör sorunu gören yaklaşımlara eleştirel bir tutum alarak, ülkenin gelişme ve iyi yaşama haklarıyla ilintili ve iklim adaleti eksenli bir bakış açısıyla bu çalışmayı geliştirdik.

Yurttaşların, idarenin ve şirketlerin iklim politikalarını da iklim adaletinin güncelliği, gelişen mevzuat ve somut gelişmeler doğrultusunda değerlendirdik.

Değerlendirmelerimiz ışığında ortaya koyduğumuz önerilerimizi çalışmanın sonuç kısmında derledik.

İklim davalarıyla ilgili yaptığımız bu çalışmada pek çok hukukçudan, davacı yurttaştan ve çevre korumacı kurumdan destek aldık. Türkiye’nin havasını, suyunu, toprağını, enerjisini korumaya çalışan bu kişilere ve kurumlara müteşekkirimiz. Bu veriler, onlar olmadan ortaya konulamazdı.

Bu çalışmanın, ülkemizde hızla gelişen kent ve çevre hukuku çalışmalarına katkı sunmasını ve çalışmamızdan yararlanacağını düşündüğümüz kurum ve kişilerin yargısal süreçlere başvururken iklim politikalarında çevre hukuku ilkelerine dayalı bir perspektif geliştirmelerine yardımcı olmayı umuyoruz.

Elinize ulaşan bu çalışmamızın 2016 yılına ait veriler içerdiğini, niyetinin de 2015 ve 2016 bağlamında iklim davalarını değerlendirmek olduğunu belirtmek istiyoruz. 2017 yılı başlangıcından çalışmanın basıldığı tarihe kadar geçen sürede gerçekleşen gelişmelerden, çalışma kapsamında çok sınırlı olarak yararlandığımızın da hatırdta tutulmasını arzuluyoruz.

İyi okumalar,
Ekoloji Kolektifi
3 Mart 2017, Ankara

İKLİM POLİTİKALARI VE HUKUK İLİŞKİSİNİN GÖRÜNÜMÜ

1

Son 30 yıldır, Türkiye’de iklim politikaları ve hukuk ilişkisinin temel belirleyen dinamiği enerji, tarım ve inşaat sektöründeki neoliberal yapılanmadır. Özellikle enerjide üretiminin, dağıtımının ve iletiminin kamudan özel sektöre geçirilmesine yönelik yasal, yönetsel, mali düzenlemeler, tarımsal üretimde daralma, üretimden kopuş ve inşaat odaklı büyüme eksenleri iklim sorunlarının belirleyeni olmuştur. Ancak bu süreçte kamusal nitelikli üretimden kopuş ve dikey ve yatay bir özelleştirme iklim krizini keskinleştirmiştir. Bu özelleştirme süreci iki biçimde ortaya çıkmıştır. Birincisi devlete ait enerji-tarım üretim sistemlerinin tüm üretim araçlarıyla birlikte özel sektöre devri, bir diğeri ise enerji üretim kaynak ve potansiyellerinin, tarımsal üretim alanlarının ve önemli arsa ve arazilerin özel kişilere devridir. Son 10 yıl içerisinde enerji üretiminde kamunun ağırlıklı olduğu bir ekonomik sistemden şirketlerin enerji piyasasında ağırlıklı olduğu bir sisteme de hızlıca geçilmiştir.

Şirketlerin enerji üretiminde ağırlığı artmış görünse de kurumsal kapasitesi zayıf, kısa dönemli kara odaklı, finansal açıdan küresel kapitalist sisteme entegrasyon yeteneği sınırlı yerli pek çok şirketin kısa sürede devletin mali, örgütsel teşvikleriyle bu süreç içinde yer aldıkları kabul edilir oldu. Pek tabi ki Türkiye enerji pazarına giren küresel enerji şirketleri de bu enerjideki güç dengelerine göre konum aldı ve devlet desteklerinden sonuna kadar yararlanarak enerji üretiminde şirketlerin önünü tıkayan her türlü toplumsal ve çevresel unsuru bir maliyet kalemi olarak kamunun üzerine yıkmayı başardı.

Küresel düzeyde ortaya çıkan biyolojik çeşitliliğin yok olması ve iklim değişikliğine karşı ülkelerin iktisadi ve sosyal eşitsizliklerinden doğan sorumlulukları hakkaniyetli bir biçimde paylaşma ve gezegenin geleceğini güvence altına alacak mekanizmaların ayakta kalmaması konusunda da küresel şirketler ellerinden gelen çabayı sarf ettiler. İklim değişikliği gerçeğinin altını oyan özellikle petrol, kömür ve gaz şirketleri tarafından desteklenen bir savaş lobi-si tüm dünyadaki adaletsiz ve eşitsiz sistemin yarattığı enerji krizinden de beslendi. Böylece geç kapitalistleşen ülkelerin “gelişme hakkını” kullanma iradelerine, yine bu küresel şirketlerin söylemleriyle “ket” vuruldu. Gelişmenin, ekonomik, sosyal, ekolojik bir toplumsal iyileşme, yenilenme olduğu gerçeğini hep görünmez kıldılar. Gelişmeyi, ekonomik anlamda

“kar elde etme” olgusuna indirgeyen “politik akıl” tarafından da iktisadi politikalar belirlenir oldu.

Bu nedenle de enerji alanında toplumun geniş kesimlerinin yargısal yollarla karar alma sürecine katılma, gelişme haklarını kullanma iradesinin önüne yüksek duvarlar örüldü. Enerjide sorunu yaratan şirketler, sorunun mağduru geniş toplum kesimlerinin karar alma sürecini tıkamak için yasal, yönetsel, mali küresel sistemin zor araçlarını harekete geçirdiler. Kimi kez, iklim değişikliği sorununu yok saydılar, kimi kez de küresel adaletsizliğin değiştirilemez olduğunu vurgulayarak, yoksul ülkelerin de kendi doğalarını ve toplumlarını aynı biçimde sömürmeleri gerektiğini buyurdular.

İklim değişikliği gerçeğinin de küresel güç dengeleri açısından çözülmesi gereken değil yönetilmesi gereken bir diplomasi meselesi olarak sürüncemeye bırakılmasıyla, Türkiye egemenleri de konumunu bu akışa göre belirlemiştir. Ülkelerin iklim değişikliğine karşı alacağı önlemlerin bir “vaad” sistemine bağlandığı Paris Anlaşması’ndaki tutum da temel olarak bu akıştan beslenmektedir. İklim değişikliği konusunda Türkiye gibi ülkeler, küresel adalet ekseninde; yenilikçi teknolojiye ait bilginin ortak paylaşılması, eşitsiz ekonomik sistemden korunmayı sağlayacak politikalara hayat veremediler. Dünya yurttaşlarının ortak geleceği için iklim değişikliğine karşı teknoloji paylaşımı, küresel adaletin tesisi, enerjide ortaya çıkan kaynak adaletsizliğinin dayanışma temelinde aşılması mümkün olmadı. Ortak yarara dayalı politik argümanların yerini küresel şirketler tarafından pompalanan “enerji krizi söylemi ve iklim geleceğimizi yok sayma” argümanları aldı.

Bu yok sayma politikası, enerji adaleti talep eden yurttaş hareketlerinin enerji politikalarında katılım haklarını kullandıkları her durumda da kendini göstermektedir.

Gelişme, iyi yaşama hakları tüm modern toplumların başat haklarıdır. Bu hakların somutlaşabilmesi, yurttaşların geleceklerinin üretimi sürecinde yer almalarıyla ve hayatlarını belirleyebilmeleriyle ilgilidir. İnsanlık enerjide yaşanan teknolojik yeniliklerle, nitelikli bir yaşam seviyesini yaratacak enerji üretiminin sağlanmasına ve doğayla barışık yaşam biçimlerinin geliştirilmesine dair birikime ulaşmıştır. Bu noktada asıl soru şudur: Enerji kimin için, nasıl, ne kadar üretilecektir? Bu enerji nasıl paylaşılacaktır, hangi toplumsal ihtiyaçlar için kullanılacaktır?

Bu soru dünyanın geleceği için kafa yoran bizlerin önünde durmaktadır. Bu soruya ülkeler ve insanlar arasındaki adaletsiz ve eşitsizliği gözetmeden bir yanıt da bulamayız. Türkiye’de enerjinin bu ekseninde adil bir toplumsal gelişmeye yönelmesi niyetimizle yaşadığımız dünyanın iyileşmesi için adil ve eşitlikçi bir hukuka dayalı toplumsallaşmaya ihtiyaç duyuyoruz. İleri teknoloji ve üretim planlamasıyla dünyanın iktisadi geleceğine hakim olanlar Türkiye gibi büyüme sancılı yaşayan ülkelere fosil yakıtlara dayalı bir enerji geleceği hedefi koyuyor.

Bu bağlamda 2016 yılı özelinde Türkiye’nin farklı toplumsal, siyasal dinamiklerinin ve devletin enerji politikaları bağlamında yönelimlerini anlamaya çalıştık. Fosil yakıt temelinde 1990’lı yıllarda ön plana çıkan doğal gaz yerine bu kez de kömürün daha özeldi ise yerli

kömürün ön plana alındığına yönelik vurguların yaşandığı bir yılı geride bıraktık. İklim krizini tetikleyen kömür politikalarının enerji üretim sürecinde taşıdığı başat rol ve bu enerji alanında yaşanan yoğun yapısal, yasal, mali dönüşüm “iklim adaleti ve hukuk” raporunun genel resmini çıkartacak kadar zengin veri sunmaktadır.

İklim adaletsizliğinin salt “kömür”den kaynaklanmadığı şerhini düşerek, iklim değişikliği konusunda kömür santrallerinin başat rolünü tanıyarak, ortaya çıkan politik manzaranın yarattığı hukuki durum üzerinde durmayı önemsiyoruz. Aydın’da jeotermal santrallerin toprağa ve üzüme verdiği zarar, rüzgar santralleriyle ilgili tüm Ege Bölgesi’nde ortaya çıkan tepkiler, güneş santralleriyle ilgili lisansların sınırlı sayıda şirketin elinde toplanmasının yaratacağı tekelleşmeler de pek tabii iklim krizini tetikleyen bu eşitsizlikçi ve gayri adil üretimin başka başka biçimlerini ortaya koymaktadır. Ancak bu çalışmanın kapsamında özel olarak iklim krizindeki başat rolü nedeniyle kömür santrallerinden etkilenen yurttaş davalarını izlediğimizi belirtiyor ve fakat bunun bir yönüyle eksiklik olduğunu da kabul ediyoruz. Ancak, genel olarak iklim adaleti perspektifi açısından kamu, şirket ve yurttaş politikalarıyla ilgili yapısal resmi biçimlendirebildiğimizi umuyoruz.

Bu doğrultuda, kamu politikaları açısından enerjide dışa bağımlılığın azaltılması ve cari açığın kapatılması vurgusunun ön plana çıktığı bir söylemin belirleyici olduğunu belirtebiliriz. Şirketlerin ise teşvik ve finansal güç sağlama niyetiyle enerji sektöründeki hareket kabiliyetlerini arttırmaya devam ettiklerini gözlemledik. Yurttaş hareketleri açısından ise hak ihlallerinin arttığını gördük. Geçmiş yıllarda, enerji alanında ÇED süreçlerine katılma ve çevresel sorunların ortaya çıkmadan engellenmesine yönelik ortaya çıkan çabaların yasal yönetsel değişikliklerle önemlice oranda etkisizleştirildiğine tanıklık ettik.

Yurttaş hareketlerinin, yatırımların ortaya çıkaracağı çevresel-yaşamsal risklere karşı tedbirler alınmasını sağlama, devletin de ihtiyatlık prensibine uygun tedbirleri harekete geçirme, çevresel risklerin, toplumsal zarara ve ekonomik sosyal ve ekolojik bir maliyete ve külfete dönüşmesini engelleme konusunda daha aktif rol alması gerektiğini düşündüğümüz bir yıl geçirdik.

Şirketlerin daha çok kar isteğiyle uyumlu olmayan enerji piyasası, bu şirketlerin finansal-mali-teknolojik kapasiteleri, kurumsal yetersizlikleri, üretim araçlarının organizasyon sıklığı gibi içsel ve devletin enerji şirketlerinden beklentileri arasındaki gerilimlerden doğan dışsal koşullar enerjide arz güvenliği mekanizmalarını tehdit etmektedir.

Bütün bunlarla birlikte, enerjide “dikensiz gül bahçesi” uman şirketlerin beklediği düzenlemeler karşısında yurttaşların çevresel konularda karar almaya katılım iradelerinin de geliştiğini gözlemledik. Salt çevre koruma refleksini aşan, temel hakları korumaya yönelmiş yurttaş çabaları da iklim adaletinin tesisine yönelik önemli girişimlerdi.

KAMU POLİTİKALARI AÇISINDAN ENERJİ: İKİ SÖYLEM BİR BELGE

Kamu politikaları açısından, “Enerjide Dışa Bağımlılığı Azaltma” ve “Enerjide Cari Açığı Kapatma” söylemleri enerji politikasının temel eksenine haline gelmiştir.

2015 yılına kadar fosil yakıtlarda ithal kömürün ön plana çıktığı bir lisanslandırma, ÇED süreci ve projelendirme gerçekleşmiştir. İthal kömür, petrol, doğal gaz ile birlikte Türkiye'nin enerjiden kaynaklı cari açığının yükseldiği ve dışa bağımlılığının arttığı da bir diğer gerçektir.

2011'de toplam 54 milyar dolara ulaşan enerji girdileri ithalatı, 2012'de 60,1 milyar dolara varmıştır. 2013'de talep daralması ve petrol fiyatlarındaki düşüşe bağlı olarak küçük bir gerileme olmuşsa da; ithalat 55,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Orta vadeli program, önümüzdeki üç yılda, yıllık ortalama 60 milyar dolar enerji girdileri ithalatını öngörmektedir. (*Enerji ve Hukuk Sempozyumu s.69, 2014*)

Bu öngörüler temelinde enerjide dışa bağımlılığı azaltma ve cari açığı kapatma; kamu politikasının öne çıkan vurgusu haline gelmiştir.

2016 yılı ve sonrasını bu ekseninde belirleyen temel resmi belgenin ise Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın 2015-2019 Strateji Belgesi olduğunu söylemek gerekir.

2.1. T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2015-2019 Strateji Planı

Bakanlık tarafından yayımlanan ve resmi politikalara yol gösterici olması umulan Stratejik Plan'ın tüm kamu politikası açısından hukuki en önemli belge olduğunu kabul etmek gerekir. Plan'ın dibacesinde,

“Küresel ölçekte dengeleri, şartları, tarafları hızlı bir şekilde değişen, son derece dinamik bir sektör olan enerji sektörü ile görece stabilitesi daha yüksek ancak çehresi değişmeye devam eden doğal kaynaklar sektöründe belirlenecek ulusal bir stratejinin dünyadaki ve bölgemizdeki güncel gelişmeleri dikkate alması önemlidir. Enerji piyasalarında yaşanan gelişmeler, teknolojinin ilerlemesine paralel olarak yeni kaynaklara erişim, ülkelerin değişen üretim ve tüketim değerleri ve artan çevresel kaygılar küresel enerji sektörünü şekillendirmeye devam etmektedir. Enerji ve doğal kaynaklar alanındaki ithalat bağımlılığımız dikkate alındığında, küresel ve bölgesel trendlerin etkisinde değişen piyasaların getirmiş olduğu riskler Ülkemiz için büyük önem arz etmektedir. Bu

açından bakıldığında, Bakanlığımızın faaliyet ve stratejileri pek çok dış faktörden etkilenmektedir. Bu faktörler; - Küresel ve bölgesel jeopolitik ve jeostratejik gelişmeler, - Enerji ve doğal kaynak piyasalarındaki gelişmeler, - Yeni teknolojiler, - Yeni enerji kaynakları, - Değişen çevresel duyarlılıklar, - Ticaretin değişen yönü, - Küresel ve yerel makroekonomik gelişmeler, - Üretim ve tüketim yaklaşımlarında değişen tercih ve değerler olarak özetlenebilir.” denilmektedir.

Tanımlanan imkan ve kısıtlılıklar ölçeğinde fosil yakıtlar sektörünün önümüzdeki yıllarda enerji üretimindeki payının giderek artacağı öngörüsünün tüm politik ve hukuki belgelere altlık olduğu açıktır. Yine stratejik plandan alıntılacak olursak,

“Kömür, özellikle son dönemde temiz kömür teknolojilerinin de etkisiyle farklı bir yere oturarak daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) verilerine göre kömürün dünya elektrik üretimindeki payı 1990 yılında %37,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu pay 2012’ye gelindiğinde %40,3’e yükselerek tüm kaynaklar içinde birinci sıradaki yerini korumuştur ve 2035 yılına kadar da koruyacağı öngörülmektedir”

Cari açığı kapatma ve dışa bağımlılığı azaltmaya yönelik politik resmi beklenti “enerji arz güvenliği” temasıyla somutlaşmıştır. Bu tema altında yerli kömüre özel bir vurgu yapıldığı görülmektedir.

Enerji arz güvenliğinin sağlanmasında iki hedef belirlemektedir:

2.1.1. Güçlü ve güvenilir enerji alt yapısı

Stratejik Planda arz güvenliği; “arz, talep ve arz ile talebin fiziki olarak buluşmasına imkan veren altyapı olarak birbirini bütünleyen üç bileşen şeklinde ele alınmakta ve bunlardan birinin eksikliği arz güvenliğinin etkin yönetilememesi anlamına geldiği” belirtilmektedir. Buradan hareketle elektrik enerjisi iletim ve dağıtım, doğal gaz iletim, dağıtım ve depolama alt kollarını kapsayacak şekilde “**enerji altyapısının güçlü ve güvenilir hale getirilmesi**, istenilen yerde istenilen zamanda enerjiye ulaşımı mümkün kılacak olup arz güvenliğine ve enerji piyasalarında istenilen rekabet düzeyine ulaşılmasına” fayda sağlayacaktır.

2.1.2. Optimum kaynak çeşitliliği

Plan’da enerji alt yapısının güçlendirilmesiyle birlikte, arz güvenliği için kaynak çeşitliliği vurgusu da ön plandadır. Plan’da “**başta kömür olmak üzere yerli kaynakların kullanımının önündeki engellerin aşılması özel sektör ve kamunun ortak çabaları ile mümkün olacağı**”nın altı çizilmiştir.

Bu doğrultuda da plana göre öncelikle, “yerli kömürden üretilen elektrik enerjisi miktarının dönem sonunda yıllık 60 milyar kWh düzeyine çıkarılması sağlanacaktır.” Fakat kaynak çeşitliliğinin sağlanmasında kamu ve özel iş birliğinin vurgulandığı raporda, kömürden enerji üretiminin gerçekleşmesinden kamunun tek sorumlu olduğu kabul edilmiştir.

“**Var olan yerli kömür kaynaklarının elektrik enerjisi üretim yatırımlarına dönüştürülmesi ve yeni kaynakların araştırılmasının sağlanması**” da yine aynı şekilde tamamen kamunun sorumluluğu altındadır.

2.2. Planlama Stratejileri

Bu ekseninde mevcut politikaların stratejiye uygun dönüşümünde kamu örgütlenmesine öncelik ve önem verildiği ortaya çıkmaktadır. Ancak bu dönüşümün stratejisini oluşturan kamudan özel sektöre doğru enerji üretim, dağıtım, iletim örgütlenmesinin kaydırılmasının nasıl kademelendirileceği belirsizdir.

Örneğin, plan stratejileri arasında yer alan, *“elektrik enerjisi üretim amaçlı rödovans yöntemi ile özel sektöre ihale edilerek sözleşmesi yapılan kömür sahalarındaki yatırımların tamamlanarak işletmeye geçilmesi sağlanacaktır. Kamu ve özel sektör sorumluluğundaki mevcut kömür yakıtlı elektrik enerjisi üretim santrallerindeki üretimi arttıracak rehabilitasyon ve modernizasyon projelerinin gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.”* stratejisine uygun eylem planları tanımlanmamış, bu konuda özel sektörün beklentiyi karşılayacak yönetsel kapasite, kurumsal güç, finansal birikime sahip olup olmadığı değerlendirilmemiştir.

Buna karşın yıllardır olduğu gibi, enerjide plansızlığı ve ön lisansların başlı başına bir finansal yatırım aracı haline gelmesini tetikleyen mekanizmaya yönelik bir çözüm üretilmemiştir. Kamu bürokrasisine, *“özel sektör tarafından yürütülen yerli kömürlerden elektrik enerjisi üretimine yönelik projelerin gerçekleşmelerinin takip edilmesi”* ekseninde bir iş tanımı yapılmış; fakat bu gelişmelerin önündeki sorunlar yeterince irdelenmemiştir.

Kamunun denetim ve yönetim açısından etkin olduğu, finansal, kurumsal, örgütsel açıdan güçlü maden işletmelerinin varlığına bağımlı bir entegre üretim modeliyle enerjide arz güvenliğinin sağlanacağı da örtük olarak planda kabul edilmiştir. Madencilik sektöründe, kısa vadeli kar arayışında olmayan, iş yeri ve işçi güvenliğini sağlayabildiği, diğer ekonomik üretimlerin örneğin; tarım, turizm, sanayi gibi faaliyetlerin yapılmasının engellenmediği, çevre ve insan sağlığını korumayı, bu anlamda da koruma ve kullanma dengesini gözetten bir planlı faaliyetle ancak enerji kaynaklarının sürdürülebilirliğini ve güvenliğini temin edebileceği, bu ekseninde kabul edilmiş olsa gerek. Bu ekseninde, *“yerli taş kömürü üretiminin artırılması”* vurgulanırken bu eksenle ilgili özel uygulama hedefleri tanımlanmadan, kaynakların yatırıma açılması da planda öne çıkmaktadır. Plana göre, *“Kamunun ruhsat sahibi olduğu tüm kömür sahalarının uygun modellerle (büyük ölçekli rezerve sahip linyit sahalarının hükümetler arası anlaşma/kamu özel ortaklığı vb.) yatırıma açılması sağlanacaktır.”*

Enerji arz güvenliği için bu politikayı belirleyen enerji talep tahminlerinin güncellenmesi gerekirdi. Ancak, önceki yıllarda abartılı ve gerçekleşmeyen talep varsayımlarına göre 1990'ların sonunda Türkiye'nin pek çok doğal gaz anlaşmasına taraf kıldığı bilinmektedir. Olası büyüme hedefleri ve beklentilerine göre belirlenen enerji arz güvenliği yaklaşımlarının yanıltıcı olacağını Türkiye, yakın tarihinde deneyimlemiştir. Bu anlamda da yerli, yenilenebilir, ekolojik enerjiye yönelirken bu acı deneyim akıldan tutulmalıdır.

Yerli kömüre dayalı üretimi artırma hedefine geçilmeden önce enerji talep tahminlerinde bir güncelleme yapılmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, *“Yeni kömür sahalarının araştırılması ve mevcut sahaların yatırıma hazır hale getirilmesi için MTA'nın ilgili birimlerinin teknik eleman sayısının artırılması ve mevcut altyapı durumlarının iyileştirilmesi sağlanması”*

da planın bir diğer hedefidir. Yerli üretimi arttırmak için yine, “Yerli taş kömürü için Linyit Arama Projesi benzeri bir Taş kömürü Arama Projesi için gerekli çalışmaların yapılması ve arama faaliyetlerine başlanması sağlanacaktır.” denilmektedir. Enerji üretim kaynaklarının hızlı bir biçimde özelleştirilmesine yönelik küresel basınç, kömür kaynaklarının da plansız bir biçimde özelleştirilmeye yönlendirilmesine yönelik bir stratejiyi ön plana almıştır.

Fosil yakıt kaynaklarının özelleştirilmesinde olduğu gibi yenilenebilir enerji kaynakları için de piyasa aktörlerinin devreye girmesinin önünü açacak bir strateji izlenmiştir. Fakat, enerji kaynakları arasında bir öncelik sonralık ilişkisi yerine bir rekabet süreci tanımlandığı anlaşılmaktadır. Strateji Belgesi'ne göre,

“Elektrik enerjisi üretimi, ısıtma ve diğer amaçlara uygun jeotermal sahaların arama çalışmalarına ağırlık verilecektir.

Yenilenebilir enerjinin teşvikinde Yenilenebilir Enerji Kaynakları Destekleme Mekanizması'na (YEKDEM) devam edilecektir.

Jeotermalde arama aşaması için uygun teşvik yapısının tasarlanması ve diğer tedbirlerle birlikte hayata geçirilmesi sağlanacaktır.

Yerinde üretimin yaygınlaştırılması için izin ve onay süreçleri iyileştirilecek ve kolaylaştırılacaktır.

Kesintili üretim yapan yenilenebilir enerji kaynaklarının (rüzgar ve güneş) şebekeye entegrasyonunu teminen gereken altyapı güçlendirmelerinin gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

Uygun olan bölgelerdeki termik santrallerde besleme suyunun güneş enerjisiyle ön ısıtmaya tabi tutulduğu hibrit sistemlerin kullanımının artması sağlanacaktır.

Yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı projelere ait izleme ve takip sistemi kurulacaktır.

Ülkemizin dalga enerjisi potansiyelinin tespit edilmesine ilişkin çalışmalar yürütülecektir.

Kamu ve hazine arazilerinde elektrik enerjisi üretimine uygun Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanlarının (YEKA) belirlenmesi, derecelendirilmesi, korunması ve kullanımının sağlanmasına ilişkin çalışmalar desteklenecektir.

Yenilenebilir enerji kaynaklarının etkin kullanımına yönelik pilot projeler ile hibrit sistemlere dayalı pilot projelerin geliştirilmesine destek sağlanacaktır.

Yenilenebilir enerji yatırımlarının (lisanslı olanlar ve planlananlar) hayata geçebilmesini teminen finansman imkanlarının ve teşviklerin geliştirilmesine yönelik tedbirler alınacaktır.

Pompaj depolamalı HES uygulaması başlatılacak ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

Yenilenebilir enerjinin ısı enerjisi elde etmede ve soğutmada kullanımının artırılmasına yönelik tedbirler tasarlanacaktır.

Karapınar Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi'nin güneş enerjisine dayalı elektrik üretim tesislerinin MW bazında tahsis edilmesi sağlanacaktır.”

Strateji Planında nükleer güç santrallerine, siyasi iktidarın yaptığı vurgudan daha az bir vurguya rastlanmaktadır. Nükleer enerji üretimine, dünya sisteminin merkezlerine eklem-

lenme açısından verilen önemin bu belgede karşılığını yeterince bulmak güçtür. Mevcut haliyle Akkuyu nükleer santralının, Rusya ile ilişkilerin yeniden rayına girmesiyle hızlandığına yönelik bilgiler kamuoyuna yansısı da bu santralin yapılması için düşünülen teknolojiden ve finansal olanaklardan kaynaklı zorluklara strateji belgesinde değinilmemiş ve bu zorlukların aşılmasına yönelik bir çözüm stratejisi geliştirilmemiştir. Bu da nükleer enerji kaynağının hayata geçirilmesiyle ilgili tereddütlerin aktif olduğunu göstermektedir.

Strateji Planı'na göre,

“NGS projeleri için belirlenen takvimlere uyulması için gerekli takip yapılacak ve önlemler alınacaktır.

NGS projeleri için nükleer güvenlik ve emniyet ile ilgili yapılacak lisanslama başvuruları öncelikle ele alınacaktır.

Akkuyu NGS'nin ilgili iletim hatlarının planlara uygun ve santralin devreye girmesi ile senkronize bir şekilde ilerlemesi sağlanacaktır.

NGS'lerin lisanslanması, denetimi ve yaptırımlar gibi konularda ihtiyaç duyulacak yasal ve düzenleyici altyapının, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı tarafından belirlenen norm ve standartlara uygun şekilde oluşturularak uygulanması sağlanacaktır.”

2.3. Enerji Verimliliği ve Enerji Tasarrufu

Enerji verimliliği ve tasarrufuyla ilgili önceki yıllarda tüketici odaklı gelişen kampanyalar, gerek üretim gerekse de tüketim boyutuyla yeterli bir enerji tasarrufu ve verimliliği bilincinin gelişmesine yol açmadı. Devletin toplumun geniş kesimlerine örnek olabilmesi açısından; örneğin son yıllarda sayısı kat kat artan hizmet binalarının enerji tasarrufuna uygun yapılması, ulaşım sorununun çözülmesi gibi hedefler konulabilirdi. Bakanlık tarafından strateji belgesinde, enerji tasarrufunun konut, ulaşım, sanayi alanlarında başta olmak üzere geliştirilmesine ilişkin bir başlık açılmış olsa da bu sektörler arasında planlı bir ilişki kurulmadığında yine tüketimin sınırlandırılmasına dönüşen bir tasarruf algısıyla karşı karşıya kalınacaktır. Dayanıklı tüketim malları pazarını canlandırmaktan başka bir işe yaramayan bu tasarruf kampanyalarının enerjinin üretim, dağıtım ve iletim sistemlerinden başlayarak, tekil tüketicilere yayılacak bir eksenle ele alınması gerekirdi. Ancak bu bakış açısından son derece uzak bir yönelim sergilenmiştir.

2.4. Kamu Yönetimini Dışlayan “İyi Yönetişim”

Enerji sektöründe etkin merkezi, yerel idarelerin, şirketlerin ve sivil toplum kuruluşlarının sektörün karar alma süreçlerini birlikte belirlemelerini esas alan iyi yönetim yaklaşımı strateji belgesinde, kamunun kapasitesinin artırılması ekseninde ele alınmıştır. Bu anlamıyla da yönetim kavramıyla karar alma sürecinin kolektif kılınmasından ziyade merkezi idarenin daha da güçlendirilmesini sağlayacak mekanizmalar kurgulanmıştır.

Bununla birlikte kamu örgütlenmesine baktığımızda, yönetsel sorumluluk almaktan kaçınan kamu yöneticisi profiliyle, siyasi karar vericilere sorumluluk yükleyen bir kamu yönetimi ön plana çıkmaktadır. Bu kamu yönetimi algısı, yurttaşların sorunlarını çözememekte;

sivil toplumla diyalog konusunda ön yargılı davranmakta, sektör temsilcilerinin gündelik problemlerini dahi siyasi otoriteye havale edebilmektedir. Piyasa aktörlerinin karar alma sürecinde ağırlığını arttırmak ve etkin olmalarını sağlamak için üçüncü dünya ülkelerinde ortaya çıkan “yeni işletmecilik” eksenli modelin zayıf bir kamu yönetimi doğurduğu da bir gerçektir. Stratejik planın kamu politikasını içselleştirmeyen memurlar ve idarecilerin stratejik planlamaya uygun kararların izlenmesini sağlaması ve kamu politikalarının da hedeflerini tutturması bu nedenlerle güçleşmektedir.

2.5. Uluslararası Etki

Bölgesel ve uluslararası etkinlik için doğrudan Bakanlık ve ilgili kadroların yapıp edebilecekleri ön plana çıkmaktadır. Yönetişimin aktörleri olarak vurgulanan şirketlere veya sivil topluma bu konuda bir rol biçilmemiştir. Lakin, hızla tasfiye edilmeye çalışılan kamu sektörü, uluslararası ve bölgesel arenada etkinlik başlığı altında anılmıştır. Strateji Planı'na göre *“Enerji ve madencilik alanında güçlü ve deneyimli kamu şirketlerimizin inisiyatifleri ile uluslararası arenada aktif ve oyun kurucu olabilen milli şirketlerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.*

Ülkemizin jeopolitik konumu; enerji ve doğal kaynaklar alanında gerek kaynak bakımından zengin ülkelere yakınlığı, gerekse özellikle doğal gaz ve petrolde büyük üretim alanları ile tüketim alanları arasındaki tamamlayıcı halka olmasından dolayı önemli fırsatlar sunmaktadır. Öte yandan Ülkemizin bu önemli konumunun sunduğu fırsatlardan tam anlamıyla yararlanabilmesi için aktif bir enerji diplomasisi yürütmesi ve altyapı çalışmalarını tamamlaması gerekmektedir.”

2.6. Yatırım Ortamı

Strateji Planı'nda bir diğer tema da “yatırım ortamının iyileştirilmesi” hakkındadır. Plana göre, *“Elektrik piyasasında son dönemde hızlanmış olan serbestleşme süreci sektör için en önemli adım olarak görülmektedir. Serbestleşme sürecinin devamına, piyasada kamunun payının ve etkisinin azaltılmasına ihtiyaç vardır. Toptan ve perakende satış sektöründeki serbestleşme düzeyinin artması piyasayı olumlu etkilediğinden ve rekabeti arttırdığından serbestleşmenin devam etmesi gerektiği görülmektedir.”* Bu serbestleşme ortamının kurumsallaşmasının önündeki en önemli engel olarak da rekabetçi ve şeffaf bir piyasanın kurulamaması olduğu kabulü vardır. Planda vurgulandığı gibi *“Piyasaların rekabetçi ve şeffaf bir ortamda işliyor olması, yatırımcıların en çok dikkate aldığı ölçütlerden biridir. Çünkü bilginin ve işleyişin şeffaf olmadığı piyasalarda, yatırımların gerçekleşmesi için oluşması gereken güven ortamı riske girmektedir. Öte yandan, uygun rekabet ortamının sağlanamadığı ve piyasa aksaklıklarının giderilemediği ortamlarda serbestleşme ile oluşturulmaya çalışılan rekabet ortamının olumlu etkilerinin yok olduğu da bir gerçektir. Bu çerçevede rekabetçi ve şeffaf piyasaların tesisi Stratejik Plan içerisinde amaç seviyesinde yer bulmuştur.”* 2015 ve 2016 yıllarında yapılan mevzuat değişikliklerin önemli bir kısmı strateji planının bu başlığına aittir. Bu anlamda da mevzuat dönüşümü, planın bu başlığını ön plana çıktığını göstermektedir.

2.7. Teknoloji, AR-GE ve İnovasyon

Cari açığı kapatma ve enerjide dışa bağımlılığı azaltma sadece yerli enerji kaynaklarının kullanılmasıyla sağlanamayacağı tezinden hareketle, aynı zamanda fikri haklar açısından da cari açığa sebep olmayacak teknolojilerin kullanılması gerektiği planda kabul edilmiştir. Yerli bir enerji kaynağının kullandığı teknoloji yerli değilse bu durum cari açığın kapatılması hedefine yönelik bir enerji planlamasının gerçekleşmeyeceğini göstermektedir.

Strateji planına göre, “Enerji ve doğal kaynaklarda ülkenin kendi kendine yeterliliğinin önemli bir boyutu da yerli teknolojinin varlığıdır. Ülkemizde çok sayıda Ar-Ge, inovasyon ve teknoloji geliştirme çalışmaları ile bu çalışmalara yönelik teşvikler bulunmaktadır. Ancak çalışmaların katma değeri yüksek alanlara yönelmesi, endüstrileşmesi ve ticarileşmesinin ön planda olması, teşvik ve izleme yapılarının bu doğrultuda kurgulanması gerekmektedir. Bu tema, enerji ve doğal kaynaklar alanında; Teknoloji geliştirilmesine, Küresel yeniliklerin ve güncel teknolojilerin Ülkemize en uygun şekilde transfer edilmesine, Yerli proses ve ekipman kapasitesinin geliştirilmesine, İnovasyonun hızlı bir şekilde ticarileşebilmesini temin edecek Ar-Ge ortamının oluşturulmasına ve yaygınlaştırılmasına yöneliktir.”

TKİ 2016 RAPORU

Türkiye Kömür İşletmeleri'nin 2016 yılı raporuna göre, "fosil kaynak payının %80'den %81'e yükseldiği ve küresel CO2 emisyonlarının 23,3 Gt seviyesinden yaklaşık %38 artışla 32,2 Gt düzeyine arttığı (IEA 2015e, s.II.4) son 13 yıllık dönemin net kazananı kömür olmuştur. Son yıllardaki tüketim artış hızıyla, kömürün, birkaç yıl içerisinde petrolün tahtını ele geçirmesi kaçınılmaz görünmektedir.

Uluslararası Enerji Ajansı tarafından, günümüzde mevcut enerji politikalarının gelecekte de çok fazla değişmeden sürdürüleceği varsayımına göre yapılan tahminlerde; dünya birincil enerji talebinin 2013 yılına göre yaklaşık %45 oranında artış göstererek 2040 yılında 19.643 mtep seviyesine yükseleceği, bu miktarın kaynaklara dağılımında önemli farklılıkların olmayacağı, bununla beraber 2030 yılından sonra petrolün birinciliği kaybedeceği öngörülmektedir. Buna göre; 2040 yılında en büyük pay %29 ile kömürün olacaktır. Kömürü %27 ile petrol ve %23 ile doğal gaz izleyecektir. Söz konusu yılda; nükleer enerjinin payı %5 ve diğer kaynaklarını payı ise %16 olacaktır (IEA 2015d, s.585) (Şekil 4). Uluslararası Enerji Ajansı'nın; yenilenebilir ya da alternatif yakıtların kullanımlarının artacağı ve enerji verimliliğine ya da karbon emisyonlarının azaltılmasına yönelik çabaların geliştirileceği öngörülerine dayalı olan daha iyimser "Yeni Politikalar Senaryosu"nda dahi, kömürün 2040 yılındaki küresel enerji arzı içerisindeki payı %25'in altına düşmemektedir (IEA 2015d, s.584). (TKİ, 2016, s.4)

2014 yılı dünya kömür üretiminin %46,7'sini (3.748 milyon ton) tek başına Çin gerçekleştirmiştir. ABD'nin payı %11,4 (916 milyon ton), Hindistan'ın payı %8,3 (668 milyon ton) ve Avustralya'nın payı ise %6,1 (491 milyon ton) oranındadır. Bu ülkeleri; Endonezya (471 milyon ton), Rusya Federasyonu (334 milyon ton), Güney Afrika Cumhuriyeti (253 milyon ton) ve Almanya (187 milyon ton) izlemektedir (Şekil 6). Bu sekiz ülkenin küresel kömür üretimi içindeki toplam payları %88 düzeyindedir.

Dünya kömür üretiminde, 2000-2014 döneminde en yüksek artış oranı %495 ile Endonezya'ya aittir ve 2000 yılında 79,4 milyon ton olan kömür üretimini 2014 yılında 471 milyon ton düzeyine çıkarabilmiştir. Aynı dönemde kömür üretim artışları; Vietnam'da %208, Çin'de %177, Kolombiya'da %132 ve Hindistan'da ise %99 olmuştur (IEA 2015f, s.III.5-III.6). Buna karşın; ABD, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Yunanistan, Polonya, İspanya ve İngiltere gibi ülkelerde ciddi üretim düşüşleri yaşanmıştır. (s.7.)

Kömürün küresel ısınmaya yol açan etkilerinin ne şekilde giderilebileceği konusu ve bu kapsamda temiz kömür teknolojilerinin bugünü ve geleceği tüm dünyada ciddi şekilde tartışılmaktadır. Batı ülkeleri tarafından benimsenen genel yol haritası; öncelikle mevcut ya da yeni tesis edilecek kömür santrallerinde en son teknolojilerin kullanımının sağlanması, daha sonra termik santral teknolojilerinde daha ileri gelişmelerin

elde edilmesi ve son olarak CO₂ tutma ve depolama (CCS) teknolojilerinin –ticari olarak- devreye alınmasıdır. (...)

Ülkemiz enerji tüketimi son on yılda %41,1 artış gösterirken, enerji üretimimiz ise %27,6 arttırılabilmektedir. Dolayısıyla, enerji üretimimizdeki artış enerji tüketimindeki artış hızının önemli ölçüde gerisindedir. Bu nedenle, yerli üretimin tüketimi karşılama oranı on yıl önce %27,7 düzeyindeyken 2014 yılı itibariyle %25'e düşmüştür. (S.24)

1980'li yıllardan itibaren sürekli bir düşme eğilimine giren taş kömürü üretimleri 2004 yılında 1,9 milyon tona kadar gerilemiştir. Bu tarihten sonra tekrar hareketlenen satılabilir taş kömürü üretimi 2012 yılında 2,3 milyon ton düzeyindedir. 2013 yılında 1,9 milyon ton ve 2014 yılında ise bir önceki yıla göre %5 oranında gerileyerek 1,8 milyon ton olarak gerçekleşmiştir (TTK 2015). 2015 yılı satılabilir taşkömürü üretimi ise 1,4 milyon ton düzeyindedir (TTK 2016) Böylelikle, Zonguldak Havzası'nın, Türkiye enerji talebine olan katkısı 2015 yılı itibariyle binde 7-8 düzeyine kadar gerilemiştir. Havzada, zaten ciddi bir maliyet baskısı altında olan ve ithal kömür rekabeti karşısında bıçak sırtında çalışan işletmelerin maliyetleri, son yasal düzenlemeler neticesinde sürdürülebilir olmaktan tamamen çıkmıştır. Zonguldak Havzası'nda 2004 yılından itibaren TTK tarafından redevans karşılığı özel firmalara kömür üretimi uygulaması başlatılmıştır. 2015 yılında özel sektör tarafından üretilen taşkömürü toplam üretimin yaklaşık %34'ü oranındadır (TTK 2016). (S.26.)

2014 yılı satılabilir linyit üretimlerinin kuruluşlara dağılımı ise; TKİ 14,9 milyon ton, EÜAŞ ve bağlı ortaklıkları 19 milyon ton ve özel sektör 28,7 milyon ton şeklindedir (TKİ 2015; EÜAŞ 2015). Böylelikle özel sektörün linyit üretimindeki payı %45,8 düzeyine yükselmiştir. (S.27.)

2015 yılı itibariyle özel sektörün payı %50'lerin üzerine çıkmıştır. Özelleştirmeler kapsamında; Sivas-Kangal Havzası ile Seyitömer Havzası kömürleri 2013 yılında ve Kemerköy, Yeniköy ve Yatağan Termik Santrallerini besleyen kömür sahaları 2014 yılı sonunda ve Orhaneli sahası ise 2015 yılında özel sektöre devredilmiştir. Linyit üretimleri, özellikle Ege, Trakya ve İç Anadolu Bölgeleri'nde yoğunlaşmıştır. TKİ üretimleri; Manisa (Soma Havzası), Kütahya (Tunçbilek Havzası) ve Çanakkale illerinde yapılırken, EÜAŞ üretimleri ise 2015 yılı itibariyle Kahraman Maraş (Afşin-Elbistan Havzası) ve Ankara (Çayırhan) illerinde sürdürülmektedir. (S.29)

Ruhsat

Nisan 2016 tarihi itibariyle ülkemizde 421 adet linyit, 1 adet taşkömürü ve 17 adet asfaltit olmak üzere toplam 439 adet ruhsat bulunmaktadır. Bunların 39 adedi kamu ve 400 adedi ise özel sektörün elinde bulunmaktadır. Söz konusu tarih itibariyle, bu ruhsatlardan sadece 120 adedi normal faaliyetine devam etmekte olup, geri kalanının ya faaliyeti durdurulmuş ya da geçici tatil edilmiştir. Belirtilen ruhsat sahalarından

%57'sinde açık ocak işletmeciliği, %32'sinde yeraltı işletmeciliği ve %11'inde ise her iki yöntemin birlikte yapılması planlanmıştır. Söz konusu ruhsatların yaklaşık yarısı sadece toplam 7 ilde bulunmaktadır: Edirne (50 ruhsat), Tekirdağ (50 ruhsat), İstanbul (33 ruhsat), Kütahya (32 ruhsat), Manisa (22 ruhsat), Denizli (19 ruhsat) ve Şırnak (19 ruhsat). Ayrıca; Balıkesir'de 17, Muğla'da 14, Çanakkale'de 12, Çankırı'da 12 ve Çorum'da 13 kömürlü saha ruhsatı mevcuttur. Tablo 2'de, ülkemizde linyit üretimi yapılan önemli sahalar, söz konusu sahalardan yapılan yıllık üretim ve dekapaj miktarları ile üretim yöntemleri verilmektedir.

İstihdam

Sektörde istihdamın belirlenmesine yönelik kapsamlı bir araştırma bulunmamasıyla beraber, doğrudan istihdamın taşkömüründe 18.500 ve linyitte 37.000 olmak üzere toplam 55.500 kişi civarında olduğu tahmin edilmektedir. (S.30.)

İthalat

Kömür ithalatındaki artış oranı 2004-2014 arasındaki on yılda %79 ve son yirmi yılda ise %291 oranındadır. 2012 yılında kömür ithalatımız bir önceki yıla göre yaklaşık %23 artış göstererek 29,6 milyon ton düzeyine yükselmiş, 2013 yılında ise bir önceki yıla göre %8,4 azalarak 27,2 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılı kömür ithalatı %11 artışla 30,2 milyon ton olmuştur. Geçici verilere göre 2015 yılı kömür ithalatı ise yaklaşık 34 milyon ton düzeyindedir (TÜİK 2016).

Son yıllarda kömür ithalatındaki artışın en önemli nedeni, elektrik üretimi amaçlı kullanılacak buhar kömürlerine olan talepteki ciddi artıştır. Söz konusu eğilim dikkate alındığında, ithalatın önümüzdeki yıllarda da artarak süreceği ve kömür ithalat faturasının doğal gaz faturasına yakın düzeylere yükselebileceği anlaşılmaktadır (Şekil 32). (S.31.)

Kömür ithalat miktarlarının artmasıyla ithalat faturamız da giderek yükselmektedir. İlk defa 2004 yılında 1 milyar Dolar eşliğini geçen kömür ithalatı 2006 yılında 2 milyar Dolar, 2008 yılında 3 milyar Dolar ve 2011 yılında ise 4 milyar Dolar seviyesini geçmiştir. 2012 yılı kömür ithalat faturamız yaklaşık 4,6 milyar Dolar olarak gerçekleşmiş, ancak daha sonra uluslararası piyasalarda kömür fiyatlarının gerilemesiyle 2013 yılı faturası 3,5 milyar Dolar ve 2014 yılı faturası ise 3,2 milyar Dolar olarak tahakkuk etmiştir (TÜİK 2016). 2015 yılı faturası ise tahminen 3 milyar Dolar civarındadır. Yıllar itibarıyla ithalata ödenen döviz ile yıllık ortalama ithalat maliyetleri Şekil 34'de verilmektedir. (S.33.)

Linyit Tüketimi

2014 yılında 64,7 milyon ton olan toplam linyit arzının miktar olarak %88,8'i elektrik üretimi amacıyla termik santrallerde tüketilmiştir. Sanayi sektörlerinde kul-

lanım payı %6,3 ve konut-iş yerlerinde kullanım payı ise %4,7 düzeyindedir. Bununla beraber, elektrik üretiminde kullanılan linyitlerin ısı değerleri sanayi ya da ısınmada kullanılan kömürlere nazaran çok daha düşüktür. Toplam ısı değer bazında hesaplanmaktadır; 2014 yılında arz edilen linyit enerjisinin %79,9'u elektrik üretiminde, %11,3'ü sanayi sektörlerinde ve %8,5'i ise konut ve işyerlerinde tüketilmiştir. Aynı yılda; 771 bin ton asfaltit arzının %59,4'ü elektrik üretimi, %20,4'ü sanayi ve %20,2'si ısınma amaçlı tüketilmiştir (ETKB/EİGM 2016a) (Şekil 36). S.34

Kömür Tüketimi

Ülkemizin 2015 sonu itibariyle kömüre dayalı santral kurulu gücü bir önceki yıla göre 722 MW artarak 15.493 MW düzeyine yükselmiş olup toplam kurulu gücün %21,2'sine karşılık gelmektedir (TEİAŞ 2016a). Toplam kurulu güç içerisinde yerli kömüre dayalı kurulu güç 9.428 MW (%12,9) ve ithal kömüre dayalı kurulu güç ise 6.064 MW (%8,3) şeklindedir (Şekil 37). 2015 yılında kömüre dayalı (asfaltit dahil) santrallerden 73,9 TWh elektrik üretilmiş olup toplam üretim içerisindeki payı %28,5 düzeyindedir (TEİAŞ 2016b). Bu miktarın 34,3 TWh kısmı yerli kömüre (asfaltit dahil) aittir. Yerli kömürün toplam brüt elektrik üretimi içindeki payı 2015 yılında %13,2 olmuştur. İthal kömüre dayalı santrallerin elektrik üretimindeki payı ise 39,6 TWh ile %15,3 oranındadır.

Yerli Kömür

Yerli kömürün ülkemiz elektrik kurulu gücü ve brüt elektrik üretimi içindeki payı hızla düşmektedir. 1986 yılında %37,3 düzeyine kadar yükselen kurulu güç içindeki pay 2004 yılında %18,4 düzeyine kadar gerilemiş, 2005 ve 2006 yıllarında devreye alınan Çanakkale Çan ve Afşin-Elbistan B santralleri ile %21 seviyesine kadar yükseltilebilmişse de daha sonra bu alanda yeni bir yatırımın devreye girmemesi nedeniyle 2013 yılında yerli kömürün kurulu güç içindeki payı %13,5 ve 2014 yılında ise %12,5 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında ise Adana ve Bolu'da devreye alınan iki yeni termik santral ile yerli kömüre dayalı santrallerin toplam kurulu güç içerisindeki payı %12,9 düzeyine yükseltilebilmiştir.

Ülkemizde yerli kömür kullanan 51 adet elektrik santrali işletmededir. Bunlardan 16 adedinin kurulu kapasitesi 100 MW'ın üzerinde olup, diğerleri küçük kapasiteli otoprodüktör santrallerdir. 1 adet taş kömürü ve 1 adet asfaltit santralinin dışındakilerinin tamamı linyite dayalı santrallerdir (Tablo 3).

Yerli kömüre dayalı santral kapasitesinin yaklaşık yarısı 1980-1990 yılları arasında tesis edilmiş olup, küçük ölçekli bazı otoprodüktör santraller dışında bu santrallerin hemen tamamı 2013 yılına kadar kamunun mülkiyetindedir. Bununla beraber, 2013 yılından itibaren gerçekleştirilen özelleştirmeler sonucunda; Seyitömer, Kangal, Yatağan, Yeniköy, Kemerköy, Soma, Tunçbilek ve Çatalağzı Santralleri "varlık satışı"

yoluyla özel sektöre devredilmiştir. 2015 yılına kadar, yerli kömüre dayalı olarak işletmeye giren son termik santraller; 2005 ve 2006 yıllarında devreye alınan 320 MW kapasiteli Çanakkale Çan ve 1440 MW kapasiteli Afşin-Elbistan B santralleri ile 2009 yılında devreye giren Ciner Grubu'na ait 135 MW gücündeki Silopi Santrali'dir. Son yıllarda, çeşitli girişimlerde bulunulmasına karşın yerli kömüre dayalı termik santral yatırımları konusunda önemli bir gelişme sağlanamamıştır. S 37-38

Bununla beraber, 2015 yılında iki önemli yerli kömür santrali devreye alınabilmiştir. Bunlardan ilki, Enerjisa tarafından Adana-Tufanbeyli linyit sahası üzerinde tesis edilen 450 MW gücündeki Tufanbeyli Termik Santrali'dir. Diğeri ise 270 MW büyüklüğündeki Bolu Göynük Termik Santrali'dir. TKİ'nin ruhsatındaki kömürleri yakacak olan bu santral AKSA tarafından devreye alınmıştır. Elektrik üretiminde dışa bağımlılığın azaltılması amacıyla, "Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi"nde "Elektrik enerjisi üretiminde yerli kaynakların payının artırılması öncelikli hedeftir." denilmekte ve yerli kömüre ilişkin 2023 hedefi konulmaktadır (YPK 2009). Söz konusu belgede; "Bilinen linyit kaynakları ve taşkömürü kaynakları 2023 yılına kadar elektrik enerjisi üretimi amacıyla değerlendirilmiş olacaktır. Bu amaçla elektrik üretimine uygun yerli linyit ve taşkömürü sahalarının, elektrik üretimi amaçlı projelerle değerlendirilmesi uygulaması sürdürülecektir." ifadesine yer verilmektedir. Enerji ithalatının azaltılması ve başta kömür olmak üzere yerli kaynakların payının artırılması gereğine vurgu yapan ifadelerin benzerlerini; Kalkınma Planlarında, Orta Vadeli ya da Yıllık Programlarda, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu Stratejik Planlarında ve KİT Komisyonu kayıtlarında da izleyebilmek mümkündür. Ancak, yerli kömürlerin elektrik üretiminde kullanımının artırılması hususunda istenilen mesafe alınamamıştır. Son 14 yıldır yerli kömüre dayalı olarak temeli atılan santral kapasitesi toplam kurulu gücümüzün %1'i düzeyine bile yaklaşmamaktadır. Bunun sonucu olarak, yerli kömürlerimizin toplam elektrik üretimindeki payı %13'lere kadar gerilemiştir. (S 38)

EPDK verilerine göre, 2015 yılı Mayıs ayı itibariyle yerli kömüre dayalı toplam 58 adet üretim lisansı yürürlükte olup bunların toplamı 12.055 MW'ı bulmaktadır (Tablo 5). Ayrıca, yürürlükte olan 9 adet (2.641 MW) ön lisans ve değerlendirmede olan 3 adet (2.405 MW) ön lisans başvurusu bulunmaktadır. İnşa halinde olan yerli kömür yakıtlı santral sayısı 10 olup toplam gücü 2.835 MW düzeyindedir (EPDK 2016).

Yerli kömüre dayalı santral yatırımları konusunda beklenen gelişme sağlanamamakla beraber, ithal kömüre dayalı santral kapasitesi giderek artmaktadır. 2000 yılına kadar elektrik sistemimizde ithal kömür santrali bulunmazken 2015 sonu itibariyle söz konusu santrallerin kurulu güç kapasitesi 6.063 MW düzeyine ulaşmıştır. Bu büyüklük, 2014 yılı sonu itibariyle toplam santral kurulu gücümüzün %8,3'üne karşılık

gelmektedir. Mevcut gelişmeler, ithal kömür santral yatırımlarının önümüzdeki yıllarda da artarak süreceğini göstermektedir. Ülkemizde işletmede olan 9 adet ithal kömür santrali bulunmaktadır. Toplam kurulu gücü 6.063 MW olan bu santrallerin 2 adedi Çanakkale Biga’da, diğerleri Adana-Yumurtalık, Kahraman Maraş, Kocaeli-Gebze, İzmir-Aliaga, Hatay-İskenderun ve Zonguldak-Çatalağzı’nda kuruludur (EPDK 2016) (Tablo 6).

İthal kömür yakıtlı elektrik üretim tesislerine ilişkin olarak; 14.748 MW gücünde 17 adet üretim lisansı ile 4.860 MW gücünde yürürlükte olan 5 adet ve 14.025 MW gücünde değerlendirmede olan 14 adet ön lisans bulunmaktadır. EPDK verilerine göre, inşaat halindeki ithal kömüre dayalı santral toplam gücü 8.685 MW düzeyindedir (EPDK 2016).

Rezerv

MTA Genel Müdürlüğü koordinatörlüğüne verilerek başlığı “Türkiye Maden ve Jeotermal Kaynak Rezervlerinin Geliştirilmesi ve Yeni Sahaların Bulunması Projesi” olarak değiştirilen çalışma kapsamında; Trakya, Manisa-Soma-Eynez, Eskişehir-Alpu, Afşin-Elbistan ve Konya-Karapınar’da ilave linyit rezervleri tespit edilmiştir. Böylelikle; uzun yıllardır 8,3 milyar ton olarak bilinen linyit rezervlerimiz 2015 yılsonu itibarıyla toplam 15,6 milyar tona ulaşmıştır (S.41)

Enerji Arz Stratejisi

Kömürden üretilen birim elektrik enerjisi üretiminden pay almak (rödövens) şeklinde özetlenebilecek bir yöntemle, termik santral kurma şartıyla özel sektör kullanımına açmıştır. 5-6 yıllık süreçte tamamlanarak devreye alınması hedeflenen bu projeler sayesinde, yaklaşık 800 milyon tona yakın kömür rezervi değerlendirilerek, toplamda 3.140 MW’lık bir ilave kapasiteyle ülkemizin elektrik üretim kapasitesinde önemli bir artış sağlanmış olacaktır. Bu kapsamda yürütülen çalışmalar Tablo 19’da özetlenmektedir.

ŞİRKET POLİTİKALARI AÇISINDAN ENERJİ

3

3.1. Vergilendirme ve Teşvik

Enerji Strateji Planı'nda cari açığı kapatmak ve enerjide dışa bağımlılığı azaltmak için yerli kaynaklara yönelmek önemli bir strateji olarak ön plana çıksa da TKİ'nin 2016 durum raporundan ve mevcut gelişmelerden de anlaşıldığı üzere; Türkiye'nin, 2016 ve sonrasında ithal kömür kaynaklı yatırımların önünü kesecek politikaları yeterli değildir. Yerli kömür yatırımlarının önünü açmak için ithal kömürün vergilendirilmesine yönelik ithalat rejiminden, birkaç ay gibi kısa sürede vazgeçilmiştir. Fosil yakıt kaynakları arasında yerli kömüre öncelik verilmesi gerektiği resmi belgelere yansımış olsa da kömür şirketleri açısından son derece karlı, ithal kömüre dayalı yatırımlardan kopuşu sağlayacak bir vergilendirme mekanizması kurulamamıştır.

2017 yılı bütçe görüşmeleri sırasında Çevre ve Şehircilik Bakanı, ÇED sürecinde bulunan Çanakkale'deki tüm ithal kömüre dayalı enerji yatırımlarının reddedileceğini söylerken, Enerji Bakanı ise ÇED olumlu belgesi almış fakat inşaatı başlamamış yatırımların kazanılmış haklarına vurgu yapmıştır.

Dünya Gazetesi'ne verdiği demeçte Kömür Üreticileri Derneği Genel Sekreteri Halim Demirkan şu noktaları vurguluyordu: “Bin MW'lik bir santralin maliyeti, yeraltı madenciligi dahil 1.5 milyar dolar civarında. Şu anda bu santraller için 6.2-6.7 centlik fiyatlar yeterli olur diye düşünüyorum. Şunu da söylemek gerekiyor, yerli kömüre dayalı santrali bugün kurmaya kalksanız proje aşaması ve inşaa dahil 9 yıl geçiyor. Bu anlamda yeni projeler için finansman bulmakta güçlük çekiliyor. Şu anda çalışan santrallerden alım var, ikinci bir model oluşturularak devlet rezervleri de ihaleye çıkarıldı. Eksiltme yöntemiyle satış yapılacak, burada alım garantisi olacağı için finansman sorunları da ortadan kalkmış olacak. Yer altı kömür madenlerinde asgari ücret iki katı uygulanıyor ve bir işçinin maliyeti 4 bin 600 liraya yükseldi. Bu maliyetleri yükseltince çok sayıda ocak kapandı. Üstelik bir ocak kapanınca bir sene sonra onu hemen çalıştıramıyorsunuz. Tahkimat yapmanız gerekiyor. Bu süreçte devlet önemli bir destek sağlayarak, asgari ücretin artan kısmını, yani bir asgari ücret tutarını ödemeye başladı. Bunun üzerine ocaklar yeniden açıldı. Artık devlet her yıl başına fiyat açıklayacak ve alım yapacak Bu durum tamam ama öz sermayesi ile yatırım yapan büyük şirketlere ilişkin teşviklerin de çıkmasını bekliyoruz. Kamulaştırma ve ÇED aşamalarında bir sürü bürokratik sorunlarımız var. Bu anlamda kömürün aranmasından, elektrik üretimine geçen kadarki süreçteki tüm sorunları kömür çalıştayına taşıdık. Örneğin orman bedelleri çok yüksek ve 9 yıllık ekonomik ömrü olan metan madeninde 450 milyon liralık

orman parası yatırımın kârlılığını engelliyor. Ormanların maden izninden sağladığı gelir, ormancılık ürünleri gelirini geçti. Bu ekstra gelir kaynağı olarak görülüyor. Bir izin için çok sayıda kuruma gidiyorsunuz, sonra bunlardan bir tanesinden daha belge almak için aynı kurumları tekrar dolaşmak zorunda kalıyorsunuz.

Kömürde teknoloji gelişti, artık çevreye zarar minimuma iniyor /Kömürde kaloriyi yükseltip çevreye zararı sıfırlamak üzere çalışıyoruz geliştirecek, hepsinin yerli üretilmesi mümkün değil ama belli bölümünü yerli sanayinin karşılaması mümkün.”

3.2. Özelleştirme, Alım Garantisi ve Teşvik

Bütün bu söylem ve politikaları bir arada düşündüğümüzde, kısa vadede kömürde yerli bir teknoloji arayışı ön planda bulunmamaktadır. Hatta, kömür yatırımlarında en iyi ve en çevreci teknolojinin kullanılması gerektiği politikacılar tarafından vurgulansa da teknoloji seçiminde yatırımcının belirleyici olduğu bir sistem hükmünü sürdürmektedir.

Yerli kömüre dayalı enerji üretiminin artırılması için alım garantisi ve yatırım teşviki ekseninde bir modelin şirketler tarafından da desteklendiği görülmektedir.

Bakan Albayrak, “Yaptığımız yasal düzenleme ile yatırımcıya ÇED, kamulaştırma vb. bütün izinleri biz alacağız, kömür sahası karşılığında en ucuz elektriği kim üretecekse ihaleyi o firma alacak. Bu şekilde 7 milyar tona yakın linyit rezervlerimizi değerlendireceğiz. Çayırhan B Termik Santralini kurulu gücünün 700 ile 800 MW arasında olması planlanmaktadır. Bundan sonra özelleştirecek kömür sahaları için de Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından benzer bir yol izlenmesi düşünülmektedir. Yerli kömürden elektrik üretilmesini destekleme çalışmaları kapsamında Bakanlar Kurulu Kararı’nca yerli kömür yakıtlı elektrik üretim santrallerinden 2016 yılı sonuna kadar yaklaşık 6,4 milyar KW/h elektrik enerjisi alımına başlanmıştır” dedi.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Özelleştirme İdaresi Başkanlığı yetkilileri daha önceden, Çayırhan 2 Maden Sahası ve Çayırhan B Termik Santrali projesinin ihale sürecinin nasıl işleyeceğini anlatmışlardı. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Müsteşarı Fatih Dönmez ile Özelleştirme İdaresi Başkanı Mehmet Bostan da bu modeli şu şekilde tanımladılar:

“Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), kamulaştırma ve imar planı gibi izinlerin tamamının Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ) tarafından alındığı ve böylelikle yatırımcıya maliyet yüklenmemesinin amaçlandığı özelleştirilen bir alan için ilk kez iki ayrı anlaşma imzalanacak,

Kazanan yatırımcı ile 15 yıllık elektrik satış anlaşması (ESA), 35 yıllık ise işletme hakkı devir sözleşmesi imzalanacak. Böylece, özelleştirilmesi yapılan bir alan için ilk kez iki ayrı anlaşma imzalanacak.

Söz konusu ESA santralden üretilen elektrik enerjisinin tamamının satın alınmasına ilişkin esasları kapsayacak. Alanda yapılacak santral yatırımının takviminin öne çekilmesi ve elektrik üretiminin planlanandan daha önce başlaması durumunda, yatırım takvimi öncesine konu her gün, alım garantisi süresine eklenecek.

Yatırımcı, işletme hakkı devir sözleşmesiyle devraldığı taşınmazları ise 35 yıl sonra EÜAŞ’a geri devredecek.

Diğer taraftan, yatırımcı santral yapımında kullanmak üzere çevresel etkileri de göz önünde bulundurarak, mevcut en iyi teknolojiyi kullanacak ve kullanacağı teknolojiye kendisi karar verecek.

6 bin 500 saatin üzerindeki üretim serbest piyasaya

Yatırımcı, bu kapsamda kurulacak Çayırhan B santralinden imzaladığı ESA çerçevesinde 6 bin 500 saatlik üretimi devredebilecek.

Santralin üretiminin 6 bin 500 saati geçmesi durumunda ise elektrik serbest piyasada işlem görebilecek.

Çayırhan 2 maden sahası ve Çayırhan B termik santrali ile başlayan yeni nesil özelleştirme dönemi, Eskişehir-Alpu ile Trakya bölgesindeki özelleştirmeye konu alanlarla devam edecek.

Sonrasında ise Kırklareli-Vize ve Afyon-Dinar sahalarının özelleştirilmesi aynı şekilde açık ek-siltme usulüyle gerçekleştirilecek. Söz konusu alanlarda kurulacak termik santrallerin kapasitesi ise toplamda 7 bin 200 megavatı bulacak.

Böylece, Çayırhan B termik santrali ile birlikte toplamda 8 bin megavat kurulu gücü bulunan elektrik üretim santralleri maden sahalarıyla birlikte özelleştirilecek.”

Her türlü izin ve onay mekanizmalarından vareste tutulmuş bir enerji üretim sisteminin, kamu kaynaklarının etkin olarak kullanılacağı bir model olarak ortaya konulduğu görülmektedir. Oysa ki teknolojik yenilik, ekonomik verimlilik, planlama konusunda somut hedefleri içermeyen bu yöntemin beklenen cari açığı kapatmaya hizmet edeceğine yönelik bir iktisadi analiz de ortada yoktur.

YURTTAŞ POLİTİKALARI AÇISINDAN ENERJİ

4

Türkiye’de çevresel bozulmaya karşı farkındalığın toplumun geniş kitlelerince sahiplenilmesi 1980’li yıllardaki termik santral karşıtı mücadeleler sırasında ortaya çıktı. Gökova Termik Santrali’nin yarattığı kirliliğe karşı termik santralin bacasına filtre taktırmak için yürütülen hukuki mücadeleler yıllarca sürdü. 1990’lı yılların başında Aliğa’da kurulması planlanan termik santrallere karşı yürütülen kitlesel mücadeleler de benzer biçimde yıllarca süren deneyimler biriktirdi. Bu mücadeleler sırasında siyasal iktidar temsilcilerinin sıklıkla “enerji ihtiyacının kaçınılmazlığı”na “enerjiye karşı olmanın “çağdışılığı”na ve “gayri milli” çabalara vurgu yaptığı o günün gazetelerine sıklıkla yansdı. İzmir ve bölgedeki termik karşıtı mücadeleler içinde yer alan Av. Enis Dinçeroğlu’nun haklı hayıflanmasıyla “Türkiyeli çevreciler bir bacaya 20 yılda anca filtre taktırabilirdi.” Bu söz bir küçümseme içermekten ziyade ekoloji biliminin verilerinin toplum ve yönetenler tarafından uzun bir zaman içinde hayat bulabildiğini gösteriyordu. Yargı yerleri tarafından alınan kararlar 1980’li yıllardan itibaren uygulanmamaya başlanmıştı. İnsan ve çevre sağlığını bozduğu için mahkeme kararıyla kapatılması gereken termik santraller kapatılmıyordu. Termik santrallere ve yarattığı kirliliğe yönelik yürütülen 30 yıllık mücadele, hukukun üstünlüğünü güvence altına alacak mekanizmaların, adaleti sahiplenecek kitleler olduğu gerçeğini gösterdi.

Türkiye’de çevresel bozulmanın hızla yaygınlaşması, enerji santralleriyle ilgili yatırımlarının sayısının artmasıyla bir paralellik göstermeye başladı. Muğla ve İzmir’de termik; Mersin Akkuyu’da nükleer santral projeleri tüm çevreci mücadelenin en önemli muhalefet başlıklarıydı. 1990’ların sonundan itibaren Çamlıhemşin HES projesi ile su varlıklarının da hızla enerji konusu haline geldiği gözlemlendi. 2000’li yıllarla birlikte enerji santrallerinin özelleştirilmesi, enerjinin piyasalaşması ve enerji kaynaklarının da rekabet koşullarına sunulmasıyla birlikte termik, güneş, HES, RES, jeotermal, biyogaz projelerinde patlama yaşandı. Bu projelerin genel amacı, üretilecek enerji miktarını arttırmaktı. Kaba bir tabirle, isteyen istediği yerde proje geliştirdi. Her vadi, ova, dağ, taş enerjinin konusu oldu. Esen yel, akan dere, süzülen güneş ve temiz hava enerji üretmenin nesnesi oldu. Planlama yapılmadan başlatılan projeler, geniş toplum kesimlerinin yaşamını olumsuz etkiledi. Sorunlar yataylaşıp, yaygınlaştıkça ve yoğunluğu arttıkça görünürlük düzeyi arttı. Toplumsal huzursuzluk siyasal karar verici mekanizmaları etkiledi. Örneğin HES projelerindeki plansızlık yıllar sonra kabul edildi.

Gıdaların kötüleşmesi, bozulan su, hava kirliliği “duyarlı ve ilgili” kişilerin sorunu olmaktan çıktı. Bu durum, niteliksiz ve plansız enerji politikalarına karşı yerel, kendiliğinden or-

taya çıkan toplumsal tepkilerin görünür olmasına yönelik yurttaş girişimlerinin alt yapısını oluşturdu. Halkın geneli için “çevre koruma” duyarlılığı bir dışsal “duyarlılık” olarak değil “iyi yaşama” isteği olarak gündeme geldi.

Türkiye’de 2000’li yıllarla birlikte ortaya çıkan kimi toplumsal dinamikler, bir ideoloji olarak çevreciliğin boyutlarını aştı ve “duyarlılık” mücadelesi olmanın ötesine geçti. Bu iyi yaşama isteği, insanların kendi yaşamlarını korumaya yöneltti. Yuvarlakçay’da HES karşıtlarının ormanlarını korumak için çadır nöbeti, Artvin’de kültürlerini korumak için şekillenen mücadeleler de gösterdi ki “iyi yaşama” niyeti sadece ekonomik anlamda gelişmek demek değildir. Klasik çevre mücadelesinin dillendirdiği, çevresel bozulma veya havanın kirlenmesi gibi söylemlerin üstünde yeni kolektif hak arayışlarının da iyi yaşama niyetinin bir unsuru olduğu kurucu çabalar ortaya çıktı.

Gerze’de termik santral karşıtı mücadele bu anlamda eski çevreci mücadeleyle yeni iyi yaşama pratiklerine dayanan mücadelelerin kesişme kümesini ortaya çıkardı. Hem şehirde yaşayan orta sınıf, çevresel bozulma kaygısı yaşayan kitleler, hem tarımsal ekonomilerden beslenen ve termik santralin yaratacağı kirliliğin iktisadi ve bölgesel anlamda ait oldukları tarımsal ticaret sınıfı yoksullaştıracağını düşünen kesimler ve hem de bölgesel bir göçe maruz kalmış, balıkçılık gibi küçük aile ekonomisine yaslanan yoksul toplum kesimleri bir arada termik santrallere karşı mücadele etti. Bu mücadele bir eylem birliği, bir platform etrafında kısa vadeli birliktelikler olarak düşünülmemelidir. Küçük köylülüğü tasfiye edecek, topraksız köylülerin tarımsal olanaklarını yok edecek, toprağı olanların da kamulaştırma veya satın alma gibi yollarla yoksullaşacağı bir sürece karşı aktif bir çalışma ortaya çıktı. Bu mücadelenin en önemli aktörü olarak da toprak üretimine bağlı, kamusal yaşamını da bu üretim temelinde geliştiren kadınlardı. 5 yıl devam eden ve 2014 yılında Bakanlığın termik santral projesi geliştirilen alanın ormanlık alan olduğu gerekçesiyle bu alanda termik santral kurulmasına izin vermemesiyle hukuki süreç de nihayete erdi. Bu mücadele diğer pek çok toplumsal sorun alanına örnek oldu. Soma’da kurulması planlanan termik santral karşıtı mücadelede kadınların aktörleşme deneyimi de bu çabaların kökleşmesiyle ilgiliydi.

Bu toplumsal pratikler karşısında şirketlerin de önemli deneyimler elde ettiklerini kendi açıklamalarıyla gördük. Soma’da termik santral kurulacak alanda bulunan binlerce zeytini bir gecede kesen firmanın bu kesimi yaptığı gün rüzgar tersine dönmüştü. Kamu vicdanı bunu hazmetmedi. Danıştay, termik santral kurulacak arazinin zeytinlik alan olduğu ve acele kamulaştırmaya konu yapılamayacağına karar verdi. Aynı gerekçelerle ÇED olumlu belgesi de açtığımız davalar neticesinde iptal edildi. Firma, “bir iletişim kazası” yaptıklarını tespit ederek hızlı bir halkla ilişkiler süreci başlattı. Santral için yeni bir köy(mahalle) seçildi. Köylülerin ihtiyacını gidermek için geleneksel vaat mekanizmasının biraz ötesine geçilerek bir takım sosyal yardımlara yol verildi. Bölgede yapılacak termik santral için yerel basında düzenli haberler yaptırıldı. Termik santralin son teknoloji ve en temiz yollarla üretim yapacağına dair bilgiler canlı tutuldu. Santralin inşaat safhasıyla ilgili bilgiler hergün kamuoyundaydı.

Buna karşın, daha önceden santralin yapılmasını engelleyen duyarlı yerel gruplar, bu santral bölgelerinden taşınınca yeterli ve etkili bir muhalefet dinamiğini hayata geçiremediler. Bu grupları destekleyen STK'lar ise gerekli ve yeterli bir izleme sağlayamadı. Yüksek teknoloji olduğu söylenen bu santralin inşaat aşamasının devlet tarafından denetimine dair ise hiçbir bilgi paylaşılmadı.

4.1. Yurttaş Örgütlenmeleri

Türkiye'de 2016 yılında tabandan beslenen, siyasal kutuplaşmaların şu ya da bu cephesinde yer almayan, taleplerini gündelik ve somut ihtiyaçlar temelinde şekillendiren en yaygın yerel hareket olarak Bartın Platformu öne çıkmıştır. 2000'i aşkın yurttaş tarafından açılan ÇED olumlu işlemi iptali davası platformun etki alanı açısından önemlidir. Platform, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının, hava ve suyun korunmasını esas alan talepleri geliştirmiştir.

Çanakkale'de pek çok ulusal STK tarafından termik karşıtı etkinlikler düzenlenmektedir. Bölgede meslek odaları, dernekler, yerel STK'lar ve kişilerin yargısal yolla karar alma sürecine katılımını esas alan örgütlenmeler vardır. Bölgede daha önceden kurulan Çan Termik Santrali alanından kaynaklı deneyimler gerektiği gibi paylaşılmamaktadır. Bölgede kurulması gündeme alınan yerli ve ithal onlarca termik santral projesi karşısında yerel hareketleri zaafa uğratan en önemli gelişme bölgenin sanayi alanına kayacağına ilişkin yapılan merkezi politik yönlendirmelerdir. Kentsel rant beklentisiyle bölgede tarımdan kopma süreci hızlandırılmıştır. Fakat bölgenin sanayiye kayacağı beklentisi gerçek anlamda bir dönemsel rant yaratma faaliyetidir. Resmi planlama çalışmaları bu beklentiyi karşılamamaktadır.

Bursa'da şehir merkezinde kurulması gündeme gelen termik santral projesi ise yerel toplumsal güçlerin açtığı dava sonucunda iptal edilmişti. Fakat yargı kararından kısa bir süre sonra ilgili firma yeniden ÇED başvurusu yaparak bir ÇED Olumlu Kararı daha aldı. Bursa'da yargısal yolla karar alma sürecine katılım temelinde mücadele, akademik ve bilimsel yönleriyle de sürdürülmektedir. OSB'lerin enerjide merkezi sistemden özerkleşerek, kendi enerji ağlarını kurma ısrarının arkasında Türkiye'nin parçacı ve plansız sanayileşme deneyimi vardır. Devletin güvenli enerji temin etmediğini ileri sürerek sanayi şehirlerinin merkezinde kömür yakarak enerji üretmeyi gündeme alan bu tür OSB'lerin artması da kentsel sürdürülebilirliği tehdit etmektedir.

Doğu Akdeniz Bölgesi'nde de yine yargısal yolla karar alma sürecine katılımı esas alan, meslek odaları, yerel ziraat odaları, derneklerden oluşan bileşenlerce açılmış davalar bulunmaktadır.

İzmir Çandarlı'da bu yıl kurulması gündeme gelen termik santrale karşı başta Bergama Belediye Başkanı ve Çandarlı Platformu tarafından yoğun bir tepki gündeme gelmiştir. Bu bölgede termik santral kurulamayacağı da planlama açısından ortaya çıkınca proje gündemden düşmüştür. Bölge'de Aliğa merkez olmak üzere yoğun bir sanayi kirliliği termik santralleri de içine alacak şekilde artmaktadır. Bu bölgedeki sanayi kirliliği 1970'li yıllardan beri birikerek ve katlanarak bugünlere gelmiştir. Etkisi de hem insan hem de diğer

canlı yaşamında ortaya çıkmaktadır. Ancak toprağa ve suya bağlı üretimden kopulmuş olması nedeniyle de kirlilik kanıksanmıştır. Şehirlerde yaşanan sağlık sorunları karşısında ise daha çok koruyucu, çevresel sorunların etkisini giderici önlemlere dayalı yaklaşımların da tartışılmaya başlandığı çabalar henüz olgunlaşmamıştır.

Yurttaş hareketleri içinde sayabileceğimiz “Fosil Yakıt Karşısı İnişiyatif” Aliğa’da sayısı hızla artan termik santrallere karşı kamuoyunun dikkatini çekmek üzere oluşturulmuş, daha sonra da bu oluşum esnek bağlarla bilgi, belge paylaşmaya devam etmiştir.

Adıyaman’da kurulması gündemde olan termik santrale karşı ise bölgede kurulu olan yerel çevre derneği tarafından bilgilendirme çalışmaları devam etmektedir.

Zonguldak’ta sayısı hızla artan termik santral projesine karşı yerel yönetimler de dahil olmuştur.

Trakya bölgesinin enerji havzası olarak yerli kömür kaynakları ekseninde yeniden tanımlanmaya başlanması da bölgedeki yerel üreticileri harekete geçirmiştir.

Bu hareketlerin, yaşama, çevre, sağlık, bilgi edinme haklarına dayalı olarak karar alma sürecine katılım talep ettikleri gözlemlenmektedir. Özellikle çevresel güvenlik ve denetim konusunda da devletin aktif rolünü yerine getirmesini isteyen bir söylem ortaya çıkmaktadır. Yöntem olarak yargısal yollarla karar alma sürecine katılım ön plandadır. Şirketlerin ÇED olumlu kararlarından kaynaklı yerine getirmesi gereken çevresel güvenlik standartlarına uygun davranmadıklarına dair yakınmalar da yine bu yerel çalışmalar tarafından kamuoyuna taşınmıştır.

Bu nedenlerle de iklim ve enerji politikalarında adalet taleplerinin izini, bir yandan yasal mevzuat içinde; diğer yandan da yurttaş davaları olarak açılan ve karar alma sürecine katılım niyetinin beyanı olacak davalarda sürmek gerekir.

MEVZUAT BOYUTUYLA İKLİM ADALETİNİN GÖRÜNÜMÜ

Ulusal ve uluslararası düzeyde iklim politikaları açısında 2016 yılında çok yoğun bir yasaşma süreci içinde olduğunu söylemek mümkünse de genel iklim politikalarında kısımla yaratacak değişiklikler olduğunu söylemek pek mümkün değildir.

Yukarda da vurguladığımız üzere, mevzuat değişikliğinin ana hattı, enerji piyasasını canlandırma hedefine yöneliktir. Stratejik plan bütünlüğünü karşılayacak bir mevzuatın gelişmiş olduğunu söylemek mümkün değildir. Özellikle ÇED süreçlerinin kapsamını daraltan, yatırımcıların karımı esas alan, teşvik sistemlerinin ve mülkiyet değişimlerinin yolunu açan bir mevzuat yoğunluğu hakim olmuştur.

Diğer yandan ise Türkiye yaşadığı olağanüstü siyasal krizler, darbe girişimleri neticesinde bağımsız bir enerji politikasına daha hızlı yönelmesi gerektiğini de acilen hissetmiştir. Fakat bu konuda yenilikçi, yenilenebilir, teknoloji bilgisi üreten enerji sistemlerine ağırlık verecek bir mevzuatın, politikanın, buna uygun bütçelendirmenin gelişmesinin mümkün olabildiğini söylemek ise şimdilik güçtür.

Buna karşın, mevcut kaynakların akılcı kullanılması için geçmiş yıllarda ortaya çıkan projeci mevzuat geliştirme anlayışından çıkılması gerekir. Merkezi politikalar düzeyinde kamu kaynaklarının etkin kullanılmasını, enerjide öncelikle üretim, dağıtım, iletim hatlarının yenilenmesi ve iyileştirilmesi; bunların çevresel intibakının sağlanması gerekir. Sınırlı kamu kaynaklarının bu öncelikle kullanılması gerekir. Diğer yandan ise teknolojik alternatiflerin desteklenmesi, yenilikçi enerji ve iklim politikalarının akademik ve yatırım düzeyinde desteklenmesi şarttır. Bu gereklilikleri gözeterek biçimde mevcut doğayı koruyan ve üretimde planlamaya yönelen bir koruma ve kullanma dengesi geliştirilmek zorundadır.

1. Elektrik Üretim Tesisleri Kabul Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 29907, 03 Aralık 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/12/20161203-9.htm>
2. 380 kV Çan 2 TES-Çan 380 Enerji İletim Hattı Projesi Kapsamında Bazı Taşınmazların Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi Genel Müdürlüğü Tarafından Acele Kamulaştırılması Hakkında Karar, T.C. Resmi Gazete, 29887, 13 Kasım 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161113-8.pdf>
3. Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 29865, 22 Ekim 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/10/20161022-25.htm>
4. Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 29865, 22 Ekim 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/10/20161022-24.htm>
5. Kömür İthalatına Ek Mali Yükümlülük Konulması Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı, T.C. Resmi Gazete, 29846, 03 Ekim 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/10/20161014.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/10/20161014.htm>
6. Yatırımların Proje Bazında Desteklenmesi İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, T.C. Resmi Gazete, 29824,07 Eylül 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/09/20160907.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/09/20160907.htm>
7. Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketinin Kurulması İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, T.C Resmi Gazete, 29813, 26 Ağustos 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160826.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160826.htm>
8. Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt Anonim Şirketi Tarafından Yerli Kömür Yakıtlı Elektrik Üretim Santrallerini İşleten Özel Şirketlerden Elektrik Enerjisi Teminine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Karar, T.C. Resmi Gazete, 29796, 09 Ağustos 2016 <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160809.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160809.htm>
9. “Kömür İthalatına Ek Mali Yükümlülük Konulması Hakkında Karar”, T.C. Resmi Gazete, 29789, 02 Ağustos 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160802.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160802.htm>

10. Elektrik Piyasası Bağlantı ve Sistem Kullanım Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 29786, 30 Temmuz 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160802.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160802.htm>
11. Maden Atıkları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 29774, 16 Temmuz 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/07/20160716-2.htm>
12. Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 29757, 29 Haziran 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/06/20160629-23.htm>
13. Yeraltı Kömür İşletmelerinde İşçi Maliyetlerine Uygulanacak Desteğe İlişkin Tebliğ, T.C. Resmi Gazete, 29754, 26 Haziran 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/06/20160626.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/06/20160626.htm>
14. Elektrik Piyasası Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, T.C. Resmi Gazete, 29745, 17 Haziran 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/06/20160629.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/06/20160629.htm>
15. ÇED Olumlu veya ÇED Gerekli Değildir Kararı Bulunan Projelerde Yapılacak Kapasite Artışı ve/veya Genişletilmesi Planlanan Projelere İlişkin Tebliğ, T.C. Resmi Gazete, 29736, 08 Haziran 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/06/20160629.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/06/20160629.htm>
16. Orman Kanunu'nun 17/3 ve 18. Maddelerinin Uygulama Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 29716, 18 Mayıs 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/05/20160518.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/05/20160518.htm>
17. Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararı(562 SAYILI), T.C. Resmi Gazete, 29696, 27 Nisan 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160427.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160427.htm>
18. Mersin İli Sınırları İçinde Tesis Edilecek Enerji Nakil Hattı Kapsamında Acele Kamulaştırma Kararı, T.C. Resmi Gazete, 20 Nisan 2016, 29690, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160420.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160420.htm>
19. 154 Kv Atatürk 380- Atatürk-Adıyaman TM Enerji İletim Hattı Yenileme Proje-

- si Kapsamında Acele Kamulaştırma Kararı, T.C. Resmi Gazete, 20 Nisan 2016, 29690, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160420.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160420.htm>
- 20.** EÜAŞ Genel Müdürlüğü Tarafından Bağlı Ortaklık Kurulması Hakkında Ekli Kararın Yürürlüğe Konulması Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı, T.C. Resmi Gazete, 20 Nisan 2016, 29690, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160420.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160420.htm>
- 21.** Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar, T.C. Resmi Gazete, 29678, 08 Nisan 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160408.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160408.htm>
- 22.** -3213 sayılı Maden Kanunu'nun Geçici 29. Maddesi Kapsamında Devam Eden Rödö-vans Sözleşmelerinde Yer Altındaki Maden İşlerinde Meydana Gelen Maliyet Artışları İçin Fiyat Farkı Ödenmesine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılması Hakkında Karar, T.C. Resmi Gazete, 29678, 08 Nisan 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160408.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160408.htm>
- 23.** Linyit ve Taş Kömürü Çıkaran ve Özel Hukuk Tüzel Kişilerinin Ruhsat Sahibi Olarak İşlettikleri Yer Altı Maden İşletmelerine, Yer Altındaki Maden İşlerinde Meydana Gelen Artışlarının Karşılanması Amacıyla Destek Verilmesine İlişkin Karar, T.C. Resmi Gazete, 29678, 08 Nisan 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160408.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160408.htm>
- 24.** Doğal Sit Alanlarında Kalan Yapılarda Yapı Ruhsatı Değişikliği ve Basit Onarımlara Dair 94 No'lu İlke Kararı, T.C. Resmi Gazete, 29664, 25 Mart 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160325.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160325.htm>
- 25.** 380 kV Aliğa 2- Soma B Enerji İletim Hattı Yenileme Projesi Acele Kamulaştırma, T.C. Resmi Gazete, 29649, 10 Mart 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160310.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160310.htm>
- 26.** Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararı (533 sayılı İlke Kararı), T.C. Resmi Gazete, 29645, 06 Mart 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160310.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160310.htm>

27. Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararı (536 sayılı), T.C. Resmi Gazete, 29645, 06 Mart 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160310.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160310.htm>
28. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 29619, 09 Şubat 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/02/20160209.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/02/20160209.htm>
29. Elektrik Piyasası Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 29571,23 Aralık 2015, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/12/20151223.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/12/20151223.htm>
30. Şehir İçi Bisiklet Yolları, Bisiklet İstasyonları ve Bisiklet Park Yerleri Tasarımına ve Yapımına Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 29521, 03 Kasım 2015, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/11/20151103-1.htm>
31. Elektrik Piyasasında İnşaatına Başlamış Olan Tesislere Yeni Üretim Lisansı Verilmesi Hakkında Yönetmeliğin Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 29480, 19 Eylül 2015, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/09/20150919.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/09/20150919.htm>
32. Elektrik Piyasası Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 29477, 16 Eylül 2015, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/09/20150919.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/09/20150919.htm>
33. 154 Kv (Tarsus TM- Nacarlı TM) Brş. N-DDY Tarsus TM Enerji İletim Hat-tı Projesi Acele Kamulaştırması, T.C. Resmi Gazete, 29440, 09 Ağustos 2015, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150809.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150809.htm>
34. Elektrik Üretim Anonim Şirketinin Yurt Dışında Şirket Kurması Hakkında Karar, T.C. Resmi Gazete, 29457, 26 Ağustos 2015, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150826.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150826.htm>
35. 3213 sayılı Maden Kanunu'nun Geçici 29. Maddesi Kapsamında Devam Eden Rödo-vans Sözleşmelerinde, Yer Altındaki Maden İşlerinde Meydana Gelen Maliyet Artış-ları İçin Fiyat Farkı Ödenmesine İlişkin Karar, T.C. Resmi Gazete, 29411, 09 Temmuz 2015, [http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eski-](http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/07/20150709.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eski-)

ler/2015/07/20150709.htm

- 36.** Sanayi Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 29211, 20 Aralık 2014, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/12/20141220-2.htm>
- 37.** Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 29003, 17 Mayıs 2014, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/05/20140517-3.htm>
- 38.** Koku Oluşturan Emisyonların Kontrolü Hakkında Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 28712, 19 Temmuz 2013, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130719-4.htm>
- 39.** Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmelik, T.C. Resmi Gazete, 28274, 25 Nisan 2012, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120425.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120425.htm>
- 40.** Sanayi Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, 27277, 03 Temmuz 2009, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090703-20..htm>
- 41.** Kıyı Tesisi Yapım Taleplerinin Değerlendirilmesine Dair Tebliğ, T.C. Resmi Gazete, 27170, 15 Mart 2009, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/03/20090315.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/03/20090315.htm>

YURTTAŞ DAVALARI VE İKLİM POLİTİKALARI

6

Halkın karar alma süreçlerine yargısal yolla katılımını sağlamak için yurttaş davaları önemli bir araçtır. Açılan yurttaş davalarında temel olarak, çevresel sorunların ortaya çıkmasını baştan engelleme, bu mümkün olmadığında ise çevresel sorun riski taşıyan yatırımlardan kaynaklı bir çevresel kirlenmeye ve bozulmaya karşı en sıkı tedbirlerin alınmasını sağlayacak çevresel güvenlik yaklaşımına sahip kamu denetiminin sağlanması amaçlanmaktadır. Kamu denetiminin ve çevresel güvenliğin sağlanabilmesi için ÇED raporları çok önemli araçlardır.

ÇED süreci, çevresel sorunların ortaya çıkmadan tespit edilmesini ve buna karşı tedbirlerin alınarak yurttaşların, idarecilerin ve yatırımcıların gerekli en etkili önlemleri almasını sağlayan bir süreçtir. Bu süreçte çevresel, ekonomik ve sosyal riskler kapsamlı bir şekilde tespit edilmelidir. Bu tespit yatırımların gerçek ekonomik ve sosyal maliyetlerinin ortaya konulması, yatırımın yapılacağı yerin ve yatırımın teknolojisinin doğru seçilip seçilmediğiyle de ilgilidir. Aynı zamanda yatırımların diğer ekonomiler üzerinde ne tür etkileri olacağına da somut olarak tespiti ÇED raporlarında yapılmalıdır. Termik santraller açısından ise ÇED raporlarında olası çevresel etkilerin çok düşük gösterilmeye çalışıldığı, olası iktisadi katkıların ise aşırı abartıldığı bir yaklaşım sergilenmektedir. Raporlardaki bu değerlendirmeleri destekleyecek veriler saha analizlerine dayanmaktan çok, literatür taraması biçiminde olmaktadır.

Çevresel etkilerin başında gelen projenin toplam karbon emisyonlarının ne olduğu ve bu etkinin bölgesel düzeyde ne kadarlık bir alanı etkileyeceği, bu alandaki ekonomilere ve yaşama olası etkilerinin yarattığı iktisadi ve sosyal değer kaybının neler olduğu, ekosistem üzerindeki baskısının ne olacağı ortaya konulmamaktadır.

Hatta ÇED raporlarında olası risklerin hesaplanması için gerekli olan karbon emisyon raporlarının tutulup tutulmadığına dair bilgiler bulunmamaktadır.

Koruma kullanma dengesi açısından termik santrallerin sosyoekonomik ekolojik maliyetlerini gerçeğe aykırı biçimde ortaya koyan ÇED Raporları,

- Termik santral girişimlerinde projenin gerçekleştirilmesi planlanan yatırım alanı ve yatırımın planlama bağlamında etki alanını dikkate alan kümülatif etki değerlendirmesi yapılmaması,
- Projelerin parçalanarak, entegre bir projenin çevresel risklerinden daha küçük bir riske sahip proje gibi sunulması,

- Termik santral atıklarının “1. Derece Tehlikeli Sanayi Atığı” sayılmaması,
- Çevre düzeni planına aykırı termik santral yapımı ,
- Yurttaşların çevresel konularda idarenin bilgi ve belgelerine ulaşılabilirliğinin sınırlandırılması

Yaklaşımlarına dayalı olarak hazırlanmaktadır. Açılan yurttaş davalarında görüleceği gibi 2016 yılında bu sorunlara karşı etkili yargı kararları alınmıştır.

Termik santral projelerin entegre yapılması, karbon emisyon raporlarının kamuoyuyla paylaşılması, fayda-maliyet analizinin gerçekçi bir şekilde ortaya konulması gerekliliği açılan davalar sonucunda verilen kararlarda yer almıştır.

Bu konularda bir içtihat birliğinin oluştuğu da nitekim söylenebilir. Daha öncede belirttiğimiz gibi enerji alanında adalet taleplerinin izini yurttaş davaları olarak açılan ve karar alma sürecine katılım niyetinin beyanı olacak davalarda sürmenin yerinde olacağı kanaatinde olduğumuz için bu başlık altında izlediğimiz, yürüttüğümüz ve raporlandığımız dava süreçlerini değerlendireceğiz.

6.1. Çanakkale’de Kurulu ve Kurulması Planlanan Kömürlü Termik Santraller Hakkında Verilen İdari İzinler ve Hukuki Süreçler

EPDK’ya yapılan bilgi edinme başvuruları ve EPDK kurumsal internet sitesinde yer alan verilere göre Çan ve Çan-2 termik santralleri ile Gelibolu’da kurulması planlanan Burak-2 Termik Santrali projesi yerli kömüre dayalı termik santrallerdir. Ağan, CENAL, İÇDAŞ Biga, İÇDAŞ, Biga, Kirazlıdere, Kirazlıdere-2, Irmak, Karaburun, Karaburun-2, Güreci termik santralleri ithal kömüre dayalı termik santral projeleridir.

CENAL, Kirazlıdere, İÇDAŞ Biga, İÇDAŞ, Çan-1 , Çan-2 ve Karaburun termik santralleri projelerine ait üretim lisansları yürürlüktedir. Karaburun Termik Santrali 31 Aralık 2015 tarihinde ve Çan-2 Termik Santrali ise 28.01.2016 tarihinde üretim lisansı almıştır.

Pitanes Elektrik Üretim A.Ş. tarafından Ezine ilçesinde kurulması planlanan Irmak Enerji Santral projesine ait üretim lisansı başvurusu ise değerlendirme aşamasındadır. Ağan Termik Santrali 03.09.2015 tarihinde ön lisans almıştır. Kirazlıdere-2 ve Karaburun-2 termik santrali projelerine ait ön lisanslar sonlandırılmıştır. Atlas Enerji Üretim A.Ş. tarafından Lâpseki’de kurulması planlanan Güreci Termik Santraline ilişkin bilgi edinme başvurularına verilen yanıtta sürecin değerlendirme aşamasında olduğu ifade edilmişse de EPDK kurumsal internet sitesinde Güreci Termik Santrali’ne ilişkin bilgi bulunmamaktadır. Burak 2 Termik Santrali projesinin ön lisans başvurusu ise reddedilmiştir. Yine yerli kömüre dayalı Evreşe Termik Santrali ön lisans başvurusu ve ithal kömüre dayalı Biga Termik Santrali ön lisans başvurusu reddedilmiştir.

Çanakkale İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü verilerine göre, Çanakkale ilinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği kapsamında 2015 yılında 6 yatırım için “ÇED Olumlu” kararı verilmiş; 2016 yılında ise hiçbir yatırım için ÇED Olumlu kararı verilmemiştir.

2015 yılında;

- Çan-2 Termik Santrali ve Kül Depolama Sahası,
- Karaburun Entegre Enerji Projesi (Karaburun Termik Santrali 160 Mwe, Karaburun-2 Termik Santrali 660 Mwe Entegre Depolama Sahası, Dolgu Alanı, İskele ve Derin Deniz Deşarjı Dâhil),
- Kirazlıdere Entegre Termik Santrali
- Kirazlıdere-2 Termik Santrali,
- Ağan Termik Santrali [Endüstriyel Atık(Kül/Cüruf) Depolama Alanı, Derin Deniz Deşarjı ve İskele]
- Karaburun Termik Santrali Endüstriyel Atık(Kül/Cüruf) Depolama Alanı, Derin Deniz Deşarjı ve İskele Dâhil Entegre Proje Kap. Art. ve Tekn. Değişikliği

projeleri “ÇED Olumlu” kararı almıştır.

- Biga Termik Santrali (2X770 MWe Termik Santrali, Endüstriyel Atık(Kül/Cüruf) Depolama Alanı, Derin Deniz Deşarjı, Dolgu Alanı ve Kıyı Yapısı Dahil) Entegre projesi ile ilgili olarak hazırlanan nihai Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu Bakanlığa sunulmuştur; ancak henüz ÇED olumlu ya da olumsuz kararı verilmemiştir.

Baktığımızda 2016 yılında kömürlü termik santrallere ilişkin verilen ÇED olumlu kararı olmasa da Çanakkale İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü kurumsal sitesinden takip edildiğinde kömürlü termik santrallere ilişkin ÇED süreci başvurularının 2016 yılında da devam ettiği görülmektedir.

2016 yılında;

- Çırpılar Termik Santrali (200MWe/203MWm/570MWt) Kül Depolama Sahası, Kömür İşletme İle Kırmı Eleme Tesisi projesi ile ilgili 11.01.2017 tarihinde İDK toplantısı yapılması planlanmaktadır.
- Çanakkale ili Çan ilçesi sınırları içerisinde İÇDAŞ Çelik Enerji Tersane ve Ulaşım A.Ş. tarafından yapılması planlanan Helvacı Termik Santrali (2X135 MWe Akışkan Yataklı Termik Santral, Kül Depolama Sahası ve S.68848 Ruhsat Numaralı Helvacı Kömür Ocağı) projesi ile ilgili 29.09.2016 tarihinde halkın katılım toplantısı düzenlenmiştir.

Bunlarla birlikte, 2015 yılında ÇED Olumlu kararı verilen Kirazlıdere 1- ve Kirazlıdere 2 , Karaburun termik santrali projeleri ile ilgili yeni baştan ÇED başvurusunda bulunulmuştur. Firmaların sundukları ÇED başvuru dosyalarında

“Dünyada kömür, petrol, doğal gaz tüketimi ile oluşan karbondioksit miktarı, toplam gaz içerisinde dörtte üç paya sahiptir. Bu sebeple sera gaz salımını azaltmak için CO2 salımın azaltılması gerekmektedir. 18. Yüzyılın ortalarında başlayan endüstri devriminden bu yana dünyada insanların ürettiği CO2 salımı artışı hızlanmaktadır. Bu artış dünyanın 18. Yüzyıldan beri 0,7 derece ısınmasına sebep olmuştur. Bilim insanları sera gazlarının emisyonu sonucu dünyamızın yüzey ısısında yaşanan artışın yüzyılın sonuna değin 20C derecede tutulması gerektiğini, aksi takdirde gezegenimizin geri dönülemez biçimde tahribata uğrayacağını vurguluyorlar. Bunun için ise

atmosferde yoğunlaşmış olarak yer alan CO₂ miktarının 450 ppm düzeyinde tutulması gerekmektedir. Endüstri devrimi dönemiyle karşılaştırıldığında sıcaklık artışını 20C'nin altında tutmak, toplam sera gazı salınım azaltarak küresel ısınmayı kontrol altına almak için ABD, Rusya ve Çin de dahil olmak üzere 150'den fazla ülkenin katılımıyla 30 Kasım 2015-11 Aralık 2015 tarihlerinde Paris'te 21. İklim Değişikliği Konferansı (21. Conference of Parties-COP21) gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda yayımlanan sonuç bildirgesi üzerinde mutabakat sağlanmasıyla fosil yakıtların kullanımını kısıtlayarak sera gazı emisyonları azaltılması, küresel sıcaklık artışının 1,5 ila 20C'de kalması için çaba gösterilmesi karara bağlanmıştır. Anlaşmada, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı hazırlıklı olunması ve sera gazları emisyonunu azaltan çevreci ve sürdürülebilir ekonomilerin desteklenmesi gibi maddeler öne çıkmaktadır. Bilindiği üzere 11 Aralık 2015 tarihinde Birleşmiş Milletlerin düzenlediği Paris İklim Zirvesinde yayımlanan regülasyonla birlikte OECD ülkelerinin ihracat sigortalarının yeni bir şartı olarak sadece ve sadece Ultra Süper Kritik parametrelerinin dışındaki termik santral projelerine kredi sigortası verilmeyeceği karara bağlanmıştır.” ifadeleri yer almaktadır. Bu ifadelerden kömürlü termik santrallerin teknolojisinin Ultra Süper Kritik parametreleri sağlaması kaygısıyla bu başvuruların yapıldığı anlaşılmaktadır.

- Filiz Kirazlıdere Elektrik Üretim A.Ş. tarafından yapılması planlanan 2 X (812,2 MWm/800 MWe/1598,77 MWt) Kirazlıdere Entegre Termik Santrali Teknoloji ve Konfigürasyon Değişikliği (Endüstriyel Atık (Kül-Cüruf) Depolama Sahası, Dolgu Alanı, İskele ve Derin Deniz Deşarjı, Kıрма-Element Tesisi, Beton Santrali) projesi ile ilgili olarak ÇED süreci başlamıştır.
- Çanakkale ili sınırları içerisinde Filiz Kirazlıdere Elektrik Üretim A.Ş. tarafından yapılması planlanan Kirazlıdere Entegre Termik Santrali [2 X (812,2 MWm/800 MWe/1598,77 MWt)] Teknoloji ve Konfigürasyon Değişikliği projesi ile ilgili Çevresel Etki Değerlendirme süreci başlamış ve 25.08.2016 tarihinde halkın katılım toplantısı düzenlenmiştir.
- Çanakkale ili Biga ilçesinde Sarıkaya Karaburun Elektrik Üretim San. ve Tic. A.Ş. tarafından yapılması planlanan Karaburun Entegre Termik Santrali [2X(812,2 MWm/800 MWe/1598,77 MWt)] Teknoloji ve Konfigürasyon Değişikliği projesi ile ilgili olarak hazırlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu 03.10.2016 tarihinde nihai kabul edilmiştir.

6.1.1. Çanakkale İlinde Takip Ettiğimiz Termik Santral Dava Süreçleri Hakkında Bilgiler

6.1.1.1. CENAL Enerji Santrali ve Derin Deniz Deşarjı İçin Verilen 10.12.2013 Tarih ve 3258 Sayılı ÇED Olumlu Kararı'nın İptali Davası

Çanakkale İdare Mahkemesi'nin 08.05.2014 tarihli yürütmeyi durdurma kararında;

“Mahkememizce yürütmesi durdurulan CENAL Enerji Santrali, Limanı, Kül Depolama Sahası ve Derin Deniz Deşarjı projesinden sonra yapılması planlanan dava konusu proje ile CENAL Atık Depolama Sahası Projesi CENAL Yeni Dolgu Alanı projesi ve CENAL Enerji Santrali Deniz Yapıları projesinin kurulması planlanan ve entegre proje niteliğini taşıyan termik santralin niteliğine göre gerekli projeler arasında bulunduğu, dava konusu proje ile ilgili yapılan başvuru-

ru tarihinde yürürlükte bulunan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin birden fazla projeyi kapsayan entegre bir projenin planlanması halinde, Bakanlıkça entegre bir proje için tek Çevresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyası /Proje Tanıtım Dosyası hazırlanmasının istenileceğine ilişkin 25. Maddesi hükmü uyarınca dava konusu 'GENAL Enerji Santrali ve Derin Deniz Deşarjı' projesinin yukarıda anılan diğer projelerle birlikte entegre olarak tek proje şeklinde hazırlanması gerekirken termik santral entegre projesinin etkisinin bütüncül olarak değerlendirilmesine imkan tanınmamasına sebebiyet verecek şekilde parçalara ayrılarak ayrı ayrı projeler olarak öngörüldüğü anlaşıldığından, 'GENAL Enerji Santrali ve Derin Deniz Deşarjı' projesi hakkında verilen ÇED Olumlu kararında hukuka uyarlık bulunmadığı" ifadelerine yer verilmiştir.

"Yürütmeyi durdurma" kararı ile aynı gerekçelerle, 23.10.2014 tarihinde, işlemin iptaline karar verilmiştir. Davalılarca, bu karar temyiz edilmiş fakat 15.10.2015 tarihinde yerel mahkeme kararı Danıştay tarafından onanmıştır.

Temyiz yoluyla onanan bu karar, termik santral projelerinin "entegre olarak" tek bir proje biçiminde tasarlanması ve tek bir ÇED başvurusu yapılması gerekliliğini ortaya koyması nedeniyle emsal karar niteliği taşımaktadır.

6.1.1.2. CENAL Elektrik Üretim A.Ş. Atık Depolama Sahası Projesi İçin Verilen 10.09.2013 Tarih ve 3153 Sayılı ÇED Olumlu Kararı'nın İptali Davası

Çanakale İdare Mahkemesi dava konusu edilen ÇED Olumlu Kararı hakkında 03.03.2014 tarihinde yürütmeyi durdurma, 22.08.2014 tarihinde ise işlemin iptaline karar vermiştir. Kararda;

"GENAL Enerji Santrali, Limanı, Kül Depolama Sahası ve Derin Deniz Deşarjı projesinden sonra yapılması planlanan dava konusu proje ile GENAL Enerji Santrali ve Derin Deniz Deşarjı projesi, GENAL Yeni Dolgu Alanı projesi ve GENAL Enerji Santrali Deniz Yapıları (Rihtım ve Koruma Mendireği) projesinin, kurulması planlanan ve entegre proje niteliği taşıyan termik santralin niteliğine göre gerekli projeler arasında bulunduğu, dava konusu işlemin tesis edildiği tarihte yürürlükte bulunan ÇED Yönetmeliğinin birden fazla projeyi kapsayan entegre bir projenin planlanması halinde Bakanlıkça entegre bir proje için tek Çevresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyası/ Proje Tanıtım Dosyası hazırlanmasının istenileceğine ilişkin 25. Maddesi hükmü uyarınca dava konusu CENAL Atık Depolama Sahası projesinin yukarıda anılan diğer projelerle birlikte entegre olarak tek proje şeklinde hazırlanması gerekirken termik santral entegre projesinin çevresel etkilerinin bütüncül olarak değerlendirilmesine imkan tanınmamasına sebebiyet verecek şekilde parçalara ayrılarak ayrı ayrı projeler öngörüldüğü, ayrıca CENAL Enerji Santrali, Limanı, Kül Depolama Sahası ve Derin Deniz Deşarjı projesine ait ÇED Raporu'nda faaliyet kapsamında oluşacak külün tehlikeli atık kapsamında bulunduğu belirtiltiği ve Segal Çevre ve Ölçüm Analiz Laboratuvarı tarafından yapılan analiz sonucunda düzenlenen 11.08.2011 tarih ve 1416/11 sayılı raporun ÇED Raporu'na eklendiği, yapılan analizlerde ölçümü yapılan atıkların 3 parametre açısından tehlikeli atık kapsamında olduğu, çevre mevzuatına ilişkin resmi işlemlerde kullanılmayacağı belirtilen söz konusu

rapora dayalı hazırlanan ÇED Raporu ve proje kapsamında kül depolama alanının Atıkların Düzenli Depolanmasına Dair Yönetmelik Hükümleri uyarınca 1. Sınıf düzenli depolama tesisi niteliğinde düzenlendiği, dava konusu ‘ CENAL Atık Depolama Sahası’ projesinin ise CENAL Enerji Santrali, Limanı, Kül Depolama Sahası ve Derin Deniz Deşarji projesi kapsamında kazanda kömür yakılmasından kaynaklı meydana gelecek küllerin ve baca gazı desülfirizasyon ünitesinden kaynaklı alçı taşının depolanması amacıyla planlandığı dava konusu proje kapsamında yine Segal Çevre ve Ölçüm Analiz Laboratuvarı tarafından yapılan analiz sonucunda düzenlenen ve çevre mevzuatına ilişkin resmi işlemlerde kullanılmayacağı belirtilen numune atıkların değerlendirilmesi sonucunda düzenlenen 09.04.2013 tarih ve 5579/13 sayılı rapor uyarınca ölçümü yapılan atıkların tehlikesiz ve inert atık kapsamında olduğu ve bu rapora dayalı hazırlanan ÇED Raporu ve dava konusu proje kapsamında kül depolama alanının Atıkların Düzenli Depolanmasına Dair Yönetmelik hükümleri uyarınca 2. Sınıf düzenli depolama sistemi niteliğinde düzenlendiği, yukarıda anılan laboratuvar ölçüm raporlarında belirttiği üzere bu raporların çevre mevzuatına ilişkin resmi işlemlerde kullanılmayacağı dikkate alındığında 09.04.2013 tarih ve 5579/13 sayılı rapora dayalı olarak davaya konu atık depolama sahası sınıfının belirlenmesinin mümkün olmadığı, termik santralde yapılacak faaliyet sonucunda depolanacak kül ve alçıtaşının CENAL Enerji Santrali, Limanı, Kül Depolama Sahası ve DERİN Deniz Deşarji projesi ile dava konusu CENAL Atık Depolama Sahası projesinde aynı yerden çıkacak atıklar olmasına rağmen aynı analiz şirketine yaptırılan çelişkili raporlar dikkate alınmak suretiyle projelerde bu atıklar için farklı sınıflarda düzenli depolama tesisi öngörülerek atık depolama sahalarının özelliklerinin buna göre belirlendiği gibi davalı idarece veya projeyi yapan şirket tarafından faaliyet sonucu oluşacak atıkların tehlikeli, tehlikesiz veya inert atık niteliğinde olup olmadığına ilişkin çevre mevzuatına ilişkin resmi işlemlerde kullanılacak şekilde analiz de yapılmadığı anlaşıldığından ÇED Olumlu kararında hukuka uyarlık görülmemiştir.”

ifadelerine yer verilmiştir. İlk derece mahkemesinin verdiği karar, Danıştay kararı ile onanmıştır.

Temyiz yoluyla onanan bu karar, termik santral projelerinin “entegre olarak” tek bir proje biçiminde tasarlanması ve termik santral atıklarının 1. Sınıf atık-tehlikeli atık olarak kategorize edilmesi gerekliliğini ortaya koyması nedeniyle emsal karar niteliği taşımaktadır.

6.1.1.3. CENAL Yeni Dolgu Alanı İçin Verilen 25.06.2013 Tarih ve 7594 Sayılı ÇED Gerekli Değildir Kararının İptali Davası (1. Yeni Dolgu Alanı Davası)

Çanakkale İdare Mahkemesi 25.04.2016 tarihinde süre aşımı yönünden red kararı vermiştir. Bu karar Danıştay tarafından 15.10.2015 tarihinde onanmıştır.

6.1.1.4. CENAL Yeni Dolgu Alanı İçin Verilen 25.06.2013 Tarih ve 7594 Sayılı ÇED Gerekli Değildir Kararının Geri Alınması Talebinin Reddine İlişkin Olumsuz İdari İşlemin İptali Davası (2. Yeni Dolgu Alanı Davası)

Çanakkale İdare Mahkemesi 26.01.2015 tarihinde işlemin iptaline karar vermiştir. Kararda;

“Dava konusu işlemin tesis edildiği tarihte yürürlükte bulunan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin birden fazla projeyi kapsayan entegre bir projenin planlanması halinde, Bakanlıkça entegre proje için tek Çevresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyası/Proje Tanıtım Dosyası hazırlanmasının istenileceğine ilişkin 25. Maddesi hükmü uyarınca dava konusu GENAL Yeni Dolgu Alanı projesinin, yukarıda anılan diğer projelerle birlikte entegre olarak tek proje şeklinde hazırlanması gerekirken, termik santral entegre projesinin çevresel etkilerinin bütüncül olarak değerlendirilmesine imkan tanınmamasına sebebiyet verecek şekilde parçalara ayrılarak ayrı ayrı projeler olarak öngörülmek suretiyle ÇED Gereklî Değildir kararı verildiği anlaşıldığından ‘GENAL Yeni Dolgu Alanı’ projesi hakkında verilen ÇED Olumlu kararında hukuka uyarlık bulunmadığı”

ifadelerine yer verilmiştir. Projenin entegre olarak düzenlenmesi gerektiğinin altı çizilmiştir.

Yerel mahkeme iptal kararı Danıştay tarafından 03.02.2016 tarihli karar ile bozulmuş ayrıca davanın reddine karar verilmiştir. Kararda;

“GENAL Yeni Dolgu Alanı projesine ilişkin 25.06.2013 günlü 7594 sayılı ÇED Gereklî Değildir Kararının Biga Kaymakamlığına 04-07.11.2013 tarihleri arasında, Karabıga Belediyesi'nce 05-10.07.2013 tarihleri arasında usulüne uygun olarak ilan edildiği, kararın süresi içerisinde dava konusu edilmeyerek kesinleştiği anılan karar kesinleştikten sonra termik santrale ilişkin verilen diğer iki proje hakkında verilen ÇED Olumlu kararına açılan davalarda yürütmesinin durdurulmasına karar verildiğinden bahisle yeni hukuki durum oluştuğu ileri sürülerek uyuzmazlığa konu projeye ilişkin ‘ÇED Gereklî Değildir’ kararının kaldırılması istemiyle 11.06.2014 günlü başvurunun yapıldığı görülmekte olup termik santrale ilişkin diğer projeler hakkında tesis edilen bireysel işlemlere karşı açılan davalarda yürütmenin durdurulmasına karar verilmiş olması nedeniyle yeni bir hukuki durum oluştuğunun kabulüne olanak bulunmadığından anılan başvurunun 2577 sayılı Kanununun 10. Maddesi kapsamında yapılmış bir başvuru olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.”

ifadelerine yer verilmiştir.

Danıştay kararında yeni bir hukuki durum oluşmadığından bahisle, davanın süresi içinde açılmadığı gerekçesiyle dava reddedilmiştir. Oysa GENAL Termik Santrali ile ilgili açılan davalarda verilen iptal kararları termik santralin parçalara ayrılarak ayrı ayrı projelendirilmesinin hukuka aykırı olduğunu belirtir şekildedir. Bu sebeple ilgili projenin ilan tarihi üzerinden dava açma süresi bitmiş ise de bu iptal kararları ayrı projelendirilen yeni dolgu alanının hukuka aykırı olduğunu da göstermektedir.

6.1.1.5. CENAL Enerji Santrali İskelesi Projesi İçin Verilen Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 13.08.2014 Tarih ve 3579 Sayılı İşlemleriyle Verilen ÇED Olumlu Kararının İptali Davası

Çanakkale İdare Mahkemesi 16.03.2015 tarihli karar ile dava konusu işlemi iptal etmiştir. Kararda;

“Kurulması planlanan ve entegre proje niteliğini taşıyan termik santralin niteliğine göre gerekli projeler arasında bulunduğu, dava konusu proje ile ilgili yapılan başvuru tarihinde yü-

rürlükte bulunan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin birden fazla projeyi bir arada planlayan entegre bir projenin planlanması halinde Bakanlıkça tek ÇED Başvuru Dosyası/ Proje Tanıtım Dosyası hazırlanması isteneceğine ilişkin 25. Maddesi uyarınca dava konusu 'GENAL Enerji Santrali İskelesi' projesinin yukarıda anılan projelerle birlikte entegre olarak tek proje şeklinde hazırlanması gerekirken, termik santral entegre projesinin çevresel etkilerinin bütüncül olarak değerlendirilmesine imkan tanınmamasına sebebiyet verecek şekilde parçalara ayrılarak ayrı ayrı projeler olarak öngörüldüğü anlaşıldığından hukuka uyarlık bulunmamaktadır.”

ifadelerine yer verilmiştir. Bahsedilen karar Danıştay tarafından 03.02.2016 tarihli karar ile onanmıştır.

Karabiga GENAL Termik Santrali projesi için verilen 3 ayrı ÇED olumlu kararı iptal edilmiş, Yeni Dolgu Alanı için verilen ÇED Gerekli Değildir Kararı hakkında açılan davalar ise süre aşımı yönünden reddedilmiştir. Verilen iptal kararlarında entegre projelerle ilgili tek bir ÇED Başvurusu yapılması ve termik santral atıklarının depolandığı sahanın 1. sınıf atık depolama sahası kapsamında değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bahsi geçen yerel mahkeme kararları sonrasında şirket tarafından proje entegre santral olarak projelendirilerek yeniden ÇED başvurusu yapılmış ve ÇED Olumlu kararı alınmıştır.

6.1.1.6. GENAL Üretim A.Ş. İletim Hattı İçin Verilen 19.11.2013 Tarih ve 3238 Sayılı ÇED Olumlu Kararının İptali Davası

Çanakkale İdare Mahkemesi davayı oy çokluğuyla reddetmiştir. Kararda;

“Dava konusu Elektrik İletim Hattının kurulumunda kanun ve yönetmelikler açısından önemli bir olumsuzluğun olmadığı, hazırlanan ÇED Raporunun projenin uygulanabilirliği açısından yeterli olduğu ve iletim hattının yapılmasıyla birlikte çevre ve insan sağlığı açısından oluşabilecek risklerin rapor içinde açıklanmış olduğu sonucuna varıldığından, müdahil şirket tarafından yapılması planlanan GENAL TES-LÂPSEKİ 2 EİH projesi hakkında verilen ÇED Olumlu Kararında hukuka aykırılık bulunmamaktadır.”

ifadelerine yer verilmiştir.

Kararda yer alan karşı oyda;

“Nihai ÇED Raporu'nda çıkabilecek bir yangının söndürülmesi için yeterli ve gerekli açıklamanın yapıldığı ancak orman yangınlarının çıkmasını önlemeye yönelik olarak alınacak önlemler konusunun detaylı olarak ortaya konmadığı, proje kapsamında inşa edilmesi planlanan enerji iletim hattının 1. Derece yangın bölgesinde olduğu dikkate alındığında bu hususun detaylı olarak raporda yer alması ve yangına sebebiyet verilmemesi için gerekli tüm önlemlerin kapsamlı bir biçimde ÇED Raporunda açıklanması gerektiği görüldüğünden, belirtilen eksikliğin ÇED Raporunu dolayısıyla ÇED Olumlu kararını sakatlayıcı önemli bir nitelikte eksiklik olduğu, ÇED Raporunda Elektrik Kuvvetli Akım Tesisleri Yönetmeliği'ne uyulacağına yönelik taahhü-

dün bulunmasının söz konusu eksikliği gideremeyeceği ve bahse konu eksikliğin ÇED Raporu hazırlanmak suretiyle giderilmesi gerektiği sonuç ve kanaatinin söz konusu olduğu” ifade edilmiştir.

Yerel mahkeme kararı, Danıştay tarafından oy çokluğuyla onamıştır. Danıştay kararının karşı oyunda ise,

“Elektrik iletim hattının geçeceği koridorun tam olarak belirlenmiş olması projenin çevresel etkilerinin tam olarak değerlendirilmesi için zaruri olup bu husus yerine getirilmeksizin hazırlanan ÇED Raporuna dayanılarak verilen ÇED Olumlu kararında hukuka uyarlık bulunmadığı”

ifadelerine yer verilmiştir.

6.1.1.7. CENAL Hazır Beton Santrali Projesi İçin Verilen 10.02.2015 Tarihli ve 201559 Sayılı ÇED Gerekli Değildir Kararı

Çanakkale İdare Mahkemesi 20.05.2016 tarihinde davanın reddine karar vermiştir. Kararda,

“Dava dosyasında mevcut bilgi ve belgelerle, konuya ilişkin mevzuat ve bilirkişi raporunun birlikte değerlendirilmesinden dava konusu proje için hazırlanan Proje Tanıtım Dosyasında gerek tesisin yapılış tekniği ve yöntemi gerekse de tesis yapılması planlanan arazi ile çevresi hakkında gerekli araştırma ve değerlendirmelerin mevzuata uygun olarak gerçekleştirildiği, raporda kapsam ve yatırımın sebep olacağı çevresel etkiler konusunun ele alınarak değerlendirildiği, CENAL Hazır Beton Santralleri projesinin işletme süresinin 2 yıl olduğu, işletme süresi bitiminde tesislerin kaldırılarak arazinin düzenleneceği, proje alanının 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planına göre faaliyet alanının ağaçlandırılacak alan içerisinde kaldığı, arazi kullanım haritasında söz konusu alanın kuru nadassız tarım alanı olarak görüldüğü, dava konusu alanda yer alan ağaç, ağaççık, çalı ve otsu bitkilerin ülkemizde yaygın olarak yetişmekte olduğu ve tehlike altındaki bitkilerden olmadığı, proje sahası içinde ve yakın çevresinde nitelikli korumaya ayrılan alanların bulunmadığı davaya konu beton santrallerin kısa süreli faaliyet sürecinde çevre ormanları üzerinde kayda değer olumsuz etki bırakmayacağı, dava konusu proje yerinin seçiminde tarım ve yerleşim alanlarına uzaklık bakımında uygun değerlendirmeler yapıldığı, Proje Tanıtım Dosyasının mevzuatta öngörülen usule uygun hazırlandığı, proje kapsamının asgari gereklilikleri taşıdığı, dava konusu tesis nedeniyle; zeytinlikler, tarım arazileri ile yerleşim yerleri, çevredeki bitki örtüsü ve doğal yaşam, orman alanları, ekosistem ve çevrede bulunan yerleşim yerlerinin mevzuatlarda belirtilmiş sınır değerleri üzerinde olumsuz yönde etkilenmeyeceği, proje kapsamında sunulan taahhütlerin uygun ve proje sahasına uygulanabilir olduğu sonucuna varıldığından ÇED Gerekli Değildir kararında hukuka aykırılık bulunmamaktadır.”

ifadelerine yer verilmiştir.

GENAL Hazır Beton Santrali ve GENAL İletim Hattı (Şalt Sahası, Trafo Merkezi termik santral ana ünitesine bağlı olması gerektiği için) projelerinin de entegre projeye dahil edilmesi gerektiğine ilişkin yapılan savunmalar dava sürecinde mahkemeler tarafından değerlendirmeye alınmamak suretiyle reddedilmiştir.

6.1.1.8. CENAL Entegre Enerji Santrali (1320 Mwe (2x660 Mwe) / 1380 Mwm / 2926mwt), Atık Depolama Sahası, Derin Deniz Deşarjı Projesi İçin Verilen 23.09.2014 Tarih ve 3618 Sayılı İşlemlerle Verilen ÇED Olumlu Kararının İptali Davası

Çanakkale İdare Mahkemesi 20.05.2016 tarihli karar ile davayı reddetmiştir. Kararda; *“Dava dosyasında mevcut bilgi ve belgelerle konuya ilişkin mevzuat ve bilirkişi raporunun birlikte değerlendirilmesinden, dava konusu proje için hazırlanan ÇED Raporu’nda gerek tesis yapılış tekniği ve yöntemi gerekse de tesis yapılması planlanan arazi ile çevresi hakkında gerekli araştırma ve değerlendirmelerin mevzuata uygun olarak gerçekleştirildiği, raporda kapsam ve yatırımın sebep olacağı çevresel etkiler konusunun ele alınarak değerlendirildiği, proje çalışmalarının proje denizel alanı ve çevresinde yaşayan tüm canlılara ve sucul yaşam ortamlarına etkilerinin belirli düzeyde olabileceği, ancak alınan tedbirler ve mevcut koşullar ışığında olası etkilerin deniz yaşamının sürdürülebilirliğini bozmayacağı ve tolere edebileceği söz konusu termik santralin kurulacağı alanın tarım açısından hassas bir bölge olmadığı, proje kapsamında sunulan taahhütlerin uygun ve proje sahasına uygulanabilir olduğu, proje alanındaki doğal yapının ağaçlandırma çalışmaları ile müdahale gördüğünden kısmen değiştirildiği, atık depolama sahası orman içinde kalmasına rağmen işgal edeceği alanın orman varlığı ve sürekliliği bakımından katlanılabilir büyüklükte olduğu, projenin davaya konu alanda yapımının Anayasa, Orman Kanunu ve ilgili yönetmelikler dahilinde kamu yararı ve zarar koşullarını taşıdığı dava konusu santralin kurulmak istenildiği bölgenin santralden kaynaklanabilecek kirlilik yükünü kaldırabileceği, kümülatif etki hesaplarının mevzuata uygun olduğu, 3813 nolu parselde yer alan zeytinlik bahçesinin bakımsız halde olduğu ve zeytinlik saha vasfının bulunmadığı ayrıca zeytin ağaçlarının termik santrallerden kaynaklı kirleticilerden etkilenmediği ve projenin ilgili mevzuat açısından olumsuz bir durum yaratmayacağı”* ifadelerine yer verilmiştir.

6.1.1.9. Bilirkişiler Hakkında Suç Duyurusu

GENAL, Karaburun, Kirazlıdere 1, Kirazlıdere 2 isimli 4 ayrı termik santral projesi için verilen ÇED olumlu kararları hakkında açılan ve Çanakkale İdare Mahkemesi’nde görülen iptal davalarında bilirkişi raporları aynı bilirkişiler tarafından hazırlanmıştır. Bilirkişi raporlarının birebir aynı değerlendirmeleri içerdiği, sonuç bölümlerinin birbirinin aynısı olduğu, bilirkişi heyetinin özen yükümlülüğünü yerine getirmediği, hukuki değerlendirme yapma yasasını ihlal ettikleri ve mahkemece tayin edilen süre içerisinde bilirkişi raporunu sunmadıkları tespit edilmiş olup görevi kötüye kullanma ve gerçeğe aykırı bilirkişilik yapma suçu işleyen bilirkişiler hakkında suç duyurusunda bulunulmuştur.

6.1.1.10. Bireysel Başvuru

CENAL Elektrik Üretim A.Ş.'ye ait termik santral proje sahasında , Çanakkale İdare Mahkemesi'nin 2013/920 E ve 2014/169 E sayılı dosyaları kapsamında verilen yürütmeyi durdurma kararlarına rağmen, bu kararlara aykırı olarak inşaat çalışmalarının sürdürülüyor olması nedeniyle yapılan ihbar takipsizlik kararı ile sonuçlanmıştır. Yürütülen soruşturma süreci ile ilgili adil yargılanma, etkin soruşturma, etkili bir yola başvurma haklarının ve hak arama hürriyetinin ihlali gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunulmuştur.

6.1.2. Çanakkale'de İzlediğimiz Termik Santral Dava Süreçleri Hakkında Bilgiler

6.1.2.1. Çan 2 Termik Santrali 340 MWe/330 MWe (770 MWt) Kül Depolama Sahası Yer Altı Suyu Kullanma Sahası ve Su İsale Hattı Projesi İçin Verilen ÇED Olumlu Kararının İptali Davası

Çanakkale İdare Mahkemesi'nde görülen davada için 23 Haziran 2016 tarihinde keşif ve bilirkişi incelemesi gerçekleştirilmiştir. Bilirkişi raporu davacılar aleyhine gelmiştir.

6.1.2.2. Karaburun Termik Santrali (160MWe/660MWe) Entegre Atık Depolama Sahası Dolgu Alanı ve İskele Projesi İçin Verilen ÇED Olumlu Kararı İptali Davası

Çanakkale İdare Mahkemesi'nde görülen davada bilirkişi raporu davacılar aleyhine gelmiş ve ek bilirkişi raporu talep edilmiştir. Ek bilirkişi raporunun sunulması sonrasında mahkeme yürütmeyi durdurma talebini reddetmiştir.

6.1.2.3. Kirazlıdere Entegre Termik Santrali Projesi Hakkında Verilen ÇED Olumlu Kararının İptali Davası

Çanakkale İdare Mahkemesi'nde görülen davada, davanın reddine karar verilmiştir. Kararda;

"... ÇED Raporunda yapılan kapsamlı açıklamalar ve ortaya konulan gerekçeler dikkate alındığında, projenin davaya konu alanda yapımının, Anayasa, Orman Kanunu ve ilgili yönetmelikler dâhilinde "kamu yararı ve zaruret" koşullarını taşıdığı (...)

Bununla birlikte bölgede birbirine yakın ve çok sayıda termik santralin yapılmasının planlandığının bilinmekte olduğu, bu durumda tüm yapılaşmayı hesaba katan kümülatif etki değerlendirmesinin yapılması ve çevre üzerinde oluşacak yükün yasa ve yönetmeliklerdeki sınır değerleri aşmamasına özen gösterilmesinin gerekli olduğu, bu değerlendirmeler ve yapılan keşifler ışığında projede inşa edilecek kıyı yapılarının kıyıya, deniz ortamına ve sucul yaşama önemli ölçüde menfi etki edebileceği ancak bu etkilerin tedricen ortadan kalkacağı, projeden elde edilecek faydalar göz önüne alındığında mevcut etkilerin tolere edilebileceğinin anlaşıldığı, "Kirazlıdere Termik Santral Entegre Projesine en yakın zeytinlik bahçesinin 3,3 km uzaklıkta olduğunun ölçüldüğü, bu değer her ne kadar yönetmelik sınırına oldukça yakın bir mesafe olsa da sınır değerlerin üzerinde olduğunun anlaşıldığı"

ifadelerine yer verilmiştir.

Mahkeme kararını incelediğimizde, son zamanlarda birçok mahkeme kararında gördüğümüz değerlendirmelerle benzer nitelik taşıdığını söyleyebiliriz. Kararda, ÇED raporunda risklere yer verildiği, alternatiflerin sunulduğu ve kirletici değerlerin mevzuattaki sınırla-

rın altında gösterildiğinden bahsedilmektedir. Ancak, ÇED raporunda gösterilen risklerin ÇED raporuna göre yönetilebilir olup olmadığı, buna yönelik bir risk yönetimi ve denetimi sisteminin sunulup sunulmadığı tartışılmamaktadır. ÇED raporları idarenin elindeki temel kolluk mekanizmasıdır. Bu nedenle hazırlanan raporlarda salt yasal mevzuata uygun taahhütlerde bulunulup bulunulmadığı gibi bir usulü inceleme yapılmamalı, raporun esasında yer alan taahhütlerin gerçekleştirilme olasılığı da incelenmelidir. Ayrıca ÇED raporlarında bir projenin sürdürülebilir olup olmadığı, ekonomik hayata olumlu katkısının olup olmadığı, yapılacak yatırımın bulunduğu bölgedeki diğer ekonomik ve sosyal hayata etkisini de bütünlüklü olarak gözeten bir hukuki değerlendirme yapılmalıdır. Oysa kararda kamu yararı ve zaruri durum sebebiyle bu alanın seçildiği ve tabiri caizse burada yaşanabilecek çevre ihlallerinin bu sebeple tolere edilebileceği ifade edilmiştir. Mahkeme kamu yararını tartışmamıştır; fayda maliyet analizine yer vermemiştir. “Enerji gerekli o yüzden kamu yararı var” önermesi hukuki olmadığı gibi anılan nedenlerle ekonomik de olmayabilir. ÇED olumlu kararlarına esas teşkil eden ÇED raporları bir yatırımın gerekli olup olmadığını değerlendirmez. Bu nedenle de ÇED davalarında hüküm, bir yatırımın gerekli olup olmadığıyla ilgili değildir. Bu davalar, yatırımcının insan ve çevre sağlığı için gerekli tedbirleri alıp almadığı, bu konuda gerekli bütçeyi ayırıp ayırmadığı, bu bütçe ve tedbirlerin belirlenmesi durumunda riskin zarara dönüşmemesi için işletme sürecinin gerekli belirliliğe ve kalite yönetimine elverişli olup olmadığıyla ilgilidir. Bu ÇED belgeleri ve raporlarla birlikte her türlü izin, yatırımla ilgili ekonomik, sosyal, ekolojik sürdürülebilirliği güvence altına alan kolluk önlemlerini tanımlar. Bu kolluk önlemlerini ortaya koyamayan hiçbir ÇED raporunun sürdürülebilir olacağı kabul edilemez. Bu nedenle de ÇED raporlarında işletmenin hem işletme sürecinin hem de inşaat sürecinin denetim ve yönetimiyle ilgili mekanizmalar açıkça tanımlanmalıdır. Önemli olan işletmenin çalıştığı dönemde yayacağı emisyonun çevresel standartlar içinde olup olmadığının ortaya konulması değildir, bu çevresel standartlara uygun davranmasını sağlayacak denetim mekanizmalarının olup olmadığıyla ilgilidir. Pek çok firma için işletme maliyetlerini düşürmek adına temel kirleticileri doğaya salmak, kirliliği yönetmemek bir yöntem olarak seçilmektedir. Bu durumun önüne salt çevre cezalarıyla geçilemez. Bu nedenle de işletmelerin izin aşamalarından başlanarak açık ve şeffaf bir ÇED sürecinin mümkün kılınması gerekir.

6.1.2.4. Kirazlıdere-2 Entegre Termik Santral Projesi Hakkında Verilen 05.03.2015 tarihli ÇED Olumlu Kararının İptali Davası

Çanakkale İdare Mahkemesi’nde görülen davada, 30.09.2016 tarihinde davanın reddine karar verilmiştir.

6.1.2.5. Karaburun Termik Santrali Endüstriyel Atık(Kül/Cüruf) Depolama Alanı, Derin Deniz Deşarjı ve İskele Dâhil Entegre Proje Kapasite Artışı ve Teknoloji Değişikliği Projesi Hakkında Verilen 28.04.2015 tarihli ÇED Olumlu Kararının İptali Davası

Çanakkale İdare Mahkemesi’nde görülmeye devam eden davada bilirkişi raporu davacılar aleyhine gelmiştir.

6.1.2.6. Ağan Termik Santrali Endüstriyel Atık(Kül/Cüruf) Depolama Alanı, Derin Deniz Deşarji ve İskele Dahil Projesi Hakkında Verilen 28.04.2015 tarihli ÇED Olumlu Kararının İptali Davası

Çanakkale İdare Mahkemesi'nde görülen dava dosyasına sunulan bilirkişi raporu davacılar aleyhine değerlendirmeler içermektedir.

Çanakkale'de yürütülen 16 davadan 5'i temyiz edilmiş ve yerel mahkeme kararları onanmış ve süreci tamamlanmış davalardandır.

Bununla birlikte, "ÇED olumlu" işleminin iptaline yönelik davalarda mahkeme kararlarının işlemin iptali ekseninden; iptal talebinin reddi eksenine kaydığını söylemek mümkündür.

6.2. İzmir İlinde Kurulu ve Kurulması Planlanan Kömürlü Termik Santraller Hakkında Verilen İdari İzinler ve Hukuki Süreçler

İzmir Aliağa bölgesinde kömür, doğalgaz ve fuel-oil ile çalışan birçok kurulu ve kurulması planlanan termik santral projesi bulunmaktadır. İzmir Aliağa bölgesinde kurulu ve kurulması planlanan termik santral davalarına ilişkin özeti hazırlarken kömürlü termik santralleri esas aldık. Bu sebeple özet içeriğinde yer verdiğimiz veriler ve bilgiler içerisinde kömürle çalışmayan termik santrallere ilişkin veri ve bilgi yoktur. Aliağa'da kurulu ve kurulması planlanan kömürlü termik santraller İZDEMİR, ENKA, SOCAR Power , Meles termik santral projeleri olarak bilinmektedir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve EPDK'ya yapılan bilgi edinme başvuruları ve resmi internet sitelerinden eriştiğimiz bilgiler doğrultusunda;

- İZDEMİR Termik Santrali ÇED Olumlu Kararı 17.06.2010 tarihinde,
- ENKA Termik Santrali ÇED Olumlu Kararı 05.05.2010 tarihinde,
- SOCAR Power Termik Santrali ÇED Olumlu Kararı 10.07.2013 tarihinde,
- İZDEMİR Enerji Santrali (350MWe) İkinci Ünite İlavesi (350MWe/885 MWt) ÇED Olumlu Kararı 19.02.2016 tarihinde,
- POLYAK Eynez isimli şirkete ait İr: 201100458 ve İr: 82015 Yeraltı Kömür Ocağı Kapasite Artışı ve İlave Kıрма Eleme Tesisi, Lavvar Tesisi, Kömür Paketleme Tesisi, Kömür Stok Sahaları, Beton Santrali, Atık Depolama Alanı Projesi ÇED Olumlu Kararı 02.08.2016 tarihinde,

verilmiştir.

- Meles Termik Santral projesi için henüz ÇED süreci başlatılmamıştır.
- İZDEMİR Termik Santrali üretim lisansı 04.06.2009 tarihinde 49 yıllığına üretim lisansı verilmiştir.
- ENKA Termik Santrali ait 06.03.2008 tarihli üretim lisansı sonlandırılmıştır.
- SOCAR Power Termik Santrali 09.04.2015 tarihinde ÖN/5549-6/03257 numarasıyla verilen ön lisansı 06.08.2015 tarihinde 5716-II sayılı karar ile sonlandırılmıştır.

- Meles (Deniz) Termik Santrali projesinin ön lisans başvurusu ise değerlendirmede aşamasındadır.
- POLYAK Eynes Enerji Üretim Madencilik San. ve Tic. A.Ş.'ye ait Kınık Termik Santrali 14.07.2015 tarihinde ön lisans almıştır.

6.2.1. Termik Santral ve Kül-Cüruf Depolama Alanı Amaçlı Plan Değişiklikleri Hakkında İptal Davası

Şehir Plancıları Odası tarafından Aliğa ve Foça ilçelerinde “**Termik Santral ve Kül-Cüruf Depolama Alanı Amaçlı 1/25000 ve 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı Değişikliği ile 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı Değişikliği**” (22.08.2011 tarih ve 101548 sayılı Olur) iptal davası 3 Aralık 2012 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na dava açılmıştır. Dava Danıştay 6. Dairesi'nde 2012/750 E numaralı dosya kapsamında görülmektedir. Yürütmenin durdurulması talepli açılan davada 28 Mayıs 2014 tarihinde yürütmenin durdurulması talebi reddedilmiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'na yapılan itirazın ardından 26 Ocak 2015 tarihli karar ile yürütmenin durdurulması talebi reddine itiraz kabul edilmiş ve 15 Mayıs 2015 tarihinde bu karar Şehir Plancıları Odası'na tebliğ olmuştur. Aliğa için büyük bir problem olan “cüruf” için, bu kararın öğrenilmesi ile birlikte İzmir Aliğa bölgesinde termik santral karşıtı mücadele yürüten tüm kurum ve kuruluşlar çeşitli başvurularla bu kararın uygulanması için çaba sarf edilmiştir.

26 Ocak 2015 tarih ve 2014/1067 YD İtiraz numaralı Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu kararında;

“(…) Söz konusu alanda kül ve cüruf depolama alanı belirlenmesine yönelik dava konusu plan değişikliklerinde 3573 sayılı kanun hükümlerine uyarlık bulunmamaktadır. Diğer taraftan, zeytinyağı fabrikası ya da küçük ölçekli tarımsal sanayi işletme niteliğinde olmayan dava konusu depolama faaliyetinin, çağın modern teknolojisine uygun ve çevre koruma amaçlı mevcut en iyi teknoloji seviyesinde olmasının anılan yasa hükümlerine aykırılığı ortadan kaldırmadığı açıktır.”

İfadelerine yer verilerek, İzmir Aliğa ve Foça ilçelerinde termik santral ve kül-cüruf depolama alanı yapılmasına yönelik olan planların yürütmesinin durdurulmasına karar verilmiş ve böylece hâlihazırda faaliyette olan “Kül ve Cüruf Depolama Sahası” faaliyeti hukuka aykırı hale gelmiştir.

Bu doğrultuda ŞPO tarafından 08.01.2016 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na ve İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne bilgi verilmiş ve Cüruf sahasının faaliyetinin durdurulması gerektiği belirtilmiştir.

Bu yürütmenin durdurulması kararı ile birlikte, 1/25000 ölçekli İzmir Çevre Düzeni Planı'nda (İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 12.09.2012 tarih ve 05/843 sayılı karar ile 08.10.2012 tarihinde onaylı) ve 1/100000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nda inceleme yapılmıştır. Buna göre YD kararı verilen cüruf depolama alanı ile cüruf dağı olarak nitelendirilen alan birbirinden farklı ve fiili durumdaki cüruf depolama alanı 1/25000 ölçekli planda tanımlanan cüruf depolama alanı sınırlarının dışına çıkmış ve orman-tarım arazilerini işgal etmiştir.

Yine cüruf dağı olarak nitelenen fiili depolama alanı 1/100.000 İzmir- Manisa Çevre Düzeni Planı'nda (16.11.2015 tarihinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından onaylanmıştır.) sanayi depolama alanı olarak belirlenmiştir. Bu durumda ise plan hükümleri ve plan birlikte değerlendirildiğinde sanayi alanı ve sanayi depolama alanları olarak tanımlanan bu arazinin cüruf depolama alanı olarak kullanılması da plan kararlarına ve koruma ilkelerine aykırı olduğu belirlenmiştir.

Bu karar ve hukuka aykırılıklar açık olmasına rağmen İzmir Aliğa bölgesinde hangi alanın cüruf alanı olarak kullanıldığına ilişkin net bir bilgi yoktur. Fiili kullanım ile onaylı izin alanlarının, haritalarda işaret edilen yerlerin çelişkili olması ve idari kurumların bu konuda net bilgiye sahip olmaması da ÇED raporlarının yeterli ve gerekli bir denetimi mümkün kılmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum çevresel güvenlik masraflarını ve kamusal harcamaları arttırmaktadır. Şirketlerin denetimsizleştirme politikalarının sonucunda çevresel kolluk hizmetlerinin hiç işlememesine yönelik bir idari faaliyetler bütünü doğmaktadır.

6.2.2. İZDEMİR Termik Santrali (1. Ünite) Projesine Verilen ÇED Olumlu Kararı Hakkında Açılan Davalar

Aliğa'da kurulu ve kurulması planlanan termik santrallere ilişkin farklı kurum ve kuruluşlar tarafından ayrı davalar açılmıştır. İZDEMİR Termik Santrali ÇED Olumlu Kararı'na karşı rapor kapsamında bilgisine erişebildiğimiz 4 dava bulunmaktadır. Bunların bir kısmı yerel çevre örgütleri, bir kısmı da belediyeler tarafından açılmıştır.

Menemen Belediyesi, Menemen'de bulunan odalar ve yurttaşların açmış olduğu İZDEMİR Termik Santrali'ne ilişkin davadan edindiğimiz bilgilere göre, İzmir 2. İdare Mahkemesi ÇED Olumlu kararının hukuka ve mevzuata uygun olduğu gerekçesiyle davayı reddetmiştir. Davanın reddedilmesinin ardından yapılan temyiz sonucunda Danıştay;

“Nihai ÇED Raporunda onlarca uzmanın imzası bulunabildiğinden birebir aynı sayıda aynı uzmanlık alanında olmasa dahi yargılama usulü kurallarının elverdiği ölçüde, usul ekonomisi de gözetilerek bir denge kurulması, seçilecek bilirkişilerin projenin bulunduğu alana ve projeye yapılan itirazlara göre değerlendirilmesi zorunlu olan ana konu başlıkları bakımından yeterli uzmanlığa sahip olması, tarafları tatmin edici ve adil yargılama yapılması açısından bir gerekliliktir.”

ifadelerine yer vererek bozma kararı vermiştir.

Danıştay 14. Dairesi'nin bozma kararının ardından İZDEMİR Termik Santrali'ne karşı açılan dört ayrı dava da yeniden keşif ve bilirkişi incelemesi yapılmıştır.

İZDEMİR Termik Santrali hakkında düzenlenen yeni bilirkişi raporunda;

Dava konusu ÇED Raporunda bölgedeki turizm alanları ve faaliyetlerinin projeden nasıl etkileneceğine dair bir değerlendirme bulunmadığı, ÇED raporunun arkeoloji ve sanat tarihi açısından yeterli ve uygun olmadığı kanaatine varılmıştır.

Raporda termik santral ve kül ve cüruf depolama alanına ilişkin yer seçim kararlarının planlama açısından uygunluklarını; bilimsel ve hukuki düzlemde irdelemesi ve değerlendir-

mesi açısından; yatırımın kültür varlıklarına etkilerinin değerlendirilmesi açısından, ham madde ve atık ulaşım ve ulaştırma durumunun yaratacağı yükün net olarak açıklanması açısından, Yakın ve uzak çevresindeki yerleşim alanlarına, tarım alanlarına ve doğa koruma alanlarına etkilerinin değerlendirilmesi ve alınacak önlemlerin tarif edilmesi açısından, katılım toplantılarındaki beyanların dikkate alınması ve gerekli önlemlerin ortaya konması açısından, yatırımın bölgesel kümülatif etkisinin değerlendirilmesi açısından ÇED Raporunun yetersiz olduğu, bununla birlikte ilgili resmi kurumlardan yasal izinleri alması ve tarımsal arazi kullanımı ile tarımsal çevre bakımından uyumlu olduğu kanaatine varıldığı ifade edilmiştir.

Bu bilirkişi raporuna dayanarak İzmir 2. İdare Mahkemesi 16.12.2016 tarih ve 2015/1758 E ve 2016/1593 K numaralı kararı ile İZDEMİR Enerji Santrali II 17.06.2010 tarihli ÇED Olumlu kararı işlemi iptal edilmiştir.

Arkeolojik alanlara ilişkin olarak parsel bazında değerlendirme yapılması gerekliliği ve bütüncül bir değerlendirmeye yer verilmediği, kül ve cüruf depolama alanına ilişkin tesisin bir atık depolama alanı bulunmamasının çevresel açıdan sorun teşkil ettiği, ÇED sürecinin kül ve cüruf depolama alanı ile ilgili bu hukuksal sorunu değerlendirmemiş olduğu, nitekim imar planlarının 26.01.2015 tarihli 2014/1142 sayılı Danıştay Dava İdareleri Kurulu Kararı ile iptal edilmesi ile plansız ve dolayısıyla plansız kalan tesisin yeniden planlı duruma getirilmesi üzere termik santral alanı için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca 1/5000 ve 1/1000 ölçekli yeni planların hazırlanarak 09.07.2015 tarihinde onanmış olduğu, ancak kül ve cüruf depolama alanının yeniden planlara işlenmesinin bu hukuksal sorun (Zeytincilik Kanunu'na muhalefet) nedeniyle mümkün olamayacağı, 1992 yılında gerçekleştirilmek istenen serbest bölge projesinin bulunduğu ve söz konusu projenin yörenin kapasite sorunu nedeniyle yargı kararlarınca iptal edilmiş olduğu, nihai ÇED Raporu'nda yıllar içinde gelişen teknoloji ile kapasite sorununun aşılabileceğinin belirtildiği, ancak yörenin kümülatif anlamda çevresel taşıma kapasitesinin geçmişten günümüze nasıl değiştiğinin açıklanmasının yapılmadığı ifade edilerek işlemlerde hukuka uyarlık bulunmadığına karar verilmiştir.

Kararın ardından Şubat 2017 başvurusu ile İZdemir Enerji Elektrik Üretim A.Ş. 2009/7 sayılı Genelge kapsamında tekrar ÇED Raporu hazırlamıştır. 06.03.2017 tarihinde İnceleme Değerlendirme Komisyonu toplantısı yapılacaktır.

6.2.3. ENKA Enerji Üretim A.Ş.-Aliğa Enerji Santrali Hakkında Verilen ÇED Olumlu Kararının İptali Davaları

Aliğa'da kömür yakıtlı termik santral tesisi için Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından Enka Enerji Üretim A.Ş.'ye verilen 05.05.2010 tarihli ÇED Olumlu Kararının iptaline ilişkin açılan dava sayısı elimizdeki bilgilere göre 4 adettir.

Aliğa Enerji Santrali projesi hakkında açılan davalar yerel mahkeme tarafından reddedildi. Ardından yapılan temyiz başvuruları sonucunda ise Danıştay kararında:

“Uyuşmazlık konusu olayda; Aliğa Enerji Santrali Projesi'nin uygulanmasının düşünüldüğü bölgede yer alan 279, 294, 462, 463, 464, 465, 470, 472 ve 473 parsellerde bulunan tescilli

taşınmaz kültür varlıklarının koruma alanının daraltılması ve 279, 294 parsellerde bulunan tescilli taşınmazların taşınması isteminin uygun olmadığı yönündeki İzmir 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararının bulunduğu, Çakmaklı Köyü, Değirmen Yığı, Hacı Mehmet Çiftliği ile Kahramanlı Köy içi Mevkiinde bulunan 1/5000 ölçekli haritada sınırları gösterilen 41,3 hektar alanda imar planı tadilatı yapılmak istendiği belirtilerek tarım dışı amaçlı arazi kullanım izni talep edildiği ve İzmir İl Tarım Müdürlüğü tarafından 3,64 hektar kuru dikili tarım (zeytin) arazisinin tarım dışı amaçla kullanılmasının uygun olduğunun belirtildiği, 1/5000 ölçekli Nazım İmar Plan Tadilatı başvurusunun İzmir Büyükşehir Belediyesi Meclis kararıyla reddedildiği, alanın 1/100.000 ölçekli İzmir-Kütahya-Manisa Çevre Düzeni Planı'nda "Tarımsal Nitelikli" alan sınırları içerisinde kaldığı ancak bu planın Danıştay 6. Dairesi'nce iptal edildiği, halen yürürlükte olan 1/25000 ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Revizyonu'na göre de kısmen tarım, kısmen organize sanayi alanı içerisinde kaldığı, enerji üretimi tesislerinin 1/25000 ölçekli planının lejantında gösterilmediği dikkate alındığında, Aliğa Enerji Santrali Projesi'nin uygulanmasının düşünüldüğü bölgenin çeşitli özelliklere sahip olduğu görülmektedir.

(...) Bu açıklamalar ışığında, ÇED süreci sonunda verilecek kararların yargısal denetimi yapılırken, seçilecek bilirkişiler arasında bir çevre mühendisinin bulunması, diğer bilirkişilerin ise projenin bulunduğu çevrenin özelliklerine göre ve nihai ÇED Raporu'nu hazırlayan kişilerin uzmanlık alanları da dikkate alınmak suretiyle seçilmesi gerekmektedir. Nihai ÇED Raporu'nda onlarca uzmanın imzası bulunabildiğinden, birebir aynı sayıda ve aynı uzmanlık alanında olmasa dahi, yargılama usulü kurallarının elverdiği ölçüde, usul ekonomisi de gözetilerek bir denge kurulması, seçilecek bilirkişilerin projenin bulunduğu alana ve projeye yapılan itirazlara göre, değerlendirilmesi zorunlu olan ana konu başlıkları bakımından yeterli uzmanlığa sahip olması, tarafları tatmin edici ve adil yargılama yapılması açısından bir gerekliliktir."

ifadelerine yer verilerek yerel mahkeme kararı bozulmuştur. Danıştay kararının ardından keşif ve bilirkişi incelemesi yapılmıştır.

Bilirkişi raporunda;

"Bu sebeplerle ÇED olumlu kararının şehircilik ilke ve esasları açısından, doğal ve yapılı çevre üzerindeki etki ve etkileşimler ile arkeolojik- tarihsel değerler ve tarımsal potansiyele olan etkilerinin bilimsel bir yaklaşımla değerlendirilmesi açısından eksiklik söz konusudur."

ifadelerine yer verilmiştir. Bilirkişi raporu, projenin zeytin ağaçlarına ve tescilli kültür varlıklarının tarihsel bağlamını oluşturan tarihsel peyzaja etkisine değinmektedir. Kültürel ve doğal ortamın olumsuz anlamda değişeceğinin ve kültür varlıklarına kamusal erişimin kısıtlanacağı ibarelerine yer verilmiştir. Hem yer seçimi yanlışlığının gösterilmesi hem de kültür varlıklarına olan kamusal erişimin engelleneceğinin imlenmesi "kamu yararı" tartışmaları açısından önemlidir.

Bu bilirkişi raporuna dayanarak İzmir 2. İdare Mahkemesi 09.12.2016 tarih ve 2015/1722 E 2016/1530 K numaralı kararı ile 05.05.2010 tarihli ÇED Olumlu Kararı'nın iptaline karar verilmiştir.

6.2.4. SOCAR Power Termik Santrali Hakkında Verilen ÇED Olumlu Kararının İptal Davası

EGEÇEP tarafından, SOCAR Power Entegre Termik Santrali projesi için verilen 10.07.2013 tarihli ÇED Olumlu Kararı'nın iptali için dava açılmıştır. Dava reddedilmiştir. Kararda;

"... dosyada bulunan bilirkişi raporu ve ek bilirkişi raporu ile dosyada bulunan tüm bilgi ve belgelerin birlikte incelenmesi ve değerlendirilmesinden; uyumsuzluk konusu çevresel etki değerlendirilmesi raporu ve eklerinin yeterli ve uygun açıklamalar içerdiği, hesaplamaların ve değerlendirmelerin yeterli düzeyde veri ve bilgiye dayandırıldığı, seçilen yer ve teknolojinin uygun olduğu, çevreye olabilecek olumsuz etkilerin giderilmesi için gerekli önlemlerin tespit edildiği, projenin çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin, alınacak önlemler sonucu bilimsel esaslara göre kabul edilebilir düzeyde olduğu sonucuna varıldığından, tesis edilen dava konusu işlemden hukuka aykırılık tespit edilmemiş olup, davacı tarafın aksi yöndeki iddialarının ise bilirkişi raporunda yer alan yukarıda özetlenen kısımlar kapsamında işlemi kusurlandıracak nitelikte görülmemiştir."

İfadelerine yer verilerek dava reddedilmiştir.

Dava dilekçesindeki gerekçeler ve bilirkişi raporuna ve heyetine yapılan itirazın dikkate alınmaması gerekçeleriyle iş bu karar EGEÇEP tarafından 06.05.2016 tarihinde temyiz edilmiştir.

6.2.5. İZDEMİR Termik Santrali-II (350MWe) İkinci Ünite İlavesi(350MWe/885 MWT) Hakkında Verilen ÇED Olumlu Kararı İptali Davası

TMMOB'a bağlı odalar, Ekoloji Kolektifi Derneği, EGEÇEP, belediyeler ve yurttaşlar tarafından, İZDEMİR Termik Santrali-II (350MWe) İkinci Ünite İlavesi (350MWe/885 MWT) projesi için Çevre ve Şehircilik Bakanlığının 19.02.2016 tarih ve 4114 sayılı işlemiyle verilen ÇED olumlu kararının iptali için birlikte 21.03.2016 tarihinden tek bir dava açılmıştır. İZDEMİR Termik Santrali 1. Ünite ÇED olumlu kararının iptali davası ile bağlantı olduğu gerekçesiyle 1. Ünite hakkında açılan davanın bekletici mesele yapılmasına karar verilmiş olup 24 Ocak 2017 tarihinde duruşma yapılmıştır.

6.2.6. Bilirkişiler Hakkında Suç Duyurusu

Termik Santral Kül-Cüruf Atık Alanı ve Cüruf Geri Kazanım, Beton Parke Dolgu Malzemesi, Cüruf Depolama Tesis Alanı olarak kullanılmasına ilişkin ÇED Gerekli Değildir Kararının iptali için İzmir 3. İdare Mahkemesi'nde açılan davaya ilişkin olarak davacılar tarafından cüruf yığınlarından usulüne uygun olarak alınmış numuneler analiz edilmek üzere TÜBİTAK-MAM Çevre ve Temiz üretim Enstitüsüne gönderilmiş, enstitü tarafında analiz edilen ve hazırlanan rapor dosyaya sunulmuştur. TÜBİTAK raporunda;

"Tüm bu değerlendirmeler ışığında 138/891 nolu atım cüruf örneğinin "tehlikeli atık" olduğu sonucuna varılmıştır. Örneğin ekotoksit özelliği sebebiyle yağmur, sızıntı vb. sebeplerle sulu ortamlara (deniz, göl, kanalizasyon) karışması engellenmeli, açıkta geçici depolanması da yapılmamalıdır."

İfadelerine yer verilmiştir.

İzmir 3. İdare Mahkemesi iddia ve savunmaların değerlendirilmesi amacıyla bilirkişi incelemesine gitmiştir. Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Çevre Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ayşegül Pala, Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Maden Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Turan Batar ve Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Musa Avcı rapor hazırlanmıştır.

TÜBİTAK-MAM analiz raporunu esas alan bilirkişi Raporunun 3. Sayfasında “zaten TÜBİTAK-MAM tarafından yapılan analizde numunenin inorganik içeriğinin tehlikesiz olduğu sonucuna varılmıştır” ifadelerine yer verilerek TÜBİTAK-MAM raporundaki ifade;

“Tüm bu değerlendirmeler ışığında 138/891 nolu atım cüruf örneğinin “tehlikesiz atık” olduğu sonucuna varılmıştır. Örneğin ekotoksit özelliği sebebiyle yağmur, sızıntı vb. sebeplerle sulu ortamlara (deniz, göl, kanalizasyon) karışması engellenmeli, açıkta geçici depolanması da yapılmamalıdır. “şeklinde, içeriği tamamen değişecek şekilde alıntılandığından bahisle İzmir 3. İdare Mahkemesi’nin 2012/853 sayılı dosyasında bilirkişilerin gerçeğe aykırı rapor verdikleri iddiasıyla, TCK 276/1 maddesinde düzenlenen gerçeğe aykırı bilirkişilik suç kapsamında, EGEÇEP tarafından, suç duyurusunda bulunulmuştur.

Bilirkişi raporunu karara esas alan mahkeme atıkların, TÜBİTAK-MAM raporunun tersine “tehlikesiz atık” olarak ele alınması nedeniyle, İzmir İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü’nün vermiş olduğu “çevresel etki değerlendirmesi gerekli değildir” kararını yerinde bularak davanın reddine karar vermiştir.

Bu kapsamda bilirkişiler hakkında suç duyurusunda bulunulmuştur; ancak ilgili bilirkişiler EGEÇEP’in davacı olduğu ENKA ÇED Olumlu Kararı iptali davasında da bilirkişi olarak görevlendirilmişlerdir. Bilirkişiler ile EGEÇEP arasında husumet varlığı söz konusuysen bilirkişi olarak görevlendirmeleri hukuka aykırıdır. Bu bilirkişilerin bilirkişi olarak görevlendirilmelerine davacı kurum tarafından itiraz edilmesine rağmen itirazlar reddedilmiştir.

İş bu suç duyurusu hakkında 21.03.2016 tarihinde; gerçeğe aykırı bilirkişilik suçunun mağdurunun adliye olduğu ve mahkemenin böyle bir tespitinin bulunmaması sebebiyle bilirkişi mütalaasının doğruluğu ya da yanlışlığı hakkında savcılığın karar veremeyeceği ve zaten iş bu suç iddiasına ilişkin somut delillerin de bulunmadığı gerekçesiyle kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmiştir. EGEÇEP bu karara itiraz etmiştir.

6.3. Yalova İlinde Kurulu ve Kurulması Planlanan Kömürlü Termik Santraller Hakkında Verilen İdari İzinler ve Hukuki Süreçler

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile EPDK’ya yapılan bilgi edinme başvuruları ve bu kurumlara ait resmi internet sitelerinden eriştiğimiz bilgiler doğrultusunda;

Aksa Akrilik Kimya Sanayi A.Ş.’ye ait 645 MW İthal Kömür Yakıtlı Kojenerasyon Santral projesine 28.03.2008 tarihinde ÇED Olumlu Kararı ve 22.04.2009 tarihinde üretim lisansı verilmiştir.

6.3.1. 645 MW İthal Kömür Yakıtlı Kojenerasyon Santrali Projesi Hakkında Verilen ÇED Olumlu Kararı İptali Davası

Bursa 2. İdare Mahkemesi'nde görülen dava reddedilmiştir. Kararda;

“ÇED Raporunda belirtilen taahhütlerin taşıdığı risklere değinilerek bunların yerine getirilmemesi halinde doğuracağı zararlar üzerinde durulmakta ise de santralin yapımı sonrasında ve faaliyet sırasında ÇED kapsamında verilen taahhütlerin yerine getirilmemesinin çevreyle ilgili olumsuz etkilerin idari kontrol ve deneti yasal düzenlemelerle belirlenmiş olup, söz konusu durumların tespiti durumunda bir dizi yaptırım söz konusu olacağı için ihtiyaç duyulan enerjinin üretilmesinin engellenmemesi gerekir.”

ifadelerine yer verilmiştir.

Kararın ardından yapılan temyiz başvurusu sonucunda Danıştay yerel mahkeme kararını bozmuştur. Danıştay kararında bilirkişi raporunda bazı hususların açık olmadığı gerekçesiyle bu hususları açıklığa kavuşturan yeni bir bilirkişi raporu alınması gerektiğini ifade etmiştir.

Dosyayı tekrar incelemeye alan Bursa 2. İdare Mahkemesi davayı reddetmiştir. Oysa alınan yeni bilirkişi raporu projenin insan sağlığına ve canlıların habitatına olan etkisi ile olası risklerde sunulan çözümlerin doğruluğu hususunda bir tartışma yürütmemiş yerel mahkemenin bozma kararından önce aldığı bilirkişi raporundan öteye gidememiştir. Bilirkişi heyeti inceleme için tüm alanlar bakımından yetkin olmadığı gibi alanında yetkin uzmanlarında gerekli tartışmayı yürütmediği açıktır. Bu ise Danıştay kararına da uygun bir rapor tesis edilmeden yeniden red kararı verildiğini göstermektedir.

6.4. Bartın İlinde Kurulu ve Kurulması Planlanan Kömürlü Termik Santraller Hakkında Verilen İdari İzinler ve Hukuki Süreçler

EPDK'ya yapılan bilgi edinme başvuruları ve EPDK kurumsal internet sitesinde yer alan verilere göre;

- Yerli taşkömürü/metan gazı yakıtı ile çalışan HEMA Elektrik Üretim A.Ş.'ye ait Amasra Termik Santrali 12.10.2016 tarihinde üretim lisansı almıştır.
- Batı Karadeniz Elektrik Üretim A.Ş.'ye ait yerli taş kömürü ile çalışan Bartın Termik Santrali lisans başvurusu ise değerlendirme aşamasındadır.

Bartın İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü verilerine göre,

- HEMA Termik Santrali ve Kül Depolama Sahası ve HEMA Dolgu Alanı 06.10.2016 tarihli ayrı ÇED Olumlu kararı verilmiştir.
- 380 KV (ZETES-Amasra) BRŞ. N-Bartın 380 OSB 380 Elektrik Enerjisi İletim Hattı hakkında 15.12.2015 tarihinde ÇED Olumlu Kararı verilmiştir.

6.4.1. Kömür Hazırlama Tesisi (Lavuar) Hakkında Verilen 15.01.2015 Tarihli ÇED Gerekli Değildir Kararının İptali Davası

Bartın ili, Amasra ilçesi, Gömü Köyü'nde Hattat Enerji ve Maden Tic. A.Ş. tarafından yapılması planlanan "Kömür Hazırlama Tesisi" projesine 25.11.2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin 17. Maddesi gereğince, ÇED Gerekli Değildir kararı verilmesine dair 15.01.2015 tarihli kararın; hukuka aykırı olduğu, zira lehine karar verilen şirketin söz konusu yerde termik santral kurmaya çalıştığı, Kömür Hazırlama Tesisi projesinin kurulmaya çalışılan HEMA Termik Santral projesinin bir parçası olduğu ve projenin büyüklüğü ve olası etkileri bağlamında da ÇED Raporu Gerekliliği üzerinden ÇED Olumlu ya da ÇED Olumsuz kararına tabi olması gerektiği iddialarıyla ÇED Gerekli Değildir kararının iptali konulu iki ayrı dava açılmıştır.

Ancak Danıştay 14. Daire ayrı ayrı dava konusu edilmesi gerekliliği gerekçesiyle dilekçenin reddine karar vermiştir ve Zonguldak İdare Mahkemesi'nde Kömür Hazırlama Tesisi ÇED Gerekli Değildir Kararı'nın iptali konulu farklı yurttaş ve örgütler tarafından 2015/672 E numaralı dosya kapsamında dava açılmıştır.

Zonguldak İdare Mahkemesi'nde açılmış olan aynı konulu 2015/187 E ve 2015/672 E numaralı dosyaların ikisinde de yürütmenin durdurulması kararı verilmiştir. Mahkeme dava sonucunda dava konusu ÇED Gerekli Değildir Kararının iptaline karar vermiştir. Kararında;

"Dava dosyasında yer alan bilgi ve belgeler ile hükme esas alınabilecek nitelikte bulunan bilirkişi raporunun birlikte değerlendirilmesinden, uyumsuzluk konusu tesisin çevresel değerlendirme ve ekolojik değerler yönünden önemli çevresel etkilerinin olacağı hususları dikkate alındığında, çevresel etki değerlendirmesi yapılması ve ÇED Raporu hazırlanması suretiyle işlem tesis edilmesi gerektiği sonucuna varıldığından, Çevresel Etki Değerlendirmesinin gerekli olmadığı yönünde tesis edilen dava konusu işlemden hukuka uyarlık görülmemiştir."

ifadelerine yer verilmiştir.

Davalı idarenin yaptığı temyiz başvurusu üzerine Danıştay yerel mahkeme kararı onanmıştır kararında lavuar tesisinin termik santral entegre projesinin bir parçası olduğunu bu nedenle de tek ÇED süreci işletilmemiş olmasını hukuka aykırı bulduğunu ifade etmiştir.

Bu kararın ardından Hattat Holding'in iştiraki olan farklı firmalar bünyesinde ayrı ayrı devam eden Kömür Hazırlama Tesisi ve HEMA Termik Santrali ve Kül Depolama Sahası projelerine ait ÇED süreçlerinin sonlandırılması talep edilmiştir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bu talebe karşı verdiği yanıtta;

"... yukarıda açıkça izah edildiği üzere, mezkur proje kapsamında hazırlanan ÇED Başvuru Dosyasının Bakanlığımıza sunulması Zonguldak İdare Mahkemesi'nin 2015/1316 nolu kararı ile ÇED Raporu hazırlanmasının gerekli olduğu ifadesi temelinde şekillenmiştir. Birbirinden ayrı yürütülen bahse konu faaliyetlere ait ÇED süreçlerinin sonlandırılması, gerektiğine dayanak gösterilen Danıştay 14. Daire'nin Kömür Hazırlama Tesisi projesine ilişkin 2016/1389E 2016/3809 K sayılı onama kararı ise ÇED Başvuru Dosyasının Bakanlığımıza sunulmasının ardından verilmiştir."

ifadelerine yer vererek bu ÇED süreçlerinin ayrı ayrı devam ettiğini belirtmiş ve Danıştay 14. Daire karar gerekçesini yok saymıştır.

6.4.2. HEMA Termik Santrali ve Kül Depolama Sahası Projesi Hakkında Verilen ÇED Olumlu Kararı İptali Davası

06.10.2016 tarihinde ÇED Olumlu Kararı verilen HEMA Termik Santrali ve Kül Depolama Sahası Projesi hakkında ortak dava açılmış ve 2000 kişiden fazla yurttaş davacı olmuştur. Projenin entegre bir proje olarak düzenlenmemiş olması ve plana aykırılık taşıması temel argümanlar olarak yer almıştır. Yürütmenin durdurulması talebi hakkında red kararı verilmiştir.

6.4.3. HEMA Limanı (Dolgu Alanı ve Rıhtım) Projesi Hakkında Verilen ÇED Olumlu Kararı İptali Davası

06.10.2016 tarihinde ÇED Olumlu Kararı verilen HEMA Limanı (Dolgu Alanı ve Rıhtım) Projesi hakkında dava açılmıştır. Projenin entegre bir proje olarak düzenlenmemiş olması ve plana aykırılık taşıması temel argümanlar olarak yer almıştır. Yürütmenin durdurulması talebi hakkında red kararı verilmiştir.

6.4.4. Türkiye Taşkömürü İşletmeleri ve HEMA A.Ş. Arasında Amasra B Sahası Hakkında İmzalanan Rödövens Sözleşmesinin İptali Hakkında Dava

Türkiye Taş Kömürü İşletmelerinin Bartın İli sınırları içindeki Amasra B sahasını işletmek ve kömür ile metan gazı çıkartmak üzere özel hukuk tüzel kişisi ile rödövens sözleşmesi imzalanmasının ardından Bartın'da yaşayan bir yurttaşın rödövens sözleşmesinin iptali talebiyle açtığı dava ehliyet sebebiyle reddedilmiş ve Danıştay tarafından onanmıştır. 13.08.2013 tarihinde Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunulmuştur, Anayasa Mahkemesi 13.04.2016 tarihli kararı ile başvuruyu kişi yönünden yetkisizlik gerekçesiyle reddetmiştir. Adil yargılanma hakkının ihlali, özel ve aile hayatına saygı hakkı ihlali ve yaşama hakkı ihlali bağlamında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurulmuştur. Süreç devam etmektedir.

6.5. Düzce İlinde Kurulu ve Kurulması Planlanan Kömürlü Termik Santrallere İlişkin Verilen İdari İzinler ve Yürütülen Hukuki Süreçler

EPDK'ya yapılan bilgi edinme başvurusuna verilen yanıtta Düzce Akçakoca'da ZORLU ENERJİ ELEKTRİK ÜRETİM A.Ş.'ye ait Zorlu Enerji Kumpınar Termik Santrali hakkında yapılan ön lisans başvurusunun değerlendirme aşamasında olduğu ifade edilmiş olup Çevre ve Şehircilik Bakanlığı kurumsal internet sitesinden yapılan kontrollerde Düzce ili özelinde kömürlü termik santrale verilmiş herhangi bir ÇED kararı olmadığı görülmüştür.

6.6. Manisa İlinde Kurulu ve Kurulması Planlanan Kömürlü Termik Santrallere İlişkin Verilen İdari İzinler ve Yürütülen Hukuki Süreçler

EPDK'ya yapılan bilgi edinme başvurusu sonucunda elimize ulaşan verilere göre,

- Manisa ili Soma ilçesi sınırlarında bulunan kömüre dayalı termik santral projelerinden, Soma Elektrik Üretim ve Ticaret A.Ş.'ye ait olan Soma A Termik Santrali 13.03.2003 tarihinde üretim lisansı almıştır.
- Soma B Termik Santrali 17.06.2015 tarihinde üretim lisansı almıştır.
- Hidro-Gen Enerji İthalat İhracat Dağıtım Ticaret A.Ş.'ye ait Soma Kolin Termik Santrali projesi 10.12.2015 tarihinde üretim lisansı almıştır.

Bu üç santral de yerli kömüre dayalıdır.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı kurumsal internet sitesinde yer alan verilere göre;

- Soma Kolin Termik Santrali (Kül Depolama Sahası, Kömür Depolama Sahası, Kömür Hazırlama-İlave Stok Sahası, Kömür Ocakları, Hazır Beton Santralleri, Koloğlu-1 ve Koloğlu-2 Göletleri ve İsale Hatları) (3*150 Mwe/1.198,4 Mwt) 17.03.2014 tarihinde ÇED olumlu kararı verildiği,
- Soma Kolin Termik Santrali (Kül Depolama Sahası, Kömür Depolama Sahası, Kömür Hazırlama-İlave Stok Sahası, Kömür Ocakları, Hazır Beton Santralleri, Koloğlu-1 ve Koloğlu-2 Göletleri ve İsale Hatları) (3*150 Mwe/1.198,4 Mwt) 12.10.2015 tarihinde ÇED olumlu kararı verildiği görülmüştür.

6.6.1. Soma Kolin Termik Santrali Projesi Hakkında 17.03.2014 Tarihinde Verilen Kararının İptali Davası

Soma Kolin Termik Santrali projesi önce Soma Yırca Köyü'nde gündeme gelmiştir. Bu proje için açılan iptal davasında Manisa 1. İdare Mahkemesi;

“... termik santralin kurulacağı, büyük bir kısmı zeytinlik alanlardan oluşan alan üzerinde ve bu sahalara en az 3 km mesafede 3573 sayılı Yasa'nın anılan 20. Maddesi uyarınca zeytinyağı fabrikası hariç zeytinliklerin vegatatif ve generatif gelişmesine mani olacak kimyevi atık bırakan, toz ve duman çıkaran tesis yapılmasına ve işletilmesine yasal olanak bulunmadığından, dayanak ÇED Raporu ve ekleri incelendiğinden bu yasak kapsamında çevresel etkileri olan tesisin zeytinlik alanda kurulmasına olanak tanıyacak olan dava konusu “ÇED Olumlu” kararında konu yönünden hukuksal uyarlık bulunmamaktadır.”

gerekçesine dayanarak termik santralin zeytinlik alanda kurulmasında hukuka uyarlılık bulunmaması sebebiyle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 17.03.2014 tarih ve 3402 sayılı işlemleriyle verilen ÇED Olumlu kararının iptaline karar vermiştir. Danıştay yerel mahkeme kararını karar düzeltme yolu kapalı olmak üzere onamıştır.

Yerel mahkeme tarafından verilen bu karar “SÜRE” açısından önemli olup çevre hukuku açısından katılım ilkesinin önünü açar niteliktedir. ÇED Olumlu Kararı 17.03.2014 tarihinde verilmesine karşın yurttaşlar ve çevreci kurumlar, projenin ÇED olumlu izinlerinin ilan edilmediğine dayanarak projeden bilgi edinme başvurularına verilen yanıtın taraflarına ulaştığı tarihte haberdar olduklarını öne sürmüş ve mahkeme de bu iddiayı yerinde görerek davanın süresi içinde açıldığına karar vermiştir.

Keza zeytinlik alanda termik santral kurulmasının hukuka aykırı olmasının altının çizilmesi de önemlidir.

Bu iptal kararının ardından Soma Kolin firması termik santralin yerini değiştirerek zeytinlik bölgeden nispeten uzakta projesi için yeniden ÇED olumlu kararı almış ve projesini gerçekleştirmeye başlamıştır.

6.7. Adana-İskenderun'da Kurulu ve Kurulması Planlanan Kömürlü Termik Santraller Hakkında Verilen İdari İzinler ve Hukuki Süreçler

EPDK'ya yapılan bilgi edinme başvurularına verilen yanıtlar ve EPDK kurumsal internet sitesinde yer alan verilere göre;2015-2016 yıllarında

- İthal kömür ile çalışan

*Atagür Enerji Üretim İnşaat ve Ticaret A.Ş.'ye ait Kilikya Termik Santrali,
Suez-Güney Enerji Üretim A.Ş.'ye ait Ada Enerji Santrali
Adana İpekyolu Enerji Üretim San. Tic. Ltd. Şti.'ye ait Sedef 2 Termik Santrali
Diler Elektrik Üretim A.Ş.'ye ait Akdeniz Termik Santrali
İçtaş Elektrik Üretim A.Ş.'ye ait Yumurtalık Termik Santrali
Suba Enerji Üretim A.Ş.'ye ait termik santral
Adana Çınar Enerji Elektrik Üretim A.Ş.'ye ait Misis Termik Santrali*

olmak üzere toplam 7 termik santral projesine ait lisans başvurusu değerlendirme aşamasındadır.

- EMBA Elektrik Üretim A.Ş.'ye ait Hunutlu Termik Santrali projesine 09.07.2015 tarihinde verilen üretim lisansı sonlandırılmıştır.
- SANKO Petrokimya Mamulleri San. ve Tic. A.Ş.'ye ait ithal kömürle çalışan SANKO Yumurtalık Termik Santrali projesine 04.06.2015 tarihinde önlisans verilmiştir.
- TUNAŞ Enerji Elektrik Üretim Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye ait ithal kömürle çalışan termik santrale 29.05.2015 tarihinde üretim lisansı verilmiştir.
- İskenderun Enerji Üretim ve Ticaret A.Ş.'ye ait ithal kömürle çalışan İskenderun Termik Santrali 25.06.2015 üretim lisansı verilmiştir.

Adana İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü verilerine göre,

- İÇTAŞ Enerji Üretim ve Tic. A.Ş.'ye ait Yumurtalık İthal Kömür Santrali Entegre Projesine 04.02.2015 tarihinde ÇED Olumlu Kararı verilmiştir.

Adana ve İskenderun bölgesinde bulunan sivil toplum örgütleri, odalar ve barolar tarafından kömürlü termik santrallere karşı yargı yolu aktif olarak kullanılmaktadır.2015-2016 yıllarında açılan davalara baktığımızda;

20.06.2016 tarihinde Türkiye Barolar Birliği-Adana Barosu-Adana Tabip Odası-Adana Ziraat Mühendisleri Odası- Doğu Akdeniz Çevre Dernekleri tarafından 4 adet termik santral lisans iptal davası, 3 adet termik santral ön lisans iptal davası açılmıştır.

ÜRETİM LİSANSI İPTALİ DAVALARI

- İskenderun Enerji Üretim ve Tic. A.Ş.'ye ait ithal kömürle çalışan termik santral üretim lisansı
- EMBA Elektrik Üretim A.Ş.'ye ait ithal kömürle çalışan Hunutlu Termik Santrali üretim lisansı
- TUNAŞ Enerji Elektrik Üretim Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye ait ithal kömürle çalışan termik santral üretim lisansı
- Selena Elektrik Üretim A.Ş.'ye ait ithal kömürle çalışan Selena Termik Santrali üretim lisansı(Hatay-Erzin) iptal davaları açılmıştır.

ÖN LİSANS İPTALİ DAVALARI

- Tosyalı Elektrik Üretim Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye ait ithal kömürle çalışan termik santral ön lisansı iptali
- ATAKAŞ Elektrik Enerjisi Üretim A.Ş.'ye ait ithal kömürle çalışan termik santral ön lisansı iptali
- SANKO Petrokimya Mamulleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye ait SANKO Yumurtaalık Termik Santrali ön lisans iptal davaları açılmıştır ve bu davalar sürmektedir.

Hatay ili İskenderun ilçesinde kurulması planlanan ithal kömür yakıtlı termik-konvansiyonel üretim tesisinde 49 yıl süreyle üretim faaliyeti göstermek üzere, Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun 23.10.2008 günlü 1813-3 sayılı kararı ile Atlas Enerji Üretim A.Ş.'ye verilen 23.10.2008 günlü EÜ/1813-3/1274 sayılı üretim lisansının iptali için açılan davada; Danıştay 13. Dairesi'nce verilen yürütmenin durdurulmasının reddine ilişkin karara davacıların itirazı sonucunda Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından itiraz kabul edilmiştir.18.04.2016 tarihli kararda;

“Hatay ili İskenderun ilçesinde Atlas Enerji Üretim A.Ş.'ye, ithal kömür yakıtlı termik-konvansiyonel santral için verilen üretim lisansına ilişkin dava konusu uyuşmazlığın çözümü; söz konusu tesise ilişkin ÇED Kararlarının; anılan tesis ile aynı şehir veya coğrafi bölgede kurulan ya da kurulacak olan diğer santrallerin yeri, konumu ve yakıt türleri ile aynı şehir veya coğrafi bölgede kurulan ya da kurulacak olan diğer santrallerin yeri, konumu ve yakıt türleri ile daha önce verilen ÇED Kararları ve raporları dikkate alınarak santrallerin ve bölgenin bir bütün olarak değerlendirilmesi suretiyle, santrallerin bölgesel bazda çevreye olan etkilerinin neler olacağı konusunda bir değerlendirme (Doğu Akdeniz Bölgesinde kurulan veya kurulacak

santraller için yapılan başvurular dahil) yapılmak suretiyle hazırlanıp hazırlanmadığının tespitine bağlı bulunmaktadır.

(...) Bu durumda, dava konusu üretim lisansının, söz konusu lisansa konu tesis ile aynı şehir veya coğrafi bölgede kurulan ya da kurulacak olan diğer santrallerin bölgeye bir bütün olarak değerlendirildiği bir kümülatif etki çalışması süreci sonucunda verilmesi gereken bir ÇED Kararına dayanıp dayanmadığı hususu hukuken açıklığa kavuşturulmaksızın verilen Daire kararında hukuki isabet bulunmamaktadır”

ifadelerine yer verilerek birçok davada yurttaşların argüman olarak öne sürdükleri “kümülatif etki çalışması” yapılmasının zorunluluğunun altı çizilmiştir. Bu sebeple bu karar emsal niteliği taşır.

Yine Doğu Akdeniz Bölgesinde Adana -Mersin-Hatay -İskenderun -Erzin -Saman- dağ-Tarsus Çevre Koruma Dernekleri, Adana Tabip Odası, Adana Ziraat Mühendisleri Odası tarafından 10.06.2011 tarihinde açılan ve “kümülatif etki “ sebebine dayanan Danıştay 13. Daire 2011 /3904 E numaralı dosya kapsamında görülen “Yumurtalık Ayas Enerji 800 MW Kömürlü Termik Santral Lisans İptali “ davasında; 27.01.2012 tarihli karar ile yürütmenin durdurulması talebinin reddine karar verilmiştir. Davacılar tarafından yürütmenin durdurulması talebinin reddine ilişkin karara itiraz edilmiş olup Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu 2012/222 YD itiraz numaralı ve 21.01.2013 tarihli karar ile itirazın kabulüne karar vermiştir. Ardından, Danıştay 13. Dairesi 2011 /3904 E numaralı dosyada yd talebini tekrar görüşüp yürütmenin durdurulması talebinin reddine 4.02.2016 tarihli karar ile ikinci kez karar vermiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu’na yapılan ikinci itirazın ardından DİİK 2016/234 YD itiraz no”lu 22.09.2016 tarihli karar ile - 2”ye karşı 13 oyla itirazın kabulüne karar verilmiştir.

Ayas Termik Santrali üretim lisansı iptali davasına ilişkin Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu 2016/234 yd itiraz numaralı kararında;

“(…) kurulacak tesiste 49 yıl süreyle üretim faaliyeti göstermek üzere verilen lisansa ilişkin dava konusu uyumsuzluğun çözümü; söz konusu tesise ilişkin ÇED Kararlarının hazırlanması sürecinde; anılan tesis ile aynı şehir veya coğrafi bölgede kurulan ya da kurulacak olan diğer santrallerin yeri, konumu ve yakıt türleri ile daha önce verilen ÇED kararları ve raporları dikkate alınarak santrallerin ve bölgenin bir bütün olarak değerlendirilmesi suretiyle, santrallerin bölgesel bazda çevreye olan etkilerinin neler olacağı konusunda bir değerlendirme (Doğu Akdeniz Bölgesinde kurulan veya kurulacak santraller için yapılan başvurular dahil) yapıp yapılmadığının tespitine bağlı bulunmaktadır.

Bu hususun tespit edilebilmesi için de dava konusu tesis ile aynı şehir veya coğrafi bölgede kurulan ya da kurulacak olan diğer santrallerin bölgeye bir bütün olarak etkilerinin değerlendirildiği kümülatif etki çalışma süreci sonucunda verilmesi gereken bir ÇED kararına dayanıp dayanmadığı hususu hukuken açıklığa kavuşturulmaksızın verilen Daire kararında hukuki isabet bulunmamaktadır.”

Ifadelerine yer verilmiştir.

Açıklamada yer verdiğimiz iki kararda termik santrallerin aynı iş kolu ve diğer iş kollarıyla birlikte kümülatif etkisinin değerlendirilmesi gerekliliğini ifade etmesi bakımından emsal niteliği taşımaktadır.

6.8. Konya İlinde Kurulu ve Kurulması Planlanan Termik Santraller Hakkında Verilen İdari İzinler ve Hukuki Süreçler

EPDK'ya yapılan bilgi edinme başvuruları ve EPDK kurumsal internet sitesinde yer alan verilere göre;

- Konya İlgın Elektrik Üretim Sanayi A.Ş.'ye ait yerli linyit ve fuel-oil ile çalışan Konya İlgın Termik Santrali'ne 27.02.2013 tarihinde üretim lisansı verilmiştir.

Konya Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü verilerine göre;

- 2*250 MMW Konya-İlgın Termik Santrali Projesi ile ilgili olarak 11.04.2002 tarihinde ÇED Olumlu Kararı verilmiştir.

6.8.1. Konya-İlgın Termik Santrali Projesi Hakkında Verilen ÇED Olumlu Kararının Geçersiz Sayılması Hakkında Dava

İlgın Termik Santrali hakkında 11.04.2002 tarihinde verilen ÇED Olumlu Kararının 23.06.1997 tarihli Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği mad. 17 gereğince geçersiz sayılmasına ilişkin işlem tesis edilmesi talebiyle 03.11.2015 tarihli İYUK mad.10 kapsamında yapılan idari başvurumuzun reddine ilişkin idari işlemin öncelikle yürütmesinin durdurulması ve iptaline ilişkin Ekoloji Kolektifi taafından açılan dava süre aşımı gerekçe gösterilerek reddedilmiştir. Danıştay 14. Daire 17.11.2016 tarih ve 2016/5544E 2016/6580K sayılı kararıyla temyiz talebini reddederek ilk derece mahkemesi kararını onamıştır.

6.8.2. Adatepe-Hareme-Sarayada Tepe Höyüklerinin Arkeolojik Sit Derecelerinin Düşürülmesine İlişkin İşlemin İptali Hakkında Açılan Davalar

Konya ili İlgın ilçesinde termik santral yapılması planlanan alanda ve yakın çevresinde yer alan ve Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nca alınan Çavuşluğöl Mahallesi'nde yer alan Adatepe Höyüğü'nün, Gölkaya Mahallesi'nde bulunan Hareme Höyüğü'nün ve Yorozlar Mahallesi'nde bulunan Sarayada Tepe Höyüğü'nün 1. Derece arkeolojik sit alanı olarak tesciline ilişkin 30.05.2014 tarih ve 2055 sayılı kararının iptal edilerek söz konusu Höyüklerin 3. Derece arkeolojik sit alanı olarak tesciline ilişkin Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 22.10.2014 tarih ve 354 sayılı kararının iptali ve yürütmesinin durdurulması istemi hakkında Mimarlar Odası ve Ekoloji Kolektifi tarafından birlikte dava açılmıştır.

Höyüklerin farklı mahal ve mevkiilerde olduğundan hukuki ve teknik yönden ayrı ayrı incelenmeleri gerekeceğinden mahalle bazında ayrı ayrı dava açılması gerektiği gerekçesiyle Konya 2. İdare Mahkemesi dilekçe red kararı vermiştir.

Ekoloji Kolektifi Derneği davalarını ayırmış ve ayrı ayrı 3 dava açmıştır, davalarda keşif tarihi beklenmektedir. Mimarlar Odası tarafından ise dilekçe red kararına karşı direnilmiş ve Mimarlar Odası davası reddedildiği için dosya temyiz edilmiştir.

6.9. Bursa İlinde Kurulu ve Kurulması Planlanan Termik Santraller Hakkında Verilen İdari İzinler ve Hukuki Süreçler

EPDK'ya yapılan bilgi edinme başvuruları ve EPDK kurumsal internet sitesinde yer alan verilere göre;

- Çelikler Taahhüt İnşaat ve Sanayi A.Ş.'ye ait Çelikler Keleş Termik Santrali projesine 02.10.2014 tarihinde ön lisans verilmiştir.
- Çelikler Orhaneli Tunçbilek Elektrik Üretim A.Ş.'ye Ait Orhaneli Termik Santrali projesine 17.06.2015 tarihinde üretim lisansı verilmiştir.
- Demirtaş Organize Sanayi Bölgesi(DOSAB) Buhar ve Enerji Üretim Tesisi Projesine 10.12.2015 tarihinde ön lisans verilmiştir.

Bursa Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü verilerine göre;

- DOSAB Buhar ve Enerji Üretim Tesisi projesine 23.07.2015 tarihinde ÇED Olumlu Kararı verilmiştir.
- 2009/7 sayılı Genelge kapsamında DOSAB Buhar ve Enerji Üretim Tesisi projesine 07.09.2016 tarihinde tekrar ÇED Olumlu Kararı verilmiştir.

6.9.1. DOSAB Buhar ve Enerji Üretim Tesisi (374 Mwt) Projesi Hakkında Verilen 23.07.2015 gün ve 11957 E sayılı ÇED Olumlu Kararının İptali Davası

Bursa'daki yurttaşlar, yerel örgütler, meslek odaları ve dernekler tarafından açılan dava-da Bursa 2. İdare Mahkemesi 05.05.2016 tarihli karar ile ÇED Olumlu Kararını iptal etmiştir.

Kararda;

“Enerji üretim santralleri gibi çok büyük yatırım maliyeti gerektiren tesislerin aynı zamanda bir kentin silüetini, yaşam biçimini, kentin gelişim seyrini ilerideki yatırım olanaklarını olumlu ve olumsuz olmak üzere birçok açıdan etkileyeceği ve değiştireceği açık olup, bu tür yatırımların çevreye, doğal yaşama, insan sağlığına ve doğru planlanmadığı takdirde sanayi sektörüne dahi zarar verecek etkilerinin olduğu muhakkaktır. Sağlanacak fayda ile oluşacak zararlar arasında bir denge kurulması, zararların ortadan kaldırılması ya da ulusal ve uluslararası mevzuatla belirlenen kabul edilebilir seviyelere çekilmesi ve bu şekilde kamu yararının en etkin biçimde hayata geçirilmesi devletin temel amaç ve görevleri arasında bulunmaktadır.

ÇED Raporlarının bir öngörü ve taahhütler metni olarak, olası her türlü durumu yansıtan, bütün önlemleri içeren, bilimsel ölçülebilir teyit edilebilir gerçekçi ve uygulanabilir nitelikte hazırlanması gerekmektedir. Bu bağlamda bilirkişi raporu sonrası dosyaya ibraz edilen bilgi ve belgelerin ÇED Raporu'nda tespit edilen eksiklikleri bertaraf eder niteliğinin bulunmadığı anılan hususları ÇED Raporu'nda yer alması ve açıklanması gerektiği tartışmasıdır.”

ifadelerine yer verilmiştir.

DOSAB Buhar ve Enerji Üretim Tesisi(374 Mwt) Projesi ÇED Olumlu Kararının İptaline ilişkin olarak Bursa 2. İdare Mahkemesi'nde yürütülen hukuki sürecin, ÇED Olumlu Kararı'nın iptali ile sonuçlanması çevre ve insan sağlığı açısından çok önemli bir yer tutmaktadır.

Bursa'da yaşayan yurttaşlar, ekoloji örgütleri, odalar ve diğer meslek örgütleri tarafından açılan bu davanın bu kadar geniş bir kitle tarafından açılmasının ve takip edilmesinin davanın seyrinde önemli bir faktör olduğunu en baştan belirtmek gerekiyor.

Yerel mahkeme sürecini inceleyecek olursak; Türkiye'de termik santral sayısı hızla artarken dava konusu proje hakkında bilirkişi raporu beklenmeden yürütmenin durdurulması kararı verilmesi ile yürütmenin durdurulmasına ilişkin karar verilmeyen birçok projede yaşanan tahribatın aynısının yaşanması önlenmiştir.

Bilirkişi heyetinde halk sağlığı uzmanının ve iklim bilimi uzmanının bulunmaması ve raporun bu hususlarda detaylı içeriğe sahip olmaması dava sürecinde eleştiri konusu yapılmıştır. Buna karşın, hazırlanan bilirkişi raporu, ÇED raporunda verilen beyanların doğruluğunu tartışması, verilen bilgileri ve analizleri değerlendirmesi, verilen bilgilerin doğruluğunu sınaması açısından parmakla gösterilecek kadar niteliklidir.

Yerel mahkeme kararında; *“Sağlanacak fayda ile oluşacak zararlar arasında bir denge kurulması, zararların ortadan kaldırılması ya da ulusal ve uluslararası mevzuatla belirlenen kabul edilebilir seviyelere çekilmesi ve bu şekilde kamu yararının en etkin biçimde hayata geçirilmesi devletin temel amaç ve görevleri arasında bulunmaktadır”* ifadelerine yer verilmiştir. Bir projenin yatırıma konu edilmesi, bu projenin mutlaka kamu yararı niteliği taşıdığı anlamına gelmediğini bu karar açıkça gerekçelendirmektedir. Oluşacak zararlar ve bu zararları ortadan kaldırırken oluşacak maliyet ve ortadan kaldırılmayan zararlar; sağlanacak yararlar ile karşılaştırıldığında oluşan dengesizlik bu projenin kamu yararı niteliği taşımadığını göstermektedir.

Mahkeme kararında; *“ÇED Raporlarının bir öngörü ve taahhütler metni olarak, olası her türlü durumu yansıtan, bütün önlemleri içeren, bilimsel ölçülebilir, teyit edilebilir gerçekçi ve uygulanabilir nitelikte hazırlanması gerekmektedir.”* ifadeleri ile ÇED raporunun bir bilimsel rapor olmanın dışında önleyici-kolluk niteliğinin de altı çizilmiştir.

Ayrıca karar gerekçesinde yer almasa da azlık oyunda;

“Termik santrallerin bir kentin silüetini, yaşam biçimini, kentin gelişim seyrini, ilerideki yatırım olanaklarını olumlu ve olumsuz olmak üzere birçok açıdan etkileyeceği ve değiştireceği açık olup, bu tür yatırımların çevreye, doğal yaşama, insan sağlığına zarar verecek etkilerinin olduğu muhakkaktır. Bu nedenlerle, temel insan hakları, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde belirtilen ilke, esas ve kriterlerin, ulusal mevzuatımızda yer alan düzenlemelerin her adımda göz önünde bulundurulması zorunluluğu bulunmaktadır. Bursa ilinde yaşayan veya ileride yaşayacak olan insanların sağlığına olumsuz etkilerinin olmayacağı kapsamlı, nitelikli ve bilimsel çalışmalarla kesin olarak ortaya konulmasının en temel hak olan yaşam hakkı açısından zaruret taşıdığından, bu yönde kesin ve net tespitler bulunmadığından Bursa

İl merkezinde yapılması düşünülen Termik santralle ilgili olarak ÇED sürecinin başlatılmasının mümkün olamayacağı görüşü”

yer bulmuştur.

Mahkeme süreci ve karara baktığımızda eksiklikler mevutsa da birçok “ÇED olumlu kararı” iptali davasına emsal oluşturabilecek nitelikte ifadeler ve raporlar yer aldığını belirtmek gerekir. Çevre hakkını, sağlık hakkını, özel yaşamın gizliliğini ve yaşam hakkını koruyan bu karar çevre hakkı ve çevre davaları bakımında önemli ve değerlidir.

Davalı idare ve müdahil davalılar yerel mahkeme kararını temyiz etmişlerdir.

6.9.2. 2009/7 Sayılı Genelge Kapsamında DOSAB Buhar ve Enerji Üretim Tesisi projesine 07.09.2016 Tarihinde Tekrar Verilen ÇED Olumlu Kararının İptali Davası

DOSAB Buhar ve Enerji Üretim Tesisi hakkında 23.07.2015 tarihinde verilen ÇED OLumlu Kararının Bursa 2. İdare Mahkemesi tarafından iptal edilmesinin ardından 2009/7 sayılı Genelge kapsamında yeni bir ÇED süreci başlatılarak 07.09.2016 tarihinde ilgili proje hakkında yeniden ÇED olumlu kararı verilmiştir. Bu karara karşı Bursa’da yaşayan yurttaşlar, STK’lar, dernekler, yerel örgütler, baro ve meslek odaları tarafından dava açılmıştır.

SONUÇ: İKLİM KRİZİNİN GÖBEĞİNDE NE YAPMALIYIZ ?

İklim krizinin zayıf toplum kesimlerine olan etkisinin azaltılması, adil ve ekolojik bir enerji sisteminin oluşturulmasının yolu; bu etkiyi azaltmaya yönelik toplumsal kararlılık ve bu kararlılığa denk düşen bir ülke yönetme anlayışıdır.

Şirketler düzeni, devletin denetimini kabul etmediği gibi, “kıt kaynaklar” teorisine dahi rahmet okutacak kadar savurganca bir enerji sistemine yaslanıyor. Kısa dönemli kara odaklanmış bir biçimde yatırım teşviki ve enerji alım garantisi kovalıyor. Hassas olduğunu ve korunması gerektiğini düşündükleri tek bir kara parçası yok. Fok balıklarının mağaralarına beton döküp liman yapacak kadar acımasızlar. Bu uygulamayı görünmez kılacak ÇED raporu hazırlayan firmalar ise; kimi kez iptal edileceğini bildikleri “önemli eksiklik ve yanlışlıklar” içeren ÇED raporlarını hazırlayarak bir işten iki kez para kazanma derdine düşmüş durumdadılar: Eğer ki ÇED raporlarını mahkemeler iptal ederse, yeniden bir rapor daha hazırlayıp karlarına kar katacaklar.

ÇED raporu hazırlanması gereken yer için ÇED gerekli değildir kararı alan firmalar, hukuka aykırı uygulamalarına yokluklar içinde dava açan yurttaşın izlemek zorunda kaldığı dolambaçlı yolları bir maliyet olarak görmektedir. ÇED gerekli değildir kararı hakkında, doğaya açıkça zararlıdır görüşü sunan bilirkişinin, aynı proje hakkında verilen ÇED olumlu kararı hakkında, doğaya açıkça zararlı değildir görüşü sunmasına olanak sağlayan şirket etiği; değer tanımaz bir kirliliğe ve adaletsizliğe işaret ediyor.

7.1. Yurttaşlar Ne Yapmalı?

7.1.1. Gelişme İçin Güçlü Kamu Yönetimi Oluşturmalıyız

Çevresel güvenliğin sağlanması ve çevrenin korunması için kamu politikalarının ve merkezi yönetimin güçlendirilmesi gerekmektedir. Gücsüz bir kamu yönetimine değil; güçlü, etkin ve şeffaf bir kamu yönetimine ihtiyacımız bulunmaktadır. Yurttaş hareketleri, önceliklerinin en başına bunu almak zorundadırlar. Şirketler devleti ilga ederken, devlete ihtiyaç kalmayan eşitlikçi ve adil bir toplum yaratıyor değiller. Kendilerinin belirleyici olduğu, hukuki belirsizliklerle dolu, güvence sistemleri tarumar edilmiş, adaletsiz ve kargaşa dolu bir sistemin hayat bulmasını sağlıyorlar.

Çevre konusunda yapılan yatırımları denetlemekten son derece uzak bir ÇED süreci, zayıf bir kamu yönetimi ve sınırlı personel yapısıyla yönetsel açıdan etkin olamayan ve hatta gerektiği gibi işlemeyen bir kamu bürokrasisiyle karşı karşıyayız. Çarpık sanayileşmenin etki ve sonuçlarının denetlenmesi, izlenmesi ve kontrol altına alınması için çevresel kolluk niteliğinde bir kamu denetimine ihtiyacımız var. Nitelikli bir gelişme için böylesine güçlü bir kamu yönetimi söz konusu olmaz ise yatırımların ülke yararına sonuç doğurması mümkün olmayacaktır.

Bu nedenle de çevrenin korunması konusunda Anayasal ve evrensel ekolojik haklarımızı kullanmalı ve ödevlerimizi yerine getirmeliyiz.

7.1.2. İyi Yaşama ve Gelişme Hakkımızı Kullanmalıyız

İklim değişikliği sorunu ile adil, temiz, yenilenebilir, ekolojik bir enerji için ise yurttaşların iyi yaşama ve gelişme haklarını en etkin biçimde kullanmaları zorunludur. Bu nedenle de; her türlü yatırım, yurttaşların bilgisine, katılımına ve denetimine açık olmalıdır.

Devletin karar alma süreçlerine katılmaya yönelik yurttaş girişimleri, merkezi ve yerel yönetimler tarafından desteklenmelidir. Güçlü bir kamu yönetiminin ortaya çıkmasının sağlanması için, kamu yönetiminde yurttaşların aktif katılımının sağlanması gerekmektedir. Devleti ilga etmeye girişen şirketler karşısında, yurttaş girişimleri etkin bir kamu yönetimine ihtiyaç duymaktadır.

7.1.3. Adil Bir Toplum

Yurttaş davaları, adaletsizliğin çözümünü adil işleyen bir hukuk devletinden gören ve devlet yönetimine katılım yoluyla adaletin tesisini sağlamayı amaçlayan davalardır. Bu davalarda alınan kararlara uymak, devletin meşruiyetine saygıyı üretir ve aynı zamanda da hukuk devletini var etmek anlamına gelir. Bu nedenle de hepimizin adalete olan güveni tesis etme sorumluluğu bulunmaktadır.

7.2. Klasik Çevre Koruma Yaklaşımında Sona Doğru

Geçtiğimiz yıllarda Türkiye’de, çevre koruma eksenli mücadeleler, yatırımların olası zararları ortaya çıkmadan önlenmesini sağlamak amacıyla çabaladılar. Hukuki araçlar da kullanılarak, ekolojik krize yol açacak bir faaliyete izin verilmesinin önüne geçilmesine yönelik yürütülen bu çalışmaların, Türkiye çevre koruma mücadelesinde belirli bir önceliği oldu.

Kullanılan hukuki araçları; çevre koruma davaları, işletmelerin faaliyete başlamak için aldıkları ÇED olumlu kararlarının, üretim lisansının iptali için açılan davalar, plan değişiklikleri hakkında açılan davalar olarak sıralayabiliriz. Bu davalarda, yatırımlara olanak sağlayan işlemlerin kimi kez hukuka aykırılıkları tespit edildi ve izinler iptal edildi.

7.3. Yargı Kararlarını Uygulamamak

Çevre davalarında verilen yargı kararlarının uygulanmaması, 2000’li yıllara kadar, örtülü bir kamu yöneticisi stratejisiydi. Politik karar vericiler, yatırımların önünü kesmemek

gerekçesine sığınarak, çoğu kez çevrenin ve kentsel değerlerin korunmasına yönelik yargı kararlarını uygulamamıştır.

Çevreyi kirleten bir termik santralin bacasına filtre takılması için, uzun yıllar süren davalar da göstermiştir ki karar alma sürecine katılmak son derece güçtür. Bu tür davalarda elde edilen yargı kararları yatırımın önünde engel olarak görülürken; sanayi tesislerinin kirlettiği tarım alanlarının, bozulan insan sağlığının hesabını da yine yurttaşlar tarafından ödenmektedir. Sadece, Gökova termik santraline bir filtre taktırabilmek amacıyla yürütülen ve onlarca yıl süren davalarda, yurttaşların hukuka dayalı bir yatırım planlanması geliştirilmesi anlayışının çok azı hayata bulabilmiştir.

7.4. Yargı Kararlarına Uyan İdare

Son yıllarda ise mahkemelerin tespit ettiği hukuka aykırılığı bertaraf edebilecek biçimde, şirketlere yeniden başvuru imkanı tanıyan izin prosedürleri geliştirilmiştir. Manisa Soma'da iptal edilen termik santral projesi, bir başka yerde yeniden ÇED olumlu belgesi alabilmektedir. Yargı kararları biçimsel olarak uygulansa da; yurttaşlar bu davalardan beklediği karar alma sürecine katılım haklarını hayata geçiremez duruma gelmiştir. Bu nedenle de çevre davaları, yargısal yolla karar alma sürecine etki etme açısından gücünü yitirmeye başlamıştır.

Diğer yandan, bu davaların açılmasını zorlaştıracak usul kuralları, adalet hizmetlerinin pahalı olması, adalet hizmetlerinin hızlandırılması için uygulanan usulün etkin bir yargılama sürecinin işlemlerini geciktirmesi gibi sorunlarla karşılaşıldı. Netice itibarıyla, yargısal yollarla karar alma sürecine katılım hakkı, işlevsizleştirilmek istenmektedir.

7.5. Ülkeyi Nasıl Geliştirebiliriz?

Türkiye'nin siyasal ve ekonomik geleceğinin biçimlenmesinde bu soru herkesin birincil gündemi haline gelmiştir.

Bu nedenle de çevre koruma alanında, yurttaşların temel hak ve özgürlükleri perspektifinden de bu sorunun önceliği ortaya çıkmıştır. Ülkemizin temel gelişme politikasında yurttaşların aktif katılım sağladığı alanlar oldukça sınırlıdır.

Yurttaşlar, iyi yaşamak ve gelişmek için dava açmaktan daha etkili araçlarla ülke yönetiminde yer almaları gerekecektir.

Bir dava açılmadan önce yatırım aşamalarında yurttaşların planlama süreçlerine aktif katılımının sağlanması, gelişme hakkının ve diğer yurttaşlık haklarının kullanılması için elzem görünüyor.

Bu, çevre koruma davalarından vazgeçilmesi gerektiği sonucunu doğurmasa da çevre koruma mücadelesinin hükümet ve yatırımcıları da çevre korumayı esas alan gelişme modellerine yönlendirmesi gerekliliğini ön plana çıkartıyor. Bu aynı zamanda mevcut çevreciliği, çevre korumacılığı da aşan ve bütünlüklü bir gelişme politikası ve programı ortaya koyan çabaların ve iradelerin ortaya çıkmasını zorunlu kılıyor.

Çevrenin korunması biyolojik çeşitlilik ve iklim değişikliği konusunda on beş yıldır yürüttüğümüz çalışmaların deneyimi de böyle bir dönemeçte olduğumuzu bize hatırlatıyor.

7.6. Geleceği Yönetmek

Stratejik planlama gibi bir planlama pratiğine sahip kamu yönetim sistemimiz içinde, bu dinamiğin daha etkili olarak işletilmesi; kamusal kaynakların akılcı, ekolojik, planlı ve demokratik olarak kullanılmasını da sağlayacak bir araç olarak görülmektedir.

Diğer yandan ise çevre korumayı sağlamaya yönelik davaların işlevsiz hale getirilmesine yönelik gelişmeler, ÇED süreçlerindeki denetim mekanizmalarının gerektiği gibi izlenememesine de yol açmaktadır. ÇED olumlu kararını alan yatırımcıların; işletmenin kurulması, faaliyete geçmesi ve faaliyetin sonlandırılmasına kadar çevrenin korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesiyle ilgili yükümlülükleri bulunduğu gerçeği unutulmaktadır. Diğer yandan ise çevresel korumaya dair denetim mevzuatı da gerektiği gibi işletilememekte ve kullanılmamaktadır. Bu nedenle de bugün pek çok sanayi yatırımı, yurttaş ve devlet denetiminden uzaktır.

Şirketlerin belirsizliğe ve denetimsizliğe meyilli üretim biçiminden kopularak, planlı, denetimli ve ekolojik bir üretimin desteklenmesi gerekir. Bu üretim sistemi için anayasal haklar kullanılmalıdır. Temel hak ve özgürlüklerin başında gelen yaşama hakkı kapsamında sayılabilecek; su, gıda, barınma, temiz hava gibi hak ihlallerine karşı temiz bir üretim ve planlı bir gelecek talep edilmelidir. Bu ihlalleri tetikleyen, kamu güvenliğini ve düzenini bozan, çevre sağlığını ihlal eden, anayasal hakları kullanılmaz kılacak biçimde devlet denetiminin altını oyan şirketlere karşı ulusal ve uluslararası başvuru, şikayet ve dava yolları etkin olarak kullanılmalıdır.

Çevrenin korunması kadar, yatırımların işletmeye başlaması aşamasına yönelik de iyileştirme ve yenileme sorumluluğu altında bulunan yatırımcıların, temel hak ve özgürlüklere ne kadar uygun davrandıkları da izlenilmemektedir. Bu durum sonucunda, yatırımcıların gerçekleştirmeyi tasarladıkları yatırımla ortaya koymayı vadettikleri kamusal yararın ne kadarını gerçekleştirebildiklerini ortaya koyabileceğimiz; açık, şeffaf, denetlenebilir ve izlenebilir bir mekanizmaya ihtiyaç vardır. Bu nedenle de; yatırımların gerçekleşmesine yönelik koruma faaliyetleri kadar, yatırımların gerçekleşmesi sonrasında kişilerin hak mağduriyetlerine maruz kalmaması da son derece önemlidir.

Nihayetinde uluslararası insan hakları düzeninin koruma altına aldığı temel hak ve özgürlüklerin hayat bulması, insani gelişmeyle uyumlu, ekolojiye saygılı bir maddi ve manevi üretim, ülke çıkarını ve yaşayan tüm varlıkları gözetken bir kolektif kurucu etik, gelecek nesillerin ve bugün ki yaşayan kuşakların haklarına saygılı demokratik planlı bir kamu politikasının kurulması ve bu sürece katılımı ilgilidir.

Asıl olarak da önümüzdeki yıllarda, yenilikçi, özgüveni güçlü ve değerler sistemini kurmuş, bir arada yaşamayı ilke edinmiş bir gelişme sürecinin; planlı ve demokratik, yurttaş katılımına olanak tanıyan, temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasını, yaşama, mülkiyet,

adil yargılanma, bilgi edinme, düşünceyi açıklama ve yayma gibi temel hak ve özgürlüklerle uyumlu olmasının nasıl sağlanacağıyla da ilgilidir.

Türkiye toplumu, gelişmesini, mevcut kaynakları tüketerek değil üreterek ve planlayarak sağlamak zorundadır. Bugüne kadar yaşadığımız ülkenin bulunduğu jeostratejik konuma dayalı büyüme yaklaşımının aşılması gerekir. Maddi zenginliğini çoğaltma ve koruma ekseninde, insan ve doğa güçlerini planlı olarak kullanmak, teknoloji olmak üzere yenilikçi üretim biçimlerinde çağ atlamak zorundadır. Enerji koridoru olmak, kaynak çeşitliliğine sahiplik gibi jeostratejik özellikler gelişme için yeterli olmamaktadır.

Mevcut gelişme yönelimi itibariyle proje odaklı büyüyen, inşaat, enerji, madencilik yatırımlarını teşvik eden ama bu yatırımların sanayi odaklı büyümeyle bağımlı kurmayan yatırımcı profiline de planlı bir gelişme çizgisi içinde tutulması, Türkiye'deki mevcut anayasal hak ve düzene uygun davranmasının teşvik edilmesi; Türkiye'nin biyolojik, kültürel, sosyal, fiziki ve insani zenginliğinin toplumsal bir bütünlük ve uyum içinde gelişmeye dönüşmesine yol açacaktır.

Aksi durumda mevcut büyüme rejiminin ülkenin sosyal, ekolojik ve ekonomik refahını arttırmayan bir yönelimle devam edemeyeceği de görülmüş olacaktır. Nitekim, son aylarda merkezi politikalar düzeyinde sanayi ve inovasyon odaklı gelişmelerin desteklendiği bir süreç de işlemektedir.

Bu uğrakta, ekolojinin korunması ve geliştirilmesi, ülke varlıklarının da korunmasıdır. Bu koruma ve kullanma dengesinin temel hak ve özgürlüklerin de kullanımını mümkün kılacak biçimde geliştirilmesi, Anayasa'da da ifadesini bulan maddi ve manevi varlığın korunarak yaşama hakkının tesisi için gereklidir. Bu doğrultuda da toplumsal gelişmenin tüm yurttaşların hakkı olduğu ve bu nedenle de en etkin biçimde karar alma sürecinde yer almaları gerektiği, bunun yargısal yollarda da etkili kılınması bir zorunluluktur.

Diğer yandan ise yatırım aşamasında olan işletmelerin yarattığı kirlilik, sorun veya hak ihlallerinin de izlenmesi, akılcı, demokratik ve planlı bir gelişme süreci için de altlık anlamına gelmektedir. Bu ihlalleri azaltan, etkin olarak denetleyen bir kamu yönetimi anlayışı da adalet hizmetlerinin etkin işlenmesine yol açar. Bu da demokratik, sosyal hukuk devletinin her daim yeniden inşası için bulunmaz diğer bir harçtır. Bu harç, önümüzdeki dönemde hukuk alanında etkin bir kamu yönetimi bilinci için bir yol haritasını bizlere sunmaktadır.

2015-2016

İKLİM ADALETİ

İÇİN KAYNAKÇA

1. **Ödenmeyen Sağlık Faturası “Türkiye’de Kömürlü Termik Santraller Bizi Nasıl Hasta Ediyor?”**, *Sağlık ve Çevre Birliği HEAL*, Temmuz 2015
2. Yılmaz Turgut Nükhet, **İklim Davaları: Avrupa’dan Bir Örnek Hollanda’daki Yargı Kararı Emsal Olabilecek Mi?**, 04.12.2015, Cumhuriyet Bilim Teknoloji
3. Yılmaz Turgut Nükhet, **İklim Davaları-ABD Örneği**, 27.11.2015, Cumhuriyet Bilim Teknoloji
4. Yılmaz Turgut Nükhet, **İklim Davalarının Ardındaki Hukukçu Desteği: Oslo İlkeleri**, 11.12.2015, Cumhuriyet Bilim Teknoloji
5. Koç E. Şenel Mahmut, **Dünyada ve Türkiye’de Enerji Durumu- Genel Değerlendirme**, Mühendis Makine, cilt 54, syf. 32-44
6. **DOSAB Kömür Yakıtlı Termik Santrali**, *TMMOB Kimya Mühendisleri Odası Bursa Şubesi*, Aralık 2014
7. **Türkiye Kömür Madenciliği Sektöründe Sözleşmesel Düzenlemeler- Gerçekleşme Biçimleri, Boyutları, Nedenleri, Yasal Nedenleri ve İSG Üzerindeki Etkisi**, *Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)*, Ankara 2016
8. Şahin Ümit, Aşıcı Atıl Ahmet, Acar Sevil, Bal Gedikkaya Pınar, Karababa, Ali Osman, Kurnaz Levent, **Kömür Raporu-İklim Değişikliği, Ekonomi ve Sağlık Açısından Türkiye’nin Kömür Politikaları**, Kasım 2015
9. Kazaz Gözde, Kara Özgecan, **Türkiye’nin Kömür Hikâyeleri**, *Yeşil Düşünce Derneği*, İstanbul 2016
10. **İletişim Kiti-İskenderun Körfezi’nde Kömürden Elektrik Üretimi ve Sağlık**, *Sağlık ve Çevre Birliği HEAL*, Ankara, Şubat 2016,
11. **Bursa Büyükşehir Belediyesi İklim Değişikliği Eylem Planı**, *Bursa Büyükşehir Belediyesi*, Ekim 2015

12. **Dünyanın Durumu 2015-Sürdürülebilirliğin Önündeki Gizli Tehditlerle Yüzleşmek**, Çev. Hotinli Gülrü, *Worldwatch Enstitüsü*, İstanbul, 2015 Ekim
13. **2015 Kömür [Linyit] Sektör Raporu**, *Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu*, Mayıs 2016
14. **Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin 21. Taraflar Konferansı-COP 21 'Paris Anlaşması'**, *Ekoloji Kolektifi*, Çev: Yunus Bakihan Çamurdan, Ocak 2016
15. Akbulut Bengi, **Yerel Ekoloji Hareketleri ve Yurttaşlık Hakları, Algı, Bilgi ve Mücadele Olasılıkları**, *Ekoloji Kolektifi Derneği*, İstanbul, Ocak 2016
16. Özlüer Mahmut Fevzi, **Bilgi Edinme Hakkı Rehberi ve Uygulama Örnekleri**, *Ekoloji Kolektifi Derneği*, İstanbul, Ocak 2016
17. Yıldırım Hülya, **Aliğa'daki Termik Santrallerin Dava Süreçleri Hakkında Rapor**, *Ekoloji Kolektifi Derneği*, 19 Mart 2016
18. **Doğa ve Kent Hakları İçin Siyasal Stratejiler**, Edt: Özlüer Mahmut Fevzi, Çoban Aykut, *Ekoloji Kolektifi Derneği*, Mayıs, 2016
19. Yıldırım Hülya, **Termik Santraller Hakkında Açılan Davalara İlişkin Karar Özetleri**, *Ekoloji Kolektifi Derneği*, Haziran 2016, <http://iklimadaleti.org/?p=aktivistin-zulasi&n=termik-santraller-hakkinda-acilan-davalara-iliskin-karar-ozetleri-1>
20. Kurşuncu Hatice, Özlüer Mahmut Fevzi, **Türkiye'de Çevre Düzeni Planlamasında Enerji Politikaları**, *Ekoloji Kolektifi Derneği*, Kasım, 2016, <http://iklimadaleti.org/?p=aktivistin-zulasi&n=turkiyedeki-cevre-planmasinda-enerji-politikalari>
21. Yıldırım Hülya, İnce Elif, Özlüer Mahmut Fevzi, Erdem Cömert Uygur, **Aliğa'daki Termik Santrallerin Dava Süreçleri Hakkında Rapor**, *Ekoloji Kolektifi Derneği*, Mart, 2016, <http://www.iklimadaleti.org/i/upload/aliagadaki-termik-santrallerin-dava-surecleri-hakinda-rapor.pdf>
22. **Türkiye Kömürlü Termik Santral Haritası**, *Ekoloji Kolektifi Derneği*, Mart, 2016, <http://iklimadaleti.org/?p=aktivistin-zulasi&n=turkiye-komurlu-termik-santralleri-haritasi>
23. Yıldırım Hülya, Özlüer Mahmut Fevzi, Erdem Cömert Uygur, **HEMA Termik Santrali 2x(660 MWe-669,4 MWm-1.466 MWt) ve Kül Depolama Sahası Projesinin Çevre Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi**, *Ekoloji Kolektifi*, Kasım 2016, <http://iklimadaleti.org/i/upload/hema-termik-santrali-degerlendirmesi.pdf>
24. Özlüer Mahmut Fevzi, Atay Hande, Erdem Cömert Uygur, Yıldırım Hülya, **Elektrik Piyasası Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifine İlişkin Görüşlerimiz**, *Ekoloji Kolektifi*, Mayıs, 2016

25. Yıldırım Hülya, Özlüer Mahmut Fevzi, Erdem Cömert Uygur, **DOSAB (Demirtaş Organize Sanayi Bölgesi) Buhar ve Enerji Üretim Tesisi Projesi (374 Mwt) Hakkında İklim Değişikliği, Çevre ve Uluslararası Hukuk Boyutuyla Değerlendirilmesi başlıklı Rapor**, Ekoloji Kolektifi, Ağustos, 2015
26. Erdem Cömert Uygur, **ÇED Süreci Takip Rehberi ve Örnek Dilekçeler**, *Ekoloji Kolektifi* (henüz yayınlanmadı)
27. Berke Mustafa Özgür, **2015-2016 Küresel Enerji Gündemi Raporu**, *Ekoloji Kolektifi* (henüz yayınlanmadı)
28. Turhan Ethemcan, Gündoğan Arif Cem, Aydın Cem İskender, Berke Mustafa Özgür, **İklim Adaleti Mücadelesi İçin 10 Durak**, *Ekoloji Kolektifi* (henüz yayınlanmadı)
29. Ovacık Gamze, **Küresel İklim Değişikliği Yükümlülükleri Hakkında Oslo İlkeleri ve İklim Adaleti Mücadelesinde Uluslararası ve Yabancı Mahkeme Kararları**, *Ekoloji Kolektifi*, Ocak, 2017, Ankara
30. İnce Elif, **İklim Değişikliği ve Medya**, *Ekoloji Kolektifi* (henüz yayınlanmadı)
31. Akbulut Bengi, **Termik Santrallerin Maliyeti, Alternatif bir Değerlendirme**, *Ekoloji Kolektifi*
32. iklimadaleti.org isimli internet sitesi

TÜRKİYE'DE İKLİM KORUMA DAVALARI ve HUKUKİ DURUM '2016

İklim davalarında yargı makamlarının, çevresel risklerin etkisinin bütüncül olarak ortaya konulmasına önem verdiğini sevinerek görüyoruz. Davaların açılması sırasında karşılaşılan maddi ve hukuki zorlukları gözeterek bu konuda ortaya çıkan kararların anlam ve önemini çevre hukuku açısından ortaya koyuyoruz.

Çalışmamızdan yararlanacağını düşündüğümüz kurum ve kişilerin yargısal süreçlere başvururken iklim politikalarında çevre hukuku ilkelerine dayalı bir perspektif geliştirmesine yardımcı olmayı umuyoruz.